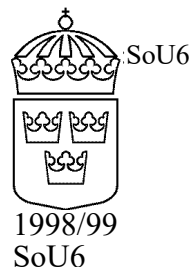

Socialutskottets betänkande 1998/99:SoU6

Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige m.m.

Sammanfattning

I betänkandet behandlas regeringens proposition 1997/98:182 Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige, 38 motionsyrkanden som väckts med anledning av propositionen samt ett sjuttioal motionsyrkanden rörande barn från den allmänna motionstiden 1998.

Utskottet föreslår enhälligt att riksdagen bifaller propositionen och godkänner den av regeringen föreslagna strategin för att förverkliga barnkonventionen i Sverige. Strategin innebär att barnkonventionen skall vara ett aktivt instrument och genomsyra allt beslutsfattande inom Regeringskansliet som berör barn. Vidare skall statligt anställda vars arbete har konsekvenser för barn och ungdomar erbjudas fortbildning för att kunna stärka sin barnkompetens och sina kunskaper om barnkonventionen. Barnkonsekvensanalyser skall göras vid statliga beslut som berör barn. I strategin ingår också att se över Barnombudsmannens verksamhet och organisation i syfte att stärka dess roll vid genomförandet av barnkonventionen i Sverige. Barnperspektivet skall i lämplig omfattning finnas med i utredningsdirektiv. Slutligen skall barnstatistiken utvecklas, liksom barns och ungdomars inflytande och delaktighet i samhälls- och trafikplanering. Enligt regeringens bedömning bör barnkonventionen vidare tas upp i utbildningar för de yrkesgrupper som skall arbeta med barn. Regeringen anser också att kommuner och landsting bör erbjuda sin personal fortbildning om barnkonventionen samt inrätta system för att kunna följa hur barnens bästa förverkligas i det kommunala arbetet.

Ett enigt utskott föreslår med anledning av en motion (mp) att 22 § fjärde stycket socialtjänstlagen (1980:620) om placering av barn utanför hemmet ändras. Syftet med ändringen är att ytterligare betona vikten av att socialtjänsten i första hand överväger huruvida placeringen kan ske hos släktingar eller andra närstående. Enligt utskottets förslag skall vid placering av barn i första hand övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående. Socialdemokraterna och Vänsterpartiet har avgett ett särskilt yttrande i denna fråga. Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 1999.

Med anledning av en annan motion (kd, s, m, c, fp, mp) föreslår utskottet enhälligt ett tillkännagivande till regeringen om att studier snarast bör genomföras beträffande hur små barn påverkas vid växelvis boende hos föräldrarna efter en skilsmässa eller separation. Utskottet anser också att det bör

utredas hur föräldrar bäst kan informeras och stödjas så att barnets behov får styra hur boendet och umgänget utformas.

Utskottet avstyrker övriga motionsyrkanden.

Till betänkandet fogas 35 reservationer och sex särskilda yttranden.

1998/99:SoU6

Propositionen

I proposition 1997/98:182 föreslår regeringen (Socialdepartementet) att riksdagen godkänner den av regeringen föreslagna strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige (avsnitt 4 i propositionen).

Motionerna

Motioner väckta med anledning av propositionen

1998/99:So5 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om barnmisshandel,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om situationen för barn vars föräldrar vistas i fängelse,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett åtgärdsprogram för att möta den psykiska ohälsan bland barn,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av nationella riktlinjer för skolhälsovården,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om barnkonventionen och det internationella perspektivet,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Barnombudsmannen bör rapportera till riksdagen årligen om hur förverkligandet av barnkonventionen fortskrider.

1998/99:So6 av Monica Green (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om FN:s barnkonvention.

1998/99:So7 av Ingrid Burman m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär ett förtydligande av i vilka ärenden det kan vara olämpligt att ha ett barnperspektiv,

2. att riksdagen hos regeringen begär en förnyad prövning av en inkorporering av barnkonventionen i svensk rätt enligt vad i motionen anförts om den direkta tillämpningen i domstolar och hos myndigheter,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om kommunala handlingsplaner,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om konsekvensanalyser av hur beslut påverkar barn,

5. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring av reglerna i 6 kap. 7 § brottsbalken enligt vad i motionen anförts om skydd för yngre barn mot att utnyttjas av sexklubbar,

6. att riksdagen hos regeringen begär att Socialstyrelsen får i uppdrag att utarbeta riktlinjer för dödsfallsundersökningar enligt vad i motionen anförts om ökade kunskaper om barnmisshandel,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om barnanpassade besöksrum på kriminalvårdsanstalterna,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om romska barn och deras möjlighet till en trygg uppväxtmiljö,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om funktionshindrade barns möjligheter att delta i samhällslivet och bli delaktiga i beslut som rör dem själva,

10. att riksdagen hos regeringen begär en översyn av utlänningslagen för en generösare syn på familjeåterföreningsärenden,

11. att riksdagen hos regeringen begär förslag till regler när det gäller asylsökande barn så att de efter två års väntan på besked får permanent uppehållstillstånd,

12. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i lagen så att statslösa barn får svenskt medborgarskap året efter det att de fått permanent uppehållstillstånd,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en trygg skolmiljö och utökat vuxenstöd,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om elevinflytande,

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ge barn kunskaper om barnkonventionen,

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om alla barns rätt till förskola,

17. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att stärka barns rätt att komma till tals i rättsliga processer.

1998/99:So8 av Kenneth Johansson m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige bör ratificera Europarådets konvention ”on the exercise of childrens rights”,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om direktiv till alla myndigheter om att ett barnperspektiv bör beaktas i verksamheterna,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utbildning för nämndemän,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att en barnbilaga med nyckeltal bör införas i budgeten,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en nationell strategi och en tidsplan för att göra barnkonventionen känd,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om frivilligorganisationernas roll för att ge barnkonventionen ett reellt genomslag,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om våld mot barn,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av stöd till frivilligorganisationerna för att hjälpa barn till föräldrar med missbruksproblem och med psykisk ohälsa,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att den nationella utvärderingen av skolan bör omfatta en systematisk redovisning av elevernas egna upplevelser av sin skolsituation,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om barnens inomhusmiljö,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om skadeförebyggande program bland barn och ungdom,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett tydligt barnperspektiv i den nationella forskningsplanen kring ojämlikhet i hälsa,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av ett barnperspektiv i övergripande mål och riktlinjer för hälso- och sjukvårdens medverkan i folkhälsoarbetet,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om de gömda barnen.

Motioner väckta under allmänna motionstiden 1998

1998/99:So209 av Maud Ekendahl (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om avskaffande av gratis sjukvård för barn och ungdomar upp till 19 års ålder.

1998/99:So228 av Ulf Kristersson m.fl. (m) vari yrkas

5. att riksdagen beslutar ändra lagen om vård av unga i enlighet med vad som anförts i motionen.

1998/99:So238 av Berit Adolfsson och Inger René (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om barnsjukvården.

1998/99:So240 av Ingrid Burman m.fl. (v) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att den planerade utredningen om barnmisshandel även ges direktiv i linje med vad i motionen anförts.

1998/99:So243 av Kerstin Heinemann (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att ett samlat åtgärdsprogram bör utarbetas för funktionsstörningen ADHD/DAMP.

1998/99:So258 av Ingrid Burman m.fl. (v) vari yrkas

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om barn i missbrukarfamiljer,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av stöd till barn till missbrukare.

1998/99:So263 av Kenneth Lantz (kd) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om prevention av brännskador,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att påbörja ett projekt för att utvärdera hur insatser kan genomföras i Sverige för att minska antalet bränn- och skållningsolyckor,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att primärvården bör uppmanas att informera på ett effektivt och preventivt sätt om barnbrännskador.

1998/99:So269 av Carina Hägg (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av ökade kunskaper, bland dem som i sin yrkesroll möter barn, om situationen för dem som växer upp i sekter.

1998/99:So273 av Kerstin-Maria Stalin (mp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att en utredning tillsätts för att föreslå åtgärder till särskilt utsatta barn.

1998/99:So285 av Yvonne Oscarsson m.fl. (v) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att den planerade utredningen om barnmisshandel även ges direktiv i linje med vad i motionen anförts.

1998/99:So303 av Chatrine Pålsson (kd) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om särskilt utsatta barn – barn i riskzonen.

1998/99:So306 av Thomas Julin m.fl. (mp) vari yrkas

21. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av resurser till anhöriga till missbrukare.

1998/99:So308 av Thomas Julin m.fl. (mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att släkt och närstående i första hand skall komma in fråga för utredning vid en placering av barn utanför hemmet,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att barn skall placeras där de har sina rötter om inte tungt vägande skäl talar däremot,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att modellen med familjerådslag skall kunna användas i större omfattning,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att det vid alla konfliktfall, när det gäller placering av barn, vid omprövning ges möjlighet att använda sig av modellen familjerådslag,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en tydlig lagstiftning som reglerar utredningsförfarandet vid omhändertagandet av barn,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om familjens rätt till familjerådslag,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder för att hjälpa familjen efter ett omhändertagande,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en plan för vård och återförening vid familjehemsplaceringar,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om syskonplacering,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om barnens rätt till slätkontakt,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om umgängesrätt,

15. att riksdagen hos regeringen begär att regeringen tillsätter en kommitté med uppdrag att se över lagstiftningen, för att skapa ett humanare omhändertagande av barn samt större rättssäkerhet.

1998/99:So309 av Marianne Samuelsson m.fl. (mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om beslut ur barnens perspektiv,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att förstärka barnens rätt i samhället,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att synliggöra barns behov och miljöer.

1998/99:So314 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om folkhälsoarbete för barn.

1998/99:So339 av Tuve Skånberg och Holger Gustafsson (kd) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtgärder mot fetalt alkoholsyndrom (FAS),

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av kraftfulla insatser för att stödja familjer med alkoholproblem,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av insatser för att minska flickors alkoholbruk.

1998/99:So345 av Ragnwi Marcelind och Fanny Rizell (kd) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om tydlig information om FAS,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att personal på barnavårdscentraler, vårdcentraler, socialtjänsten och missbrukvårdskedjan erbjuds utbildning angående FAS,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av ett intensifierat samarbete mellan barnavårdscentral, sjuksköterska, vårdcentral och socialtjänst.

1998/99:So348 av Ragnwi Marcelind (kd) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag om en aktionsplan för att bekämpa barnsexhandel och barnprostitution,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att barn som utsatts för sexualbrott tillsammans med vårdnadshavaren skall få psykologhjälp och vård under lång tid efter förövandet,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om resurser för förebyggande verksamheter där utsatta kan få hjälp att bearbeta sina traumatiska upplevelser,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att olika personalkategorier får kontinuerlig utbildning för att öka kunskaperna om hur barn som blivit utsatta för sexuella övergrepp och deras föräldrar reagerar.

1998/99:So352 av Anita Jönsson och Karin Wegestål (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om barnhälsovården.

1998/99:So353 av Berit Adolfsson och Inger René (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att någon form av godmanskap för barn till missbrukande föräldrar skyndsamt bör utredas och inrättas inom socialtjänsten.

1998/99:So367 av Mona Berglund Nilsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utbildning av blivande familjehemsföräldrar.

1998/99:So376 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd) vari yrkas

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till en nationell handlingsplan för att öka stödet till barn med dolda funktionsnedsättningar såsom DAMP, dyslexi och näraliggande diagnoser.

1998/99:So379 av Lars Gustafsson m.fl. (kd) vari yrkas

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om relationsstörningar mellan spädbarn och föräldrar.

1998/99:So380 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av utökad föräldrautbildning,

6. att riksdagen hos regeringen begär att Socialstyrelsen ges i uppdrag att upprätta en plan för återuppbyggandet av barnvårdarverksamheten,

8. att riksdagen hos regeringen begär en plan för utvidgad verksamhet vid familjerådgivningsbyråer,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att öka möjligheterna att utse kontaktperson/ombud för barn,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en förstärkning av det statliga ansvaret för barnkonventionen.

1998/99:So382 av Camilla Dahlin-Andersson och Elver Jonsson (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att aktualisera FN:s barnkonvention,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om barn och ungdoms utsatta sociala miljöer,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att aktualisera barnperspektivet i fritid och skola,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att undervisning och hem- och fritidsmiljöer stimulerar barn till självständighet att kunna bedöma och kritiskt granska samhällets skiftande utbud inom kulturens och nöjeslivets område,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att alla berörda ansvariga instanser har att beakta aktuella insatser ur ett barn- och ungdomsperspektiv.

1998/99:So430 av Sinikka Bohlin (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en Pride-metod i samband med utbildning av fosterfamiljer.

1998/99:So434 av Camilla Dahlin-Andersson (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att en utredning tillsätts om barns och ungdomars aktuella situation ur ett barn- och ungdomsperspektiv.

1998/99:So435 av Inger Davidson m.fl. (kd, s, m, c, fp, mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om studier angående hur små barn påverkas vid växelvis boende,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om hur berörda parter bäst kan få utbildning, information och stöd.

1998/99:So448 av Inger Davidson (kd) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag som stödjer och stimulerar föräldrastödjande verksamhet.

1998/99:So449 av Ragnwi Marcelind (kd) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om nödvändigheten av resurser i kommunerna för att rehabiliterande verksamhet riktad till barn till alkoholmissbrukande föräldrar skall genomföras.

1998/99:So450 av Barbro Johansson (mp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ett informationsprogram riktad till ungdomar bör tas fram enligt intentionerna i motionen och att en utredning bör göras.

1998/99:So459 av Ingrid Näslund (kd) vari yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om särskilda åtgärder för barn från missbrukande familjer.

1998/99:So460 av Thomas Julin m.fl. (mp) vari yrkas

5. att riksdagen hos regeringen begär en utredning hur barn och ungdomar över hela landet med neuropsykiatriska störningar skall kunna tillförsäkras vård och behandling i fungerande vårdkedjor.

1998/99:So462 av Helena Bargholtz m.fl. (fp) vari yrkas

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en uppföljning av de förebyggande insatserna mot könsstympning.

1998/99:So464 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att genomföra FN:s barnkonvention i Sverige,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ge Socialstyrelsen och Skolstyrelsen i uppdrag att se till att berörd personal får adekvat utbildning om ADHD,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Barnpsykiatrikommittén,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av barnhälsovetenskap,

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om smärtbehandling av barn.

1998/99:So466 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

4. att riksdagen begär att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att starta utvecklingsarbete i frågor om övergrepp mot flickor och barn.

1998/99:Ju509 av Inger Davidson m.fl. (kd, s, m, v, c, fp, mp) vari yrkas

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att barnpsykologisk expertis får medverka då socialförvaltningen fattar beslut om barnens behandling när en förälder tas in på anstalt,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att föräldrar och barn får stöd och hjälp efter frigivandet så att förutsättningar för en normal livssituation kan skapas.

1998/99:Ju905 av Margareta Viklund (kd) vari yrkas

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att konkreta åtgärder vidtas så att anmälningsplikten fungerar när det gäller barn som far illa,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att den personal som har att göra med barn i svåra situationer utbildas för den uppgiften,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att landstingen rekommenderas att tillsätta barnombudsmän.

1998/99:A291 av Gudrun Schyman m.fl. (v) vari yrkas

15. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ungdomsmottagningarnas betydelse.

1998/99:A808 av Lennart Daléus m.fl. (c) vari yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts angående åtgärder för information till ungdomar om sex- och samlevnadsfrågor.

Yttranden m.m.

Socialutskottet har berett konstitutionsutskottet, justitieutskottet, lagutskottet, socialförsäkringsutskottet och utbildningsutskottet möjlighet att yttra sig över propositionen jämte motioner i de delar som har samband med respektive utskotts beredningsområde.

Konstitutionsutskottet har yttrat sig i frågan om inkorporering av barnkonventionen samt över motion So7 yrkande 2.

Justitieutskottet berör i sitt yttrande frågor om barn som dömts till en påföljd som innebär frihetsberövande (avsnitt 3.5 i propositionen), barn som offer för brott (avsnitt 7.2 samt motion So7 yrkande 5), könsstympning (avsnitt 7.2) och barn med föräldrar i fängelse (avsnitt 7.5 samt motionerna So5 yrkande 2 och So7 yrkande 7).

Lagutskottet har yttrat sig över *dels* de avsnitt i propositionen som gäller strategin för genomförandet av barnkonventionen (avsnitt 4), barnets rätt att komma till tals (avsnitt 6.3), olovligt bortförda barn (avsnitt 7.3) och verkställighet av avgöranden om vårdnad m.m. (avsnitt 7.4), *dels* motion So8 yrkande 1.

Socialförsäkringsutskottet har yttrat sig över den föreslagna strategin för genomförandet av barnkonventionen samt motionerna So5 yrkande 5, So7 yrkandena 10–12 och So8 yrkande 14.

Utbildningsutskottet har yttrat sig över motionerna So5 yrkande 4, So7 yrkandena 8 och 13–16 samt So8 yrkande 9.

Yttrandena fogas till betänkandet som *bilagorna 1–5*.

Barnombudsmannen har vid en sluten utfrågning i socialutskottet den 16 februari 1999 redovisat sina synpunkter kring bl.a. genomförandet av barnkonventionen på olika nivåer i samhället.

Utskottet

Propositionen i huvuddrag

I propositionen föreslår regeringen en strategi för det fortsatta arbetet med att förverkliga och genomföra FN:s konvention för barnets rättigheter – barnkonventionen – i Sverige (avsnitt 4 i propositionen). I strategin ingår att barnkonventionen skall vara ett aktivt instrument och genomsyra allt statligt beslutsfattande som berör barn. Barnkonsekvensanalyser skall göras vid statliga beslut som rör barn. Barnperspektivet skall i lämplig omfattning finnas med i utredningsdirektiv. Statligt anställda vars arbete har konsekvenser för barn och ungdomar skall för att kunna stärka sin barnkompetens och sina kunskaper om barnkonventionen erbjudas utbildning och fortbildning. Vidare skall Barnombudsmannens verksamhet och organisation ses över i syfte att stärka dess roll i genomförandet av barnkonventionen. Barnstatistiken skall utvecklas. Slutligen skall barns och ungdomars inflytande och delaktighet i samhälls- och trafikplanering utvecklas.

I propositionen berörs vidare vikten av att barnkonventionen tas upp i olika yrkesutbildningar och i fortbildning för personal inom kommuner och lands- ting samt betydelsen av att det på lokal nivå inrättas system för att kunna följa hur barnens bästa förverkligas i det kommunala arbetet.

Regeringen redogör även för områden där fortsatt utredningsarbete och myndighetsuppdrag erfordras för att genomföra barnkonventionen i Sverige, närmare bestämt vissa frågor rörande socialtjänst, barn i behov av särskilt skydd samt hälso- och sjukvård (avsnitten 6–8 i propositionen).

En strategi för genomförandet av barnkonventionen

Bakgrund

FN:s generalförsamling antog konventionen om barnets rättigheter den 20 november 1989. Sverige undertecknade konventionen den 26 januari 1990 och den trädde för svenskt vidkommande i kraft den 2 september 1990 efter

att ha godkänts av riksdagen (prop. 1989/90:107, bet. 1989/90:SoU28). Några lagstiftningsåtgärder vidtogs inte i samband med godkännandet.

Konventionen utgår från fyra grundläggande principer: principen om barnets bästa, rätten till liv och utveckling, rätten att framföra sina åsikter och få dem respekterade samt rätten att skyddas mot övergrepp och diskriminering. Artikel 4 i barnkonventionen förpliktigar de stater som ratificerat konventionen att vidta alla lämpliga åtgärder för att genomföra den.

Socialutskottet behandlade motioner om inkorporering av barnkonventionen i *betänkande 1995/96:SoU4*. Konstitutionsutskottet, som yttrade sig i ärendet, ansåg att barnkonventionen inte borde inkorporeras utan införlivas med svensk rätt genom transformering. Vid transformering omarbetas den internationella överenskommelsen eller delar av den till svensk författningstext medan inkorporering innebär att det i lag eller annan författning föreskrivs att konventionens bestämmelser direkt gäller i Sverige. Socialutskottet delade denna inställning med hänvisning dels till konstitutionsutskottets skäl, dels till att barnen härigenom torde få det bästa skyddet. Socialutskottet ansåg dock, liksom konstitutionsutskottet, att regeringen borde besluta om en bred översyn av om svensk lagstiftning och praxis stämmer överens med barnkonventionens bestämmelser. Utskottet föreslog ett tillkännagivande härom till regeringen. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1995/96:62).

Med anledning av tillkännagivandet tillsatte regeringen år 1996 en parlamentarisk kommitté (*Barnkommittén*) med uppdrag att bl.a. göra en bred översyn av hur svensk lagstiftning och praxis förhåller sig till barnkonventionens regler. Barnkommittén avlämnade i augusti 1997 slutbetänkandet *Barnets bästa i främsta rummet – FN:s konvention om barnets rättigheter förverkligas i Sverige* (SOU 1997:116). Kommittén ansåg bl.a. att barnkonventionen inte bör inkorporeras i det svenska rättssystemet utan att den hittills valda vägen med transformering är att föredra. Som skäl för sitt ställningstagande anförde kommittén sammanfattningsvis att konventionen innehåller många relativt vaga formuleringar och ett icke obetydligt inslag av artiklar som siktar till ett gradvist genomförande och som är svåra att direkt tolka av en domstol. För ett land med så omfattande barnrättslig lagstiftning som Sverige finns det enligt kommittén inte mycket att vinna på att ge barnkonventionen status av nationell lag. Viktigare är att det sker en ordentlig genomgång av att lagarna stämmer överens med konventionen och att dess anda och innebörd fortsättningsvis beaktas i varje lagstiftningsärende. Barnkommittén fann att svensk lagstiftning i huvudsak stämde överens med åtagandena i konventionen och att de justeringar som behövde göras var av mindre omfattning.

Propositionen m.m.

Barnkonventionens budskap kan enligt regeringen sammanfattas i tre ord: barn skall respekteras. Förverkligandet av barnkonventionen i Sverige är en ständigt pågående process som måste hållas levande, anför det. Arbetet med att förankra det synsätt som genomsyrar barnkonventionen är långsiktigt. Barnkonventionen skall vara ett verktyg i arbetet med att gradvis förbättra barns villkor. Enligt regeringen handlar det om att ändra attityder, förhåll-

ningssätt och arbetssätt i olika verksamheter och på olika nivåer i samhället. Det krävs därför satsningar för att höja medvetenheten hos beslutsfattare och vuxna som arbetar med barn samt hos barn och ungdomar själva. På så sätt kan barnperspektivet utvecklas så att barnets bästa verkligen sätts i centrum, sägs det i propositionen.

Regeringen föreslår följande *strategi* för det fortsatta arbetet med att förverkliga och genomföra barnkonventionen i Sverige:

- Barnkonventionen skall vara ett aktivt instrument och genomsyra allt beslutsfattande inom Regeringskansliet som berör barn.
- Statligt anställda vars arbete har konsekvenser för barn och ungdomar skall erbjudas fortbildning för att kunna stärka sin barnkompetens och sina kunskaper om barnkonventionen.
- Barnkonsekvensanalyser skall göras vid statliga beslut som berör barn.
- Barnombudsmannens verksamhet och organisation skall ses över i syfte att stärka dess roll vid genomförandet av barnkonventionen i Sverige.
- Barnperspektivet skall i lämplig omfattning finnas med i utredningsdirektiv.
- Barnstatistiken skall utvecklas.
- Barns och ungdomars inflytande och delaktighet i samhälls- och trafikplanering skall utvecklas.

Målsättningen är att konventionen och dess intentioner skall finnas med i allt offentligt beslutsfattande som rör barn. Enligt regeringen bör barnkonventionen på olika sätt tas upp i utbildningar för de yrkesgrupper som skall arbeta med barn. Vidare bör kommuner och landsting erbjuda sin personal fortbildning om barnkonventionen samt inrätta system för att kunna följa hur barnens bästa förverkligas i det kommunala arbetet, anför det.

Anslutningen till barnkonventionen innebär att Sverige har åtagit sig att se till att konventionens rättigheter för barn verkligen genomförs i praktiken. Det är enligt propositionen ett längre gående åtagande än att den svenska lagstiftningen skall stämma med konventionens artiklar. Konventionen kräver att tillämpningen av lagstiftningen skall ske i konventionens anda. Den kräver vidare att politiska beslut skall fattas och administrativa åtgärder skall vidtas med barnets bästa som riktmärke, givetvis med hänsynstagande till annan lagstiftning och andra gruppers legitima intressen, anför det. Ett första steg i detta arbete är enligt regeringen att se till att innebörden av barnkonventionen blir känd i Sverige av barn och ungdomar, av beslutsfattare vars verksamhet påverkar barns vardag och av grupper som direkt arbetar med barn. Ifrågavarande proposition innehåller riktlinjer för hur detta informationsarbete skall bedrivas. Enligt propositionen ankommer det konkreta genomförandet av arbetet på Barnombudsmannen, länsstyrelserna och berörda sektorsmyndigheter samt på kommuner och landsting. Regeringen har det övergripande ansvaret för barnkonventionens efterlevnad och till-

lämpning, vilket innebär både att se till att statlig verksamhet bedrivs i enlighet med konventionen och att följa upp vad som händer på lokal nivå.

Kunskaper om barnkonventionen bör enligt regeringen ingå i *grundutbildningen* för personalkategorier som efter utbildningen kommer att i väsentlig omfattning arbeta med barn. Särskild *fortbildning* bör anordnas av arbetsgivare för personalkategorier som i dag saknar kunskap om barnkonventionen och som i sitt arbete möter barn. Enligt propositionen avser regeringen att göra en översyn av utbildningarna för de yrkesgrupper som kommer att arbeta med barn, i syfte att följa upp kunskapsförmedlingen om barnkonventionen. Regeringen förutsätter därutöver att utbildningsanordnare för relevanta yrkesgrupper aktivt arbetar för att barnkonventionen beaktas i utbildningarna.

Insatser när det gäller grundutbildningen måste enligt propositionen kompletteras med fortbildning av den personal som redan arbetar med barn. När det gäller statligt anställd personal anser regeringen det viktigt att staten föregår med gott exempel. För att möjliggöra en ordentlig satsning bör Barnombudsmannen tillföras 1,5 miljoner kronor i budgetpropositionen för år 1999. Arbetet bör ske i samråd med Arbetsgivarverket, anför det. Regeringen anser det viktigt att de yrkesgrupper inom rättsväsendet som kommer i kontakt med barn har kunskaper om barnkonventionen och att de har ett barnperspektiv i sitt arbete. Regeringen förutsätter att Domstolsverket ägnar frågan uppmärksamhet.

När det gäller fortbildning om barnkonventionen för redan verksam personal som arbetar med barn i kommuner och landsting finns det enligt regeringen anledning för staten att erbjuda kommunssektorn hjälp med dessa insatser. Barnombudsmannen bör enligt propositionen få i uppdrag att, i samråd med Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet, ta fram material och göra grundläggande utbildningsinsatser för att få i gång fortbildning om barnkonventionen i kommuner och landsting. Regeringen anser att BO för detta ändamål bör tillföras 1,5 miljoner kronor i budgetpropositionen för år 1999.

Regeringen instämmer i Barnkommitténs bedömning att de för barn och ungdomar viktigaste besluten fattas på *lokal nivå*. Processen med barn- och ungdomsplaner tycks ha tagit ny fart, framför allt genom att barnkonventionen har kommit in i bilden som en inspirerande faktor. Regeringen ser positivt på barn- och ungdomsplaner som ett sätt att beskriva den långsiktiga inriktningen av barn- och ungdomspolitik. För att dessa planer inte skall bli en skenprodukt behövs dock enligt regeringen system för att bevaka att barns och ungdomars intressen finns med i beslutsprocessen, t.ex. barnkonsekvensanalyser eller barnchecklistor som kopplar enskilda beslut till barn- och ungdomsplanen. I en del kommuner arbetar man med barnbilagor till budgeten för att se till att barnperspektivet finns med i budgetarbetet. Analyser före beslut måste följas upp med utvärdering av resultatet efter vidtagna åtgärder, anför det i propositionen.

Regeringen är inte nu beredd att förorda lagstiftning för att stärka barnperspektivet i den kommunala beslutsprocessen. Det finns anledning att förvänta att den nuvarande positiva utvecklingen fortsätter. Vidare bör utvecklingen

av barnplanerna ske efter lokala behov. Det är enligt propositionen angeläget att påverka också de kommuner och landsting som varit sena med att komma i gång med sitt utvecklingsarbete. Enligt regeringen bör Barnombudsmannen genom diskussioner med kommuner och landsting medverka till att arbetet med barn- och ungdomsplaner kommer i gång. BO bör enligt propositionen vidare anordna utbildningar för kommun- och landstingsrepresentanter, frivilligorganisationer, politiker, ungdomar och andra i hur barnplaner och andra instrument för att förbättra barnperspektivet kan utformas och användas. BO bör också utveckla modeller för dessa instrument. För det här beskrivna arbetet med materialframställning och utbildningsinsatser bör enligt regeringen 1 miljon kronor avsättas till Barnombudsmannen i budgetpropositionen för år 1999.

I propositionen påpekas att även många statliga beslut berör barns och ungdomars situation. Enligt regeringen är det därför viktigt att även beslutsfattandet på *statlig nivå* sker med kunskap om barnkonventionens regler och anda och med ett tydligt barnperspektiv. En analys av konsekvenserna för barn av beslut som fattas och som tydligt berör dem bör göras i varje enskilt fall. Detta bör gälla budgetbeslut, lagstiftning och även beslut som rör den fysiska miljön. Enligt propositionen bör Riksrevisionsverket få i uppdrag att i samråd med Barnombudsmannen utforma riktlinjer för hur barnkonsekvensanalyser kan göras. Även berörda sektorsmyndigheter bör vidare-utveckla arbetet på detta område, anför det. Enligt regeringen är det särskilt viktigt att barnperspektivet finns med i det statliga budgetarbetet.

Regeringen anser vidare att ett barnperspektiv bör finnas med när statliga *utredningsdirektiv* utformas. Det är viktigt att direktiven får genomslag i det verkliga arbetet och inte bara blir en död bokstav. Regeringen betonar därför betydelsen av att barns och ungdomars intressen i utredningen behandlas separat och att det anges vad som bör uppnås när det gäller dessa i utredningen.

Enligt regeringen har *Barnombudsmannen* (BO) en viktig roll när det gäller att påbörja och samordna insatser för att genomföra barnkonventionen i Sverige och för att bevaka barns och ungdomars intressen i olika sammanhang. Det är viktigt att det arbete som bedrivs av BO förstärks och effektiviseras, anges det vidare. Regeringen har därför förordnat en särskild utredare med uppgift att se över myndighetens verksamhet och organisation (dir. 1998:21). En central del av direktiven handlar om hur BO skall få förutsättningar för att kunna delta i arbetet med att följa upp barn- och ungdomsfrågor i kommuner och landsting och hur samordningen med olika sektorsmyndigheter bör ordnas för att den totala uppföljningen och utvärderingen skall bli så effektiv som möjligt. Utredningen skall redovisa sitt uppdrag senast den 30 april 1999.

Enligt propositionen bör Statistiska centralbyrån få i uppdrag att utarbeta en årlig *barnstatistik* och för detta ändamål tillföras 1 miljon kronor i budgetpropositionen för år 1999.

Enligt propositionen ankommer det på de enskilda kommunerna att se till att *barn och ungdomar involveras* i planprocesser och andra beslutsprocesser. Boverket bör dock få i uppdrag att utveckla metoder för hur detta skall ske.

När det gäller möjligheten för barn och ungdomar att komma till tals i de situationer där de är att betrakta som brukare av olika kommunala tjänster anser regeringen att de möjligheter som redan i dag är reglerade i lag bör användas och utvecklas innan någon lagändring övervägs. Enligt regeringen bör de kommunala handlingsplanerna för genomförande av barnkonventionen ha som genomgående tema hur delaktigheten och inflytandet för barn och ungdomar skall förverkligas i kommunala nämnder och styrelser. Enligt regeringen bör Barnombudsmannen och Ungdomsstyrelsen inom ramen för sina ordinarie uppdrag samverka när det gäller utvecklingen av metoder för bättre inflytande och delaktighet.

Av artikel 12 i barnkonventionen följer att det barn som är i stånd att bilda egna åsikter skall ha rätt att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet. Åsikterna skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. I alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som rör barnet skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras. Enligt regeringens mening är *barnets rätt att komma till tals* i domstolsförfaranden och administrativa förfaranden i stort sett tillgodosedd i berörd lagstiftning. Uttryckliga bestämmelser har införts om rätten för barn att komma till tals i vårdnads- och umgänges mål, i adoptionsärenden och i namnärenden samt i sociala mål och ärenden enligt socialtjänstlagen och LVU. I samband med en kommande översyn av LVU bör dock en analys göras av socialtjänstens möjligheter att låta barnet komma till tals även i situationer när vårdnadshavaren motsätter sig det. Regeringen påpekar vidare att det inte räcker med lagstiftning för att förverkliga barnets rätt att bli hört. Informationskampanjer och utbildningsinsatser riktade till personal som har att fatta beslut om enskilda barn är av stor betydelse, anför det. Det handlar om att förändra attityder hos vuxna och att få dessa att se barnet som en samhällsmedborgare med kompetens och kunskap utifrån sina förutsättningar.

Hur *Regeringskansliets inre organisation* skall utformas bestäms av regeringen själv, anför det i propositionen. Av 13 och 15 §§ förordningen (1996:1515) med instruktion för Regeringskansliet framgår att ett ärende som rör flera departements verksamhetsområden skall handläggas inom det departement till vilket det huvudsakligen hör och därifrån beredas i samråd med övriga berörda statsråd. Socialdepartementet har ansvaret för flertalet av de frågor som berör barn och unga, med undantag av förskoleverksamhet, skola och skolbarnsomsorg. Enligt regeringen kommer organisationen inom Socialdepartementet nu att ses över ytterligare för att ännu bättre tillgodose barnperspektivet.

Motionerna

I *motion So7 av Ingrid Burman m.fl. (v)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär ett förtydligande av i vilka ärenden det kan vara olämpligt att ha ett barnperspektiv (*yrkande 1*). Motionärerna hänvisar till att det i propositionen

anges att barnperspektivet skall beaktas ”i lämplig omfattning”. Enligt motionärerna kan även t.ex. ett ärende om byggande för äldre ha ett barnperspektiv om en kommun offerar en lekpark för ett seniorboende. I motionen yrkas även att riksdagen hos regeringen begär en förnyad prövning av en inkorporering av barnkonventionen i svensk rätt enligt vad i motionen anförs om den direkta tillämpningen i domstolar och hos myndigheter (*yrkande 2*). Enligt motionärerna uppstår hela tiden nya diskrepanser mellan den nationella lagstiftningen och barnkonventionen. Den enda möjligheten att få ett fullt genomslag i svensk rätt för barnkonventionen är att inkorporera den. En fördel med inkorporering är enligt motionärerna att konventionen då automatiskt blir direkt tillämplig i svenska domstolar och myndigheter. I konventionen finns bestämmelser som är tekniskt och rättsligt detaljerade. Vidare innehåller konventionen inga för svensk rätt främmande principer. Motionärerna hänvisar till att Europakonventionen under snart tre års tid har utgjort en del av svensk rätt utan att några särskilda problem uppkommit vid rättstillämpningen. Domstolar och myndigheter har vidare i huvudsak lyckats väl vid hanteringen av de nya rättskällor som blivit en följd av EU-medlemskapet. Om domstolarna skulle tolka barnkonventionen alltför snävt kan enligt motionärerna nationella bestämmelser införas som går längre än konventionen när det gäller att förverkliga barnets rättigheter. Motionärerna begär vidare ett tillkännagivande om att regeringen bör få i uppdrag att till riksdagen lämna förslag om hur kommunala handlingsplaner kan användas i arbetet med barnkonventionen i kommunerna (*yrkande 3*). I motionen yrkas vidare att regeringen skall ges till känna vad i motionen anförs om konsekvensanalyser av hur beslut påverkar barn (*yrkande 4*). Konsekvensanalyser behöver göras i större utsträckning eftersom det utan sådana är omöjligt att leva upp till barnkonventionen, menar motionärerna. Motionärerna begär även ett tillkännagivande till regeringen om funktionshinderade barns möjligheter att delta i samhällslivet och bli delaktiga i beslut som rör dem själva (*yrkande 9*). För att barn med funktionshinder skall kunna delta i samhällslivet på sina egna villkor krävs enligt motionärerna att barnen får större uppmärksamhet och att deras åsikter respekteras. Slutligen begär motionärerna ett tillkännagivande till regeringen om att stärka barns rätt att komma till tals i rättsliga processer (*yrkande 17*). Att barn skall kunna säga sin mening och få gehör i frågor som rör dem själva är enligt motionärerna en viktig del av barnkonventionen. Motionärerna anser att regeringen bör satsa på att kontinuerligt utbilda all personal inom domstolar, polis och åklagarväsende om vad barnkonventionen innehåller och vilka krav den ställer.

I *motion So380 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* begärs ett tillkännagivande av vad i motionen anförs om en förstärkning av det statliga ansvaret för barnkonventionen (*yrkande 11*). Motionärerna anför att staten måste ha styrinstrument och uppföljningssystem som säkerställer att alla barn i landet verkligen tillförsäkras sina rättigheter i enlighet med barnkonventionen. Enligt motionärerna är det viktigt att barnkonventionen inkorporeras i svensk lagstiftning.

I *motion So5 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd)* yrkas att riksdagen skall ge regeringen till känna vad i motionen anförs om att Barnombudsmannen bör

få i uppdrag att årligen rapportera till riksdagen om hur förverkligandet av barnkonventionen fortskrider (*yrkande 6*). Motionärerna anser att genomförandeprocessen i kommunerna inte får hålla samma låga takt som hittills.

I *motion So8 av Kenneth Johansson m.fl. (c)* begärs att regeringen skall ges till känna vad i motionen anförts om att Sverige bör ratificera Europarådets konvention ”on the exercise of children’s rights” (*yrkande 1*). Konventionens syfte är att stärka barns ställning i familjerättsprocesser. Motionärerna anser att Sverige snarast bör ratificera konventionen och att det förberedande lagstiftningsarbetet därför måste påskyndas. Motionärerna begär vidare ett tillkännagivande av vad i motionen anförts om direktiv till alla myndigheter om att ett barnperspektiv bör beaktas i verksamheterna (*yrkande 2*). Enligt motionärerna har flera myndigheter i sin planering och sitt verkställande av beslut ett mycket stort ansvar för att i praktiken förverkliga barnkonventionens intentioner. Motionärerna begär också ett tillkännagivande om att regeringen bör påtala för Domstolsverket att det är angeläget att nämndemän får utbildning om barnkonventionen (*yrkande 3*). I motionen yrkas även ett tillkännagivande om att en barnbilaga med nyckeltal bör införas i budgeten (*yrkande 4*). Motionärerna anser att det i den statliga budgeten bör finnas en särskild bilaga där frågor som rör barn och ungdomar redovisas. Att använda nyckeltal som är jämförbara år för år är ett sätt att tydliggöra hur barnens situation förändras, anføres det. Motionärerna yrkar vidare ett tillkännagivande till regeringen om att det bör utarbetas en nationell strategi som innefattar mål för ett kommunalt genomförande av barnkonventionen samt en tidsplan (*yrkande 5*). I motionen yrkas vidare ett tillkännagivande till regeringen om vad i motionen anförts om frivilligorganisationernas roll för att ge barnkonventionen ett reellt genomslag (*yrkande 6*). Enligt motionärerna bidrar frivilligorganisationernas arbetssätt till att utveckla nya metoder för att barn skall få ett ökat inflytande i beslutsprocessen i kommunerna. Motsvarande arbetssätt har använts i miljöarbetet inom ramen för Agenda 21. Motionärerna anser att Barnombudsmannen bör ges i uppdrag att utforma underlag för arbete i kommuner och frivilligorganisationer enligt de metoder som använts i Agenda 21-arbetet.

I *motion So382 av Camilla Dahlin-Andersson och Elver Jonsson (fp)* begärs tillkännagivanden om vad i motionen anförts om att aktualisera FN:s barnkonvention (*yrkande 1*) och om att alla berörda ansvariga instanser har att beakta aktuella insatser ur ett barn- och ungdomsperspektiv (*yrkande 5*). Motionärerna anför att familjerna och beslutsfattarna behöver få kunskap om och förståelse för vilka rättigheter barnkonventionen innehåller. Statliga utredningar som berör barn och ungdomar skall uppmärksammas på att beakta konventionens krav. Motionärerna anser vidare att centrala myndigheter och olika departement som handlägger barn- och ungdomsfrågor måste ha en bättre samordning och konkreta handlingsplaner för hur konventionens intentioner skall förverkligas. Motionärerna önskar en debatt bland ansvariga instanser och att den förs ur ett barnperspektiv.

I *motion So309 av Marianne Samuelsson m.fl. (mp)* begärs ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om beslut ur barnens perspektiv (*yrkande*

1). Motionärerna anser att barnperspektivet skall användas i alla statliga utredningar och i alla förslag som läggs fram till riksdagen och att en särskild "barnenhet" därför bör bildas inom Regeringskansliet. Alla beslut i riksdagen skall föregås av en barnkonsekvensanalys. Motionärerna anser vidare att barns intresseorganisationer bör vara knutna till barnenheten och vara remissinstanser inför alla beslut som rör barn på kommun- och landstingsnivå.

I *motion So6 av Monica Green (s)* begärs ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om FN:s barnkonvention. Motionären anser bl.a. att metoder bör utvecklas för hur barns delaktighet och inflytande kan konkretiseras i kommunala handlingsplaner. Varje kommun bör enligt motionären göra barnkonsekvensanalyser och barnbokslut. Politiker och tjänstemän bör vidare få utbildning om barnkonventionen.

Bakgrund och tidigare behandling

Konstitutionsutskottet behandlade motioner om en barnbilaga till budgetpropositionen i *betänkande 1997/98:KU27*. Utskottet anförde att det är en allmän strävan inom Regeringskansliet att undvika särskilda bilagor till budgetpropositionen. Sådana sammanställningar, översikter etc. bör i stället redovisas i form av skrivelser. Utskottet avstyrkte motionerna. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1997/98:285–288).

I *budgetpropositionen* för år 1999 föreslog regeringen bl.a. att totalt 9 miljoner kronor skulle avsättas under utgiftsområde 9 anslag B 9 Bidrag till ungdomsvård och missbrukarvård m.m. för åtgärder med anledning av nu aktuella proposition 1997/98:182. Enligt budgetpropositionen skall 1,5 miljoner kronor användas för fortbildning om barnkonventionen för statligt anställda, lika mycket för stöd till fortbildningsinsatser rörande barnkonventionen inom landsting och kommuner, 1 miljon kronor för utveckling av metoder i kommuner och landsting för att barnperspektivet skall finnas i olika beslutsprocesser, lika mycket för utveckling av basstatistik inom barnområdet, 3 miljoner kronor för utredning och utveckling rörande barnmisshandel samt 1 miljon kronor för arbete mot kvinnlig könsstympning.

Utskottet välkomnade de föreslagna 9 miljoner kronorna och tillstyrkte medelsanvisningen till anslaget B 9 (*bet. 1998/99:SoU1*). Riksdagen följde utskottet (rskr. 1998/99:104).

Regeringen beslutade i september 1998 att uppdra åt Boverket att utveckla metoder för hur barns och ungdomars inflytande skall förverkligas i kommunerna i frågor som rör samhälls- och trafikplanering. Arbetet skall ske tillsammans med Vägverket, Barnombudsmannen, Ungdomsstyrelsen och Svenska Kommunförbundet. Uppdraget skall redovisas senast den 1 december 1999.

Av *regleringsbrevet för budgetåret 1999 avseende Barnombudsmannen* framgår att regeringens mål är att år 2001 skall fler kommuner och landsting jämfört med år 1999 dels använda barnkonventionen som ett praktiskt redskap i arbetet med barn och ungdomar, dels ha vidtagit åtgärder för att barn och ungdomar får ökat inflytande och möjlighet till delaktighet samt att deras

åsikter tas till vara. BO skall redovisa bl.a. vilka insatser som har gjorts och effekten härav. BO skall också göra en uppföljning av tidigare kartläggningar om vilket genomslag barnkonventionen har fått i kommunerna och senast den 15 februari 2000 lämna en särskild rapport med bl.a. exempel på hur kommuner arbetar med att öka barns och ungdomars inflytande och delaktighet.

Inom Europarådet har utarbetats en konvention rörande barns rättigheter, *European Convention on the Exercise of Children's Rights*. Konventionen öppnades för undertecknande den 25 januari 1996. Sverige har undertecknat konventionen.

Konstitutionsutskottets yttrande

Konstitutionsutskottet står fast vid sin tidigare bedömning att barnkonventionen bör införlivas i svensk rätt genom transformering. Enligt utskottet kan barnkonventionen inte anses inta en sådan särställning som Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna att den bör införlivas i svensk rätt genom *inkorporering*. En inkorporering av barnkonventionen skulle innebära att tolkningsansvaret skulle läggas på svenska domstolar och myndigheter. Konstitutionsutskottet hänvisar till vad Barnkommittén anfört om att barnkonventionen innehåller många relativt vaga formuleringar och ett icke obetydligt inslag av målsättningsartiklar som siktar till ett gradvist genomförande och som är svåra att direkt tolka av domstolar eller myndigheter. Utskottet anser att tolkningen av barnkonventionen bör göras av riksdagen för att rättigheterna i barnkonventionen skall slå igenom på ett sätt som ger barnen det bästa skyddet. *Motion So7 (v) yrkande 2* bör således avstyrkas.

Lagutskottets yttrande

Lagutskottet erinrar om att hänsynen till barnets intressen har stått i förgrunden i den fortlöpande reformeringen av den svenska familjerätten som pågått sedan början av 1970-talet. Syftet har varit att ge barnet en starkare rättslig ställning och därvid markera barnets behov och de hänsyn som bör tas till barnets bästa. Enligt lagutskottets mening är det angeläget att åtgärder för att förverkliga och *genomföra FN:s konvention om barnets rättigheter* kommer till stånd inte bara i samband med lagstiftning på familjerättens område utan också i andra sammanhang. Utskottet har från sina utgångspunkter inga erinringar mot vad som föreslås i propositionens avsnitt 4 om strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter.

Lagutskottet delar regeringens bedömning att det inte finns något behov av lagstiftning när det gäller *barns rätt att komma till tals* i domstolsförfaranden och administrativa förfaranden. Utskottet motsätter sig dock inte en närmare analys av socialtjänstens möjligheter att låta barnet komma till tals i situationer när vårdnadshavaren motsätter sig det. Enligt utskottets mening kan inte nog understrykas angelägenheten av att man också i det fortsatta lag-

stiftningsarbetet på familjerättens område, med barnets bästa för ögonen, vidtar åtgärder i syfte att ytterligare förverkliga barnkonventionen.

Syftet med *European Convention on the Exercise of Children's Rights* är att förbättra barns ställning i familjerättsprocesser. Konventionen är avsedd att vara ett komplement till FN:s barnkonvention och skall hjälpa länderna att genomföra barnkonventionen på ett riktigt sätt. Varje land skall i den nationella lagstiftningen välja ut minst tre områden på vilka Europarådets konvention skall vara tillämplig.

Lagutskottet delar uppfattningen i *motion So8 (c) yrkande 1* om att Sverige bör ratificera Europarådskonventionen om utövande av barns rättigheter. Utskottet påpekar att det inom Justitiedepartementet – mot bakgrund av hur svenska rättsregler och svensk rättspraxis på familjerättens och processrättens områden förhåller sig till konventionen – pågår överväganden vilka lagstiftningsåtgärder som bör vidtas för att konventionen skall kunna ratificeras. Utskottet förutsätter att erforderliga lagförslag, efter sedvanligt beredningsförfarande, kan läggas fram utan onödig tidsutdräkt och kan i vart fall för närvarande inte finna skäl till något särskilt tillkännagivande från riksdagens sida. Lagutskottet förordar att socialutskottet avstyrker bifall till motionen.

Socialförsäkringsutskottets yttrande

Socialförsäkringsutskottet anser att barnkonventionen är ett viktigt instrument för att barns villkor skall förbättras och delar regeringens uppfattning att det är viktigt att ha en *strategi för arbetet med att genomföra konventionen i Sverige*. Socialförsäkringsutskottet konstaterar att barns situation i hög grad kan påverkas av beslut inom utskottets hela beredningsområde, t.ex. genom utformningen av det ekonomiska stödet till barnfamiljer, socialförsäkringssystemet samt invandrar- och invandringspolitiken.

Socialförsäkringsutskottet anser sammanfattningsvis att den av regeringen föreslagna strategin håller en sådan ambitionsnivå och har en sådan bredd att den bör utgöra ett gott verktyg i det viktiga arbetet med att förverkliga barnkonventionen. Utskottet tillstyrker propositionen.

Socialutskottets bedömning

FN:s konvention om barnets rättigheter är ett viktigt instrument för att ta till vara barns och ungdomars rättigheter och intressen. Konventionen riktar uppmärksamheten på barnens situation, den utgör ett riktmärke i den allmänna diskussionen och den sätter press på beslutsfattare på olika nivåer i samhället. Sverige har genom att ratificera barnkonventionen förpliktat sig att följa konventionens bestämmelser. Staten har därigenom också åtagit sig att vidta alla lämpliga åtgärder för att genomföra konventionen (artikel 4).

Utskottet ställer sig bakom strategin för hur arbetet med att förverkliga barnkonventionen i Sverige skall gå till. Strategin innehåller en mängd olika typer av åtgärder och berör samhällsinstanser på alla nivåer. Socialutskottet delar socialförsäkringsutskottets bedömning att den föreslagna strategin har

en sådan ambitionsnivå och en sådan bredd att den bör utgöra ett gott verktyg i arbetet med att förverkliga barnkonventionen. Socialutskottet anser det utomordentligt angeläget att barnkonventionen tillämpas och får genomslag på alla nivåer i samhället. Förutom att den svenska lagstiftningen skall stå i överensstämmelse med artiklarna i konventionen, skall tillämpningen samt de politiska besluten och de administrativa åtgärderna i största möjliga mån ske i konventionens anda och med barnets bästa för ögonen.

Utskottet anser att riksdagen bör bifalla propositionen och godkänna den av regeringen föreslagna strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige.

Socialutskottet vidhåller, med hänvisning till de skäl som konstitutionsutskottet anfört, sin inställning att barnkonventionen inte bör inkorporeras i svensk lagstiftning. Liksom konstitutionsutskottet anser socialutskottet att tolkningen av barnkonventionen bör göras av riksdagen för att rättigheterna i konventionen skall slå igenom på ett sätt som ger barnen det bästa skyddet. Motion So7 (v) yrkande 2 och So380 (v) yrkande 11 delvis avstyrks därför.

Strategin för att förverkliga barnkonventionen i Sverige innebär *att* konventionen skall vara ett aktivt instrument och genomsyra allt beslutsfattande inom Regeringskansliet som berör barn, *att* statligt anställda vars arbete har konsekvenser för barn och ungdomar skall erbjudas fortbildning för att stärka sin barnkompetens och sina kunskaper om konventionen, *att* barnkonsekvensanalyser skall göras vid statliga beslut som rör barn *samt att* barnperspektivet i lämplig omfattning skall finnas med i utredningsdirektiv. Enligt utskottets mening är motionerna So7 (v) yrkande 4, So8 (c) yrkande 2 och So382 (fp) yrkandena 1 och 5 i huvudsak tillgodosedda och avstyrks därför.

I motion So7 (v) yrkande 1 begärs ett förtydligande av när det är olämpligt med ett barnperspektiv. I propositionen anges att ett barnperspektiv bör finnas med när statliga utredningsdirektiv utformas. Utskottet delar denna bedömning. Utskottet anser att det är viktigt att barns och ungdomars intressen i olika utredningar behandlas separat samt att det tydligt beskrivs om och på vilket sätt en utrednings förslag kan få effekter för barn och ungdomar. Motionen avstyrks därmed.

När det gäller frågan om en barnbilaga till budgetpropositionen delar socialutskottet konstitutionsutskottets bedömning i betänkandet 1997/98:KU27 att särskilda bilagor till budgetpropositionen bör undvikas. Redogörelser och sammanställningar i olika frågor bör i stället göras i form av skrivelser. I nu förevarande sammanhang anför regeringen för övrigt att det är särskilt viktigt att barnperspektivet finns med i det statliga budgetarbetet. Utskottet anser mot bakgrund av det sagda att motion So8 (c) yrkande 4 bör avslås.

I motion So309 (mp) yrkande 1 begärs att en särskild barnenhet skall inrättas inom Regeringskansliet för att stärka barnperspektivet. Hur Regeringskansliets inre organisation skall utformas är inte en fråga för riksdagen. Utskottet noterar att organisationen inom Socialdepartementet ses över för att ännu bättre kunna tillgodose barnperspektivet. Motionen avstyrks.

Utskottet delar bedömningen att de för barn och ungdomar viktigaste besluten fattas på lokal nivå. Kommuner och landsting bör därför bygga upp system för att bevaka att barns och ungdomars intressen finns med i beslutsprocessen. Barn- och ungdomsplaner är viktiga instrument när det gäller att beskriva den långsiktiga barn- och ungdomspolitikerna men det är också nödvändigt att se till att planerna följs vid varje enskilt beslut och att verksamheterna utvärderas i efterhand för att se om riktlinjerna i planerna förverkligas. Utskottet delar inställningen i propositionen att det i nuläget inte bör införas någon lagstiftning med syfte att stärka barnperspektivet i den kommunala beslutsprocessen. Det är emellertid angeläget att påverka och stödja de kommuner och landsting som inte kommit tillräckligt långt med genomförandet av barnkonventionen. Barnombudsmannen (BO) har en viktig roll i detta sammanhang. BO har i uppdrag att medverka till att arbetet med barn- och ungdomsplaner kommer i gång.

Utskottet anser att det är av stor vikt att det arbete som pågår för att stärka barns och ungdomars inflytande i den kommunala beslutsprocessen stimuleras och att de möjligheter som redan finns tas till vara av nämnderna.

Barnombudsmannens uppdrag omfattar att rapportera till regeringen hur arbetet i kommuner och landsting med att genomföra barnkonventionen framskrider. Något tillkännagivande till regeringen med anledning av motionerna So5 (kd) yrkande 6, So6 (s), So7 (v) yrkandena 3 och 9, So8 (c) yrkandena 5 och 6 och So380 (v) yrkande 11 delvis bör enligt utskottets mening inte göras.

Socialutskottet delar bedömningen att Sverige bör ratificera Europarådskonventionen om utövande av barns rättigheter. Socialutskottet ser ingen anledning att frånga lagutskottets bedömning att det i vart fall för närvarande saknas skäl till något särskilt tillkännagivande rörande ratificeringen från riksdagens sida. Socialutskottet avstyrker därmed motion So8 (c) yrkande 1.

Slutligen delar socialutskottet regeringens och lagutskottets bedömning att barnets rätt att komma till tals i domstolsförfaranden och administrativa förfaranden som rör barnet i stort sett är tillgodosett i svensk lagstiftning. I den föreslagna strategin ingår en satsning på fortbildning om barnkonventionen till statligt anställda vars arbete har konsekvenser för barn och ungdomar. Regeringen framhåller vikten av att de yrkesgrupper inom rättsväsendet som kommer i kontakt med barn har kunskaper om barn och ett barnperspektiv i sin verksamhet. Utskottet förutsätter att Domstolsverket ägnar frågan uppmärksamhet. Utskottet avstyrker med det sagda motionerna So7 (v) yrkande 17 och So8 (c) yrkande 3.

Barn med särskilda behov

Motionerna

I *motion So5 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd)* begärs ett tillkännagivande till regeringen om ett åtgärdsprogram för att möta den psykiska ohälsan hos barn (*yrkande 3*). Motionärerna hänvisar dels till Folkhälsorapporten 1997, dels till en nyligen presenterad rapport från Socialstyrelsen i vilken det bl.a.

framgår att anmälningar om barn som far illa ökar. Motionärerna anser mot bakgrund av dessa rapporter att regeringen snarast bör presentera ett åtgärdsprogram för att möta problemen som den psykiska ohälsan hos barn orsakar.

I *motion So309 av Marianne Samuelsson m.fl. (mp)* hemställs om ett tillkännagivande om att synliggöra barns behov och miljöer (*yrkande 3 delvis*). En större andel av de offentliga medlen skall riktas till barn och barns miljöer oavsett den ekonomiska utvecklingen, anför det. Det bör upprättas en nationell handlingsplan för funktionshindrade som även tar upp barnens behov, ett nationellt köregister inom sjukvården där barns köande framgår samt integrationsplaner och uppdragsplaner för skolan. De osynliga barnen till föräldrar som inte mår bra måste också uppmärksammas, anför motionärerna.

I *motion So382 av Camilla Dahlin-Andersson och Elver Jonsson (fp)* begärs tillkännagivanden om barns och ungdomars utsatta sociala miljöer (*yrkande 2*), om att aktualisera barnperspektivet i fritid och skola (*yrkande 3*) och om att undervisning och hem- och fritidsmiljöer bör stimulera barn till att självständigt kunna bedöma och kritiskt granska samhällets skiftande utbud inom kulturens och nöjeslivets område (*yrkande 4*). Motionärerna påpekar att många barn upplever en otrygghet i tillvaron med jäkt och högt tempo, stort våldsvideoutbud, gatuvåld och grova tillmälen i skolmiljön. För att uppnå en god samhällsutveckling måste man enligt motionärerna se till barns och ungdomars behov ur deras eget perspektiv. Hela vuxengenerationen behöver en ny attityd och ett nytt beteende gentemot barn och ungdomar. Enligt motionärerna måste de unga stimuleras att mobilisera en egen bedömningsförmåga och motståndskraft i det mycket starkt kommersialiserade utbudet, inte minst inom tobaks- och alkoholbranschen.

I *motion So434 av Camilla Dahlin-Andersson (fp)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär att en parlamentarisk utredning tillsätts om barns och ungdomars aktuella situation sedd ur ett barn- och ungdomsperspektiv. Det är ur en samlad helhetsbild över barns och ungdomars aktuella behov och situation som förståelsen, idéerna och förslagen till långsiktiga åtgärder kan födas, anför motionären.

Sju motioner handlar om misshandel av och sexuella övergrepp mot barn.

I *motion So466 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* yrkas att riksdagen begär att regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att starta utvecklingsarbete i frågor om övergrepp mot flickbarn (*yrkande 4*). Enligt motionärerna utsätts flickor som en gång utsatts för sexuella övergrepp ofta för nya övergrepp eftersom de inte lärt sig att ge riktiga signaler eller att värdera sin egen kropp. Vidare kan missbrukande kvinnor som tvingats prostituera sig överföra ett ”felaktigt” sexuellt beteende till sina döttrar. Enligt motionärerna bör därför Socialstyrelsen få i uppdrag att leda ett utvecklingsarbete som går ut på att flickor som utsatts för sexuella övergrepp och döttrar till missbrukande kvinnor skall känna värdet av sin kropp och sin rätt att säga nej.

I *motion So7 av Ingrid Burman m.fl. (v)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till ändring av reglerna i 6 kap. 7 § brottsbalken (*yrkande 5*).

Motionärerna påpekar att lagen tillåter att ungdomar mellan 15 och 18 år "frivilligt" utför striptease och liknande aktiviteter på sexklubbar. Enligt motionärerna bör nämnda paragraf ändras så att dessa barn får samma skydd som yngre barn mot att utnyttjas för posering och framställning av pornografiskt material. I motionen yrkas vidare att riksdagen hos regeringen begär att Socialstyrelsen får i uppdrag att utarbeta riktlinjer för dödsfallsundersökningar (*yrkande 6*). Enligt motionärerna bör riktlinjerna avse alla fall där ett barn dött och där barnmisshandel misstänks. Syftet är att undersökningarna skall ge mer kunskap och att upprepad barnmisshandel i familjen därigenom skall kunna förhindras.

I *motion So5 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd)* begärs ett tillkännagivande av vad i motionen anförts om barnmisshandel (*yrkande 1*). Enligt uppgifter från Bris är det endast två av tio vuxna som reagerar och handlar när ett barn i deras närhet utsätts för misshandel. Motionärerna anser att den kommande utredningen om barnmisshandel bör ha som en prioriterad uppgift att närmare analysera hur de civila krafterna skall stimuleras i arbetet för att förebygga och uppmärksamma när barn far illa.

I *motion So348 av Ragnwi Marcelind (kd)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om en aktionsplan för att bekämpa barnsexhandel och barnprostitution (*yrkande 1*). Enligt motionären skall aktionsplanen i realistiska och konkreta termer beskriva vilka åtgärder som skall vidtas för att bekämpa dessa företeelser. I motionen begärs vidare tillkännagivanden om vad i motionen anförts om att barn som utsatts för sexualbrott skall få psykologhjälp och vård tillsammans med vårdnadshavaren under lång tid efter förövandet (*yrkande 2*). Enligt motionären önskar många föräldrar att de fått behålla kontakten med socialtjänst och andra hjälpinsatser under en längre tid eftersom många av problemen inte uppkommer förrän flera år senare när barnet kommer upp i tonår och pubertet. Motionären hemställer vidare om ett tillkännagivande om resurser för förebyggande verksamheter där utsatta kan få hjälp att bearbeta sina traumatiska upplevelser (*yrkande 3*). Kvinnor och män som är förövare har oftast själva blivit utsatta för fysiska, psykiska eller sexuella kränkningar som barn, anför det i motionen. Slutligen begär motionären att regeringen skall ges till känna vad i motionen anförts om att olika personalkategorier bör få kontinuerlig utbildning för att öka kunskaperna om hur barn som blivit utsatta för sexuella övergrepp och deras föräldrar reagerar (*yrkande 4*). Motionärerna anför att förhållandevis få anmälningar om sexuella övergrepp kommer från dagis, fritids och skolan.

I *motion Ju905 av Margareta Viklund (kd)* yrkas ett tillkännagivande om att regeringen bör ge förslag till åtgärder så att anmälningsplikten skall fungera när det gäller barn som far illa (*yrkande 3*). I motionen begärs vidare ett tillkännagivande om att den personal som har att göra med barn i svåra situationer bör utbildas för uppgiften (*yrkande 4*). Motionären betonar vikten av kunskaper inom rättsväsendet och andra instanser om hur brottsberättelser från barn skall tolkas och hanteras och om hur barn som är offer för sexuella övergrepp skall bemötas och omhändertas. Enligt motionärerna bör personal vid barnvårdscentralerna så fort som möjligt få ökad utbildning i hur man

undersöker och upptäcker barn som misshandlas inklusive utsätts för incest. De måste också kunna uppmärksamma symptom på psykiska problem hos både barnen och föräldrarna. Motionären begär slutligen ett tillkännagivande om att landstingen bör rekommenderas att tillsätta barnombudsmän på regional nivå (*yrkande 5*).

I *motion So8 av Kenneth Johansson m.fl. (c)* begärs ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om våld mot barn (*yrkande 7*). Motionärerna anser att det är angeläget att öka forskningsinsatserna och att göra en samlad analys och gemensamma insatser för att hjälpa utsatta barn. Det är också nödvändigt att alla som arbetar med och kommer i kontakt med barn får goda kunskaper såväl om hur man upptäcker att ett barn far illa som om anmälningsskyldigheten. Detta måste ingå i både grundutbildning och fortbildning, sägs det i motionen.

I *motion So309 av Marianne Samuelsson m.fl. (mp)* begärs ett tillkännagivande av vad i motionen anförts om att förstärka barnens rätt i samhället (*yrkande 2*). Enligt motionärerna har varje barn rätt att leva i ett samhälle där kränkningar av barn inte accepteras i någon form. Barn skall inte utsättas för sexuell exploatering eller riskera att utnyttjas sexuellt genom t.ex. striptease och prostitution. Ungdomar i åldern 15–18 år skall ha samma skydd som yngre barn mot att utnyttjas för posering och framställning av pornografiskt material, anføres det. Utnyttjande och exploatering av barn i reklam måste kontrolleras. Motionärerna anser vidare att riktlinjer skyndsamt måste utarbetas för att undersöka de dödsfall som inträffat och där man misstänker barnmisshandel.

I tre motioner begärs att en utredning skall få i uppgift att analysera situationen för särskilt utsatta barn och att ange förslag till en strategi för hur arbetet i Sverige skall bedrivas för att ge dessa barn en mer gynnsam utveckling. I *motion So240 av Ingrid Burman m.fl. (v)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär att den planerade utredningen om barnmisshandel ges direktiv i enlighet härmed. I *motionerna So303 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd)* och *So273 av Kerstin-Maria Stalin (mp)* anføres att särskilda utredningar med detta uppdrag bör tillsättas.

I *motion So285 av Yvonne Oscarsson m.fl. (v)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär att den planerade utredningen om barnmisshandel även skall behandla situationen för barn till missbrukare.

Sex motioner rör barn till missbrukare.

I *motion So258 av Ingrid Burman m.fl. (v)* begärs tillkännagivanden om barn i missbrukarfamiljer (*yrkande 9*) och om behovet av stöd till barn till missbrukare (*yrkande 10*). Enligt motionärerna måste landsting och kommuner bedriva en aktiv, uppsökande verksamhet och ge särskilt stöd till barn till missbrukare. Alla insatser för barn i en utsatt situation måste vara avgiftsfria, anføres det. Motionärerna anser vidare att relevant utbildning behövs för att arbeta med dessa utsatta barn. En väl beprövad metod för att hjälpa barn till missbrukare är enligt motionärerna CAPT, Children are people too. Metoden

bygger på att barnen får träffa andra barn i samma situation och under ledning lära sig att prata, visa känslor och kanske börja lita på andra människor.

I *motion So449 av Ragnwi Marcelind (kd)* begärs ett tillkännagivande om nödvändigheten av extra resurser i kommunerna för att rehabiliterande verksamhet riktad till barn till alkoholmissbrukande föräldrar skall genomföras. Behandlingsforskning måste prioriteras och missbruksvård, socialtjänst, psykiatri, skola m.fl. måste i samverkan utveckla effektiva behandlingsprogram som kan förhindra att barnen själva hamnar i en missbrukarsituation, anför det.

Även i *motion So459 av Ingrid Näslund (kd)* begärs ett tillkännagivande till regeringen om särskilda åtgärder för barn från familjer med missbruksproblem (*yrkande 6*).

I *motion So8 (c)* begärs ett tillkännagivande om behovet av stöd till frivilligorganisationerna för att hjälpa barn till föräldrar med missbruksproblem och med psykisk ohälsa (*yrkande 8*). Motionärerna anser att frivilligorganisationernas roll behöver stärkas. Vidare bör kunskaps- och erfarenhetsutbytet liksom metoderna i behandlingsarbetet utvecklas, sägs det i motionen.

I *motion So306 av Thomas Julin m.fl. (mp)* yrkas att regeringen skall ges till känna vad i motionen anförts om behovet av resurser till anhöriga till missbrukare (*yrkande 21*). Motionärerna betonar vikten av att det finns beredskap att upptäcka och ta hand om barnen i familjer med missbruksproblem.

I *motion So353 av Berit Adolfsson och Inger René (m)* begärs ett tillkännagivande om att någon form av godmanskap för barn till missbrukande föräldrar skyndsamt bör utredas och inrättas inom socialtjänsten. Enligt motionärerna vore det värdefullt, som ett komplement till andra åtgärder, om vuxna tog ansvar för att skydda och hjälpa barn till missbrukare genom något slags godmanskap. Exempelvis kan hemtjänstpersonal gå in och hjälpa till, såsom sker i särskilda boendeformer och hos äldre personer som inte heller kan klara sig själva, anför det i motionen.

Barn vars föräldrar är intagna i kriminalvårdsanstalt berörs i tre motioner.

I *motion So7 (v)* begärs ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om barnanpassade besöksrum på kriminalvårdsanstalterna (*yrkande 7*). Motionärerna framhåller att barn behöver båda sina föräldrar och att en människa som begår brott inte behöver vara diskvalificerad som förälder. Enligt motionärerna bör samtliga kriminalvårdsanstalter inrätta besöksavdelningar som är utformade för barnbesök.

I *motion So5 (kd)* begärs ett tillkännagivande till regeringen om situationen för barn vars föräldrar vistas i fängelse (*yrkande 2*). Enligt motionärerna är de åtgärder som vidtagits för att förbättra situationen för dessa barn, t.ex. att besökslägenheter och barnanpassade besöksrum har inrättats vid några kriminalvårdsanstalter, inte tillräckliga. Motionärerna hänvisar till vad som anfördes i motion 1996/97:Ju506 om barnkonventionens intentioner för barn vars föräldrar vistas på anstalt, behovet av anpassning av anstalterna, barnpsykologisk expertis m.m.

I motion Ju509 av Inger Davidson m.fl. (kd, s, m, v, c, fp, mp) begärs ett tillkännagivande om att barnpsykologisk expertis måste få medverka då socialförvaltningen fattar beslut om barnens behandling när en förälder tas in på anstalt (yrkande 4). Enligt motionärerna fattar socialsekreterarna oftast beslut om fosterhemsplacering utan att höra barnpsykolog med kunskaper om barnets behov och utveckling. I motionen begärs även ett tillkännagivande till regeringen om att föräldrar och barn bör få stöd och hjälp efter frigivandet från anstalten så att förutsättningar för en normal livssituation kan skapas (yrkande 6). För samhället är det en god investering att satsa på familjen, inte att splittra den, anför det.

Fyra motioner handlar om barn med dolda funktionsstörningar, t.ex. ADHD/DAMP.

I motion So376 av Charline Pålsson m.fl. (kd) yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till en nationell handlingsplan för att öka stödet till barn med dolda funktionsnedsättningar såsom DAMP, dyslexi och närliggande diagnoser (yrkande 2). Motionärerna efterlyser ett ökat samarbete mellan ansvariga huvudmän, t.ex. mellan hälso- och sjukvården och skola/förskola, för att bl.a. ge barn och föräldrar bättre tillgång till stöd, utredning och expertkunskap.

I motion So243 av Kerstin Heinemann (fp) begärs ett tillkännagivande till regeringen om att ett samlat åtgärdsprogram bör utarbetas för funktionsstörningen ADHD/DAMP. Åtgärdsprogrammet bör omfatta hur funktionsstörningen upptäcks, diagnostiseras och behandlas men även hur den kan hjälpas som inte fått hjälp som barn och senare i livet fått olika svårigheter.

I motion So464 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp) begärs ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om att ge Socialstyrelsen och Skolstyrelsen i uppdrag att se till att lärare, förskolepersonal och personal inom barn- och skolhälsovården får adekvat utbildning om ADHD (yrkande 7). Det är också viktigt att de behandlingsmetoder som finns fortlöpande utvärderas och att ett handlingsprogram utvecklas för att på bästa sätt kunna ge dessa barn hjälp, sägs det i motionen.

I motion So460 av Thomas Julin m.fl. (mp) yrkas att riksdagen hos regeringen begär en utredning om hur barn och ungdomar över hela landet med neuropsykiatriska störningar skall kunna tillförsäkras vård och behandling i fungerande vårdkedjor (yrkande 5). Enligt motionärerna är resurserna för barn med diagnoser som MBD/DAMP, ADHD och autismliknande symptom mycket ojämnt fördelade och prioriterade över landet. Utredningen bör även omfatta möjliga alternativ- och komplementärmedicinska insatser, anför det.

En motion handlar om könsstympling.

I motion So462 av Helena Bargholtz m.fl. (fp) begärs ett tillkännagivande om en uppföljning av de förebyggande insatserna mot könsstympling (yrkande 16). Motionärerna påpekar att riksdagen tidigare har uttalat sig om vikten av att förebygga att könsstympling utförs. Enligt motionärerna bör Socialstyrelsen följa upp och återrapportera vad som hänt efter riksdagens uttalande.

I *motion So269 av Carina Hägg (s)* hemställs om ett tillkännagivande till regeringen om vad i motionen anförs om behovet av ökade kunskaper, bland dem som i sin yrkesroll möter barn, om situationen för de barn som växer upp i sekter. Att barnen enbart har få vuxna kontakter utanför sektens kontroll gör det svårt att upptäcka problem. Motionären ifrågasätter om de barn som föds in i en sekt får tillräckligt med uppmärksamhet och stöd från samhället.

Propositionen m.m.

I propositionen anges att antalet anmälda fall av *misshandel mot barn* under 15 år har ökat sedan 1980-talet. Det är dock inte klarlagt vad som ligger bakom de ökade siffrorna i statistiken, t.ex. huruvida förövarna av misshandeln är vuxna eller andra barn eller om benägenheten att anmäla våld mot barn till polis eller socialtjänst har ökat. Enligt regeringen finns det ett mörkertal när det gäller barnmisshandel. Misshandel av barn sker ofta i det fördolda och uppmärksammas därför inte som det borde. Det krävs således en fördjupad och förbättrad analys av de tillgängliga uppgifterna, sägs det i propositionen. Regeringen delar BRÅ:s uppfattning att det är angeläget att söka mer kunskap om den faktiska utvecklingen av barnmisshandel i Sverige, dels genom sammanställningar av olika typer av statistik, dels genom en deskriptiv undersökning av de polisanmälda fallen. Regeringen instämmer även i Socialstyrelsens bedömning att det behövs metodutveckling för att få fram uppgifter om det faktiska antalet barn som misshandlas och vad ökningen av anmälda ärenden beror på. Enligt propositionen planerar Socialstyrelsen att under kommande treårsperiod sammanställa ett material som kan ge en mer samlad kunskap om barnmisshandel i Sverige.

Genom beslut den 10 december 1998 tillkallade regeringen en *parlamentarisk kommitté med uppdrag att utreda frågan om barnmisshandel och därmed sammanhängande frågor* (dir. 1998:105). Utredningen skall bl.a. närmare definiera begreppet barnmisshandel, beskriva utvecklingen av barnmisshandel och söka förklaringar till denna, redovisa kunskapsläget när det gäller möjligheterna att känna igen orsaksmönster som kan ligga bakom uppkomsten av barnmisshandel samt se över och utforma strategier för att effektivisera och förbättra det förebyggande arbetet. Utredningen skall vidare föreslå åtgärder för att förbättra det arbete med misshandlade barn som utförs av personal inom bl.a. förskolan, skolan och skolbarnsomsorgen, hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. Utredningen skall arbeta aktivt och utåtriktat i syfte att öka medvetenheten om barnmisshandel hos allmänheten och hos dem som arbetar med barn i olika verksamheter. Uppdraget skall slutredovisas senast den 31 mars 2001.

När det gäller *sexualbrott* framhåller regeringen att lagstiftningen tydligt måste förmedla att, om ett barn deltar i en sexuell aktivitet med en vuxen, detta helt och hållet är den vuxnes ansvar. Frågan om sexuell utnyttjande av barn har under senare år tagits upp i många sammanhang, inte minst i samband med de diskussioner som förts med anledning av att barnkonventionen

alltmer blir ett levande instrument i samhället. Barnkommittén har pekat på flera bestämmelser i brottsbalken där svensk lagstiftning på området inte överensstämmer med åtagandena i barnkonventionen och där nuvarande bestämmelser inte ger tillräckligt skydd. Detta gäller särskilt åldersgruppen 15 till 18 år. Regeringen påpekar att en parlamentarisk kommitté har tillsatts med uppgift att se över bestämmelserna om sexualbrott. Översynen skall göras bl.a. utifrån ett barnkonventionsperspektiv.

Regeringen anför i propositionen att *könsstympning* kan medföra allvarliga fysiska och psykiska hälsoproblem med bestående komplikationer och livslångt lidande som följd. Enligt propositionen tyder mycket på att traditionens starka kraft medför att föräldrar som kommer från länder där könsstympning praktiseras och som föder barn i Sverige kommer att fortsätta att föra sedvänjan vidare. Könsstympning av flickor är förbjuden och straffbar i Sverige. Sedan den 1 juli 1998 gäller skärpta regler på området. Regeringen anför i propositionen att personer som är bosatta i Sverige och som utför eller medverkar till att könsstympning utförs utomlands skall kunna straffas för detta oberoende av om det är straffbart i det andra landet eller inte. Principen om dubbel straffbarhet skall således kunna frångås när det gäller könsstympning.

En departementspromemoria, *Könsstympning – bortagande av kravet på dubbel straffbarhet* (Ds 1999:3), har nyligen remissbehandlats. Regeringen fattade beslut om lagrådsremiss den 11 februari 1999 och har för avsikt att i mars 1999 presentera en proposition med förslag till lagreglering av frågan.

Enligt regeringen räcker det emellertid inte med lagstiftningsåtgärder för att bekämpa könsstympning utan det handlar i stor utsträckning om att förändra inställningen till sedvänjan. Det finns enligt propositionen goda exempel på att det går att förändra attityder och därmed på sikt förändra beteendet. Socialstyrelsen genomför sedan ett par år tillbaka ett arbete mot kvinnlig könsstympning, i vilket förebyggande insatser allt mer har kommit att uppmärksammas. Syftet är att förhindra att de flickor som befinner sig i riskzonen blir könsstypade. Ett treårigt utvecklingsprojekt har bedrivits i samarbete med invandrarförvaltningen i Göteborgs kommun. Regeringen ser det som mycket angeläget att förebyggande arbete startas även på andra håll i landet där det finns grupper av människor från länder där könsstympning av kvinnor förekommer.

Regeringen framhåller i propositionen att *barn vars ena eller båda föräldrar sitter i kriminalvårdsanstalt* har rätt till regelbunden personlig kontakt med föräldrarna under anstaltsvistelsen och att denna kontakt i de flesta fall är av stor betydelse för barnet och dess utveckling. Kontakten är i första hand till för barnet och det är främst barnets intresse och behov av kontakt som skall tillgodoses, anføres det. Enligt regeringen bör ambitionen inom kriminalvården därför vara att underlätta och skapa möjligheter för en sådan kontakt mellan barnet och den frihetsberövade föräldern. Regeringen påpekar att det inom kriminalvården redan pågår viss verksamhet, t.ex. kurser i föräldraskap, i syfte att underlätta för barn och föräldrar att ha kontakt med varandra under anstaltstiden. I propositionen anges att besökslägenheter har inrättats vid några anstalter och att det under 1998 kommer att tillskapas fler sådana lägenheter och även besöksrum som är anpassade för barn i olika åldrar. Rege-

ringen välkomnar denna utveckling och ser det som angeläget att åtgärder som syftar till att ytterligare förbättra besöksförhållandena för barn får fortsatt prioritet.

Kriminalvårdsstyrelsen och Socialstyrelsen har haft regeringens uppdrag att gemensamt göra en översyn av förhållandena för barn vilkas föräldrar är intagna i häkte eller kriminalvårdsanstalt samt lämna förslag till förändringar av gällande författningar och andra åtgärder som översynen kan föranleda. I uppdraget ingick bl.a. att belysa barnets behov i samband med att en förälder frihetsberövas samt att föreslå åtgärder för att förbättra kontakten mellan de intagna och deras barn, särskilt åtgärder som rör utformningen av besöksförhållandena. Uppdraget redovisades hösten 1998 i rapporten *Barn med frihetsberövade föräldrar*, vari lämnas förslag till en rad åtgärder för att minska skadeverkningarna för dessa barn.

Bakgrund och tidigare behandling

I *betänkande 1997/98:SoU13 Barnfrågor* behandlade utskottet motionsyrkanden rörande barn med särskilda behov. I betänkandet, till vilket hänvisas, finns en utförlig redovisning av olika insatser och verksamheter på området (s. 35–43). Med anledning av motionsyrkanden om barnmisshandel och sexuella övergrepp mot barn anförde utskottet bl.a. följande:

Antalet anmälda fall av barnmisshandel har stigit markant under de senaste tio åren. Antalet rapporterade sexualbrott mot barn begångna i en nära relation har visserligen minskat men annat sexuellt ofredande har fortsatt att öka. Utskottet ser med oro på situationen. Det är enligt utskottet angeläget att barn som utsatts för misshandel och sexuella eller andra övergrepp uppmärksammas mer. Utskottet ser därför positivt på att en särskild utredning om barnmisshandel och därmed sammanhängande frågor kommer att tillsättas. Regeringens kommande nationella handlingsprogram mot kommersiell sexuell exploatering av barn kommer att sätta dessa barn i fokus. Anmälningsskyldigheten enligt socialtjänstlagen när ett barn far illa har nyligen utvidgats. Ett nytt brott, grov fridskränkning avseende upprepade kränkningar av bl.a. barn, föreslås i propositionen om kvinnofrid införas i brottsbalken. Flera kommittéer som nyligen avslutat sitt arbete, bl.a. Barnpsykiatrikommittén, tar upp frågor om särskilt utsatta barn.

Ärenden där barn varit utsatta för misshandel eller sexuella övergrepp är mycket känsliga och komplicerade. Det är viktigt att de yrkesgrupper som kommer i kontakt med dessa barn – personal inom socialtjänsten, polisen, domstolarna, skolan, hälso- och sjukvården osv. – har goda kunskaper och genomtänkta arbetsmetoder samt att ett nära samarbete mellan olika myndigheter etableras. Vikten av att personalen inom socialtjänsten har lämplig utbildning och erfarenhet har understrukits genom införandet nyligen av en bestämmelse härom i socialtjänstlagen – – –

Det är enligt utskottet angeläget att de barn som utsatts för sexuella eller andra övergrepp erhåller kvalificerat stöd. Utskottet vill även betona vikten av forskning och metodutveckling vad gäller förebyggande och behandlande arbete. BUP-Elefanten i Linköping, vars verksamhet stöds av Socialstyrelsen, utgör ett centrum för aktiv forskning och metodutveckling kring barn som utsatts för sexuella övergrepp. Utskottet konstaterade i betänkande 1996/97:SoU16 att det pågår ett omfattande arbete när det gäller att utveckla hjälpen och stödet till barn som utsatts för sexuella övergrepp. Utskottet

utgår från att regeringen noga följer utvecklingen när det gäller dessa barn och de barn som misshandlats och vidtar ytterligare åtgärder om det visar sig nödvändigt.

Utskottet behandlade även motioner om barn till missbrukare och anförde i denna del följande:

När det gäller barn till missbrukare vill utskottet åter framhålla att det är mycket angeläget att socialtjänsten tidigt uppmärksammar och stöder dessa barn. En viktig förutsättning härför är att samarbetet fungerar väl mellan bl.a. socialtjänsten och mödra- och barnhälsovården, barnomsorgen, skolan, barnpsykiatri och polisen. Utskottet konstaterade i betänkande 1996/97:SoU18 att antalet verksamheter som riktar sig till barn till missbrukare har ökat. Barnpsykiatrikommittén lägger i sitt slutbetänkande fram förslag för att förbättra situationen för barn till bl.a. missbrukare och psykiskt sjuka.

Utskottet avstyrkte samtliga motionsyrkanden. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1997/98:184).

Motionsyrkanden om kvinnlig könsstympning behandlades senast av utskottet i yttrandet till justitieutskottet med anledning av propositionen 1997/98:55 *Kvinnofrid (1997/98:SoU4y)*. Utskottet anförde bl.a. följande:

Utskottet har vid flera tillfällen behandlat frågor om åtgärder mot kvinnlig könsstympning, senast i det av riksdagen godkända betänkandet 1997/98:SoU2. Utskottet vidhöll inställningen att det är synnerligen angeläget med information och utbildning om kvinnlig könsstympning till både vuxna och barn inom de grupper där detta kulturmönster fortfarande lever kvar och till berörda personalgrupper. Utskottet ansåg det också angeläget med återkommande uppföljning av insatserna på området. Den kompetens på området som byggts upp inom landet måste kunna bibehållas och ytterligare förstärkas. Utskottet utgick från att regeringen och berörda myndigheter noga följer utvecklingen och vidtar de åtgärder som är påkallade utan något tillkännagivande härom. Utskottet har inte ändrat uppfattning i frågan.

Socialutskottet ansåg att de då aktuella motionerna borde avstyrkas. Justitieutskottet delade denna uppfattning (1997/98:JuU13). Regeringen följde utskottet (rskr. 1997/98:250).

Utskottet behandlade motionsyrkanden om ADHD/DAMP i *betänkandena 1997/98:SoU6 Handikappolitik* och *1997/98:SoU16 Handikappfrågor*, vartill hänvisas (s. 30 f. respektive s. 31 f.). I det senaste betänkandet konstaterade utskottet att kunskapen om s.k. osynliga handikapp har ökat under senare år, även om mycket återstår att göra. De extra resurser som kommunerna hade tillförts och kommer att tillföras under de kommande åren var enligt utskottet viktiga för att kunna förstärka insatserna i skolan. Utskottet ansåg det angeläget att särskild uppmärksamhet riktas mot barn med särskilda behov. Skolverkets undersökningar hade visat att så inte alltid varit fallet. Utskottet ansåg att regeringens beredning av frågan borde avvaktas och avstyrkte motionsyrkandena. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1997/98:154).

I *utbildningsutskottets betänkande 1997/98:UbU18* behandlades ett flertal motionsyrkanden om elever med behov av särskilt stöd, däribland ett yr-

kande om utbildning till lärare m.fl. om diagnosgruppen ADHD/DAMP (s. 15 f.).

1998/99:SoU6

Regeringen beslutade den 2 juli 1998 att fastställa en *nationell handlingsplan mot kommersiell sexuell exploatering av barn*. Planen innehåller vidtagna och kommande åtgärder från svensk sida för att motverka dylik exploatering av barn i Sverige och i det internationella arbetet. I flera avsnitt redovisas även hanteringen av ärenden som rör sexuella övergrepp mot barn i allmänhet.

Regeringen har genom beslut i september 1998 givit Socialstyrelsen i uppdrag att vidareutveckla och sprida metoder för att förebygga könsstymning av flickor och kvinnor och att därvid initiera projekt i detta syfte. Arbetet skall utföras i samråd med berörda kommuner och landsting, Folkhälsoinstitutet, Integrationsverket, Statens invandrarverk och Statens skolverk. Enligt beslutet bör Socialstyrelsen fortlöpande utvärdera och följa upp de projekt som initieras i syfte att förbättra kunskapen om förekomsten och omfattningen av könsstympade flickor och kvinnor i Sverige. Uppdraget skall redovisas senast den 1 september 2001.

Som tidigare anförts anger regeringen i *budgetpropositionen* för år 1999 (utg.omr. 9 anslag B 9) att 3 miljoner kronor skall användas för utredning och utveckling rörande barnmisshandel och 1 miljon kronor för arbete mot kvinnlig könsstymning.

Regeringen anger vidare (utg.omr. 9, avsnitt 4.2) att det är en prioriterad uppgift för år 1999 att vidta åtgärder för att förbättra den psykiska hälsan hos befolkningen och särskilt hos barn och ungdomar.

Enligt den senaste propositionsförteckningen avser regeringen att i slutet av maj 1999 presentera en proposition med förslag till *lag om särskilt målsägandebiträde för barn*. Enligt en promemoria utarbetad inom Justitiedepartementet avser förslaget att stärka barnets rätt i de fall där barnet har utsatts för brott och det kan misstänkas att vårdnadshavaren eller någon denne närstående har begått brottet. Det särskilda målsägandebiträdet skall i vårdnadshavarens ställe kunna fatta beslut i frågor om att t.ex. inställa barnet till polisförhör eller låta läkarundersöka barnet. Enligt promemorian skall bitrådets agerande helt och hållet styras av barnets bästa.

Barnpsykiatrikommittén har haft regeringens uppdrag att utreda vården och stödet till barn och ungdomar med psykiska problem. I sitt slutbetänkande *Det gäller livet* (SOU 1998:31) anför kommittén att insatser för att förebygga psykisk ohälsa bör prioriteras. Kommittén redogör vidare för olika instansers arbete med barn och ungdomar som har psykiska problem. I betänkandet analyseras samarbetet mellan olika verksamheter samt presenteras förslag till hur samarbetet kan förbättras.

Kommittén föreslår ändringar i socialtjänstlagen, hälso- och sjukvårdslagen och åliggandelagen om att särskilt beakta barnets behov av information, råd och stöd när en förälder exempelvis vårdas eller söker hjälp för sitt missbruk eller sina psykiska funktionshinder.

För att ytterligare understryka anmälningsskyldigheten i 71 § socialtjänstlagen och göra den bättre känd för personal utanför socialtjänsten, föreslår kommittén att hälso- och sjukvårdslagen, åliggandelagen och skollagen kompletteras med en hänvisning till aktuell paragraf i socialtjänstlagen.

Kommittén anser att Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att ta fram ett nationellt utvecklingsprogram avseende misshandel och sexuella övergrepp mot barn. Socialstyrelsen bör bl.a. föreslå hur regionala kunskapscentrum skall kunna inrättas för att utveckla arbetet med utredning, stöd och rådgivning till barn som utsatts för sexuella övergrepp.

I betänkandet berörs även barn med MBD/DAMP-problematik. Kommittén framhåller vikten av en god barnhälsovård för att tidigt kunna identifiera utvecklingsavvikelse och funktionshinder som t.ex. DAMP. Kommittén förordar vidare fortsatt och fördjupad samverkan mellan barn- och ungdomshabiliteringen och barnpsykiatrien kring dessa barn. I betänkandet konstateras att trots att funktionshindret varit föremål för stort intresse på kartläggnings- och diagnostiksidan, saknas undersökningar som belyser skolsituationen för dessa barn. Kommittén föreslår en tydligare formulering av skolans skyldighet att ge särskilt stöd till elever som har svårigheter i skolarbetet.

Betänkandet har remissbehandlats och är under beredning i Regeringskansliet.

I betänkandet *FUNKIS – funktionshindrade elever i skolan* (SOU 1998:66) påtalas brister i stödet till elever med ADHD/DAMP, även om många, framför allt stora, kommuner har kommit långt i arbetet och etablerat ett samarbete med hälso- och sjukvården. I betänkandet framhålls vikten av kompetensutveckling hos lärare och andra grupper i skolan och av ett nära samarbete mellan elevvårdspersonal och skolans pedagogiska personal. Kommittén anser att det finns skäl att utveckla statens insatser vad gäller såväl tillsyn som uppföljning och utvärdering av skolsituationen för elever med funktionshinder i skolan.

Regeringen har enligt den senaste propositionsförteckningen för avsikt att i slutet av maj 1999 presentera en proposition med anledning av det nämnda betänkandet.

I betänkandet *Lämplighetsprövning av personal inom förskoleverksamhet, skola och skolbarnsomsorg* (SOU 1998:69) föreslås att den som erbjuds anställning inom dessa verksamheter till arbetsgivaren skall lämna registerutdrag ur belastningsregistret respektive misstankeregistret. Utdragen skall enligt förslaget innehålla sådana uppgifter om brott som kan vara av betydelse vid en lämplighetsprövning med syfte att förebygga övergrepp mot barn och ungdomar.

Betänkandet är under beredning i Regeringskansliet.

Utredningen om samhällets stöd till människor som av särskilda skäl befinner sig i psykiska kristillstånd anför i sitt betänkande *I God Tro* (SOU 1998:113) att det saknas kunskap och forskning om situationen för de barn som lever i mer eller mindre slutna rörelser. Utredningen föreslår därför såväl kort- som långsiktiga forskningsinsatser när det gäller dessa barns situation.

I *Socialstyrelsens Folkhälsorapport 1997* anges att det finns tecken på att barns och ungdomars psykiska hälsa har försämrats under senare år.

Socialstyrelsen presenterade i maj 1998 en rapport om *Skolhälsovården 1998* (SoS-rapport 1998:10). I rapporten ges en beskrivning av skolhälsovården, bl.a. av verksamhetens grundläggande organisatoriska förhållanden, mål, metoder och särskilda programområden för verksamheten samt frågor om resultat, uppföljning och utvärdering. Rapporten syftar främst till att utgöra ett underlag för Socialstyrelsens tillsyn och för skolhuvudmännens egenkontroll.

Skolverket har regeringens uppdrag att göra en nationell kvalitetsgranskning av skolan. Under år 1998 har tre områden granskats av verkets utbildningsinspektörer, varav bl.a. insatser för elever i behov av särskilt stöd. Granskningen redovisas i Skolverkets rapport nr 160.

Regeringen tillsatte sommaren 1998 en särskild *utredare med uppdrag att kartlägga elevvårdens och skolhälsovårdens verksamhet och funktion* samt överväga lämpliga åtgärder i syfte att höja verksamhetens kvalitet och effektivitet (dir. 1998:59). Utredningsarbetet skall vara slutfört senast den 15 december 1999.

Regeringen beslutade den 4 februari 1999 att ge en grupp forskare i uppdrag att göra ett s.k. *välfärdsbokslut över 1990-talet* (dir. 1999:7). Kommitténs uppdrag är att beskriva utvecklingen av människors välfärd på de mest centrala områdena, sedd mot bakgrund av den samhällsekonomiska utvecklingen och de förändringar som gjorts av de välfärdspolitiska systemen på dessa områden under 1990-talet. Kommittén skall även identifiera de områden där behovet av ökad kunskap är angeläget. För vägledning av socialpolitiken vid ingången till nästa årtusende önskar regeringen förbättra kunskapsunderlaget kring välfärdsutvecklingen. Målet är att säkra alla människors välfärd och verka för en jämlik fördelning av människors livsvillkor och livschanser, anges det. Regeringen ser det som särskilt angeläget att i ett livscykelperspektiv beskriva välfärdsutvecklingen för kvinnor och män och för olika socioekonomiska grupper. Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt utsatta grupper. Bl.a. bör kommittén redovisa kunskapsläget och forskningsbehovet vad gäller barns och ungdomars levnadsförhållanden. Kommittén skall enligt direktiven lämna en delrapport senast i januari 2000 och en slutredovisning i januari 2001.

I 6 kap. 7 § *brottsbalken* finns bestämmelser om sexuellt ofredande. Enligt första stycket föreligger ett absolut förbud mot att bl.a. förmå ett barn under 15 år att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd. Enligt andra stycket är det straffbart att genom tvång, förledande eller annan otillbörlig påverkan förmå någon som fyllt 15 men inte 18 år att företa eller medverka i en handling med sexuell innebörd, om handlingen är ett led i framställning av pornografisk bild eller utgör en posering i annat fall än när det är fråga om framställning av en bild. Förbudet i andra stycket omfattar

således endast vissa sexuella handlingar och det finns ett visst, begränsat utrymme för frivillig medverkan.

Regeringen beslutade i juni 1998 att tillsätta en parlamentarisk kommitté som skall göra en *översyn av lagstiftningen om sexualbrott* (dir. 1998:48). Kommittén skall enligt direktiven bl.a. finna en lösning som innebär att våldtäktsbegreppet omfattar allvarliga sexuella övergrepp mot små barn även om något tvång inte har använts. Kommittén skall även utreda om det absoluta förbudet mot att använda barn under 15 år vid sexuell posering och framställning av pornografiska bilder bör omfatta även ungdomar mellan 15 och 18 år. Utredningen skall vara klar senast den 1 september 2000.

Justitieutskottets yttrande

Justitieutskottet, som delar uppfattningen i *motion So7 (v) yrkande 5* att det behövs ett bättre rättsligt skydd för de äldre barnen i bl.a. den situation som motionärerna beskriver, har övervägt om denna fråga borde bli föremål för omedelbar lagstiftning. Utskottet har emellertid stannat för att det skulle vara oklokt att nu besluta om provisorisk lagstiftning samtidigt som hela sexualbrottskapitlet är föremål för en grundläggande översyn där barns skyddsbehov är en av de prioriterade frågorna. Justitieutskottet påpekar vidare att regeringen redan har uppmärksammat den problematik som aktualiseras i motionen och utgår från att regeringen återkommer med ett förslag till riksdagen. Enligt utskottets mening behövs således inte något tillkännagivande till regeringen med anledning av motionen i denna del.

När det gäller *könsstympning* stöder justitieutskottet inriktningen på de lagstiftningsåtgärder som regeringen har aviserat. Utskottet vill också framhålla att det naturligtvis vidhåller sin positiva inställning till olika informationsinsatser och till att Sverige fortsätter att arbeta aktivt i internationella sammanhang för att motverka könsstympning.

Justitieutskottet understryker vikten av att man inom *kriminalvården* så mycket som möjligt försöker underlätta kontakten mellan barn och föräldrar. Utskottet nämner att rapporten *Barn med frihetsberövade föräldrar* innehåller en mängd konkreta synpunkter på hur man kan underlätta kontakten mellan barn och föräldrar som avtjänar fängelsestraff. Det handlar ju inte enbart om utformningen av besökslokalerna utan också om sådana praktiska saker som t.ex. telefonkostnader, besökstider och permissioner vid för barnet viktiga händelser, anförs det.

Justitieutskottet konstaterar att det pågår ett utvecklingsarbete inom *kriminalvården* som syftar till att göra det möjligt för barn och föräldrar att upprätthålla kontakten under verkställigheten i anstalt. I det sammanhanget har frågan om besökslokalerna särskilt uppmärksamats och det pågår en utbyggnad av besökslägenheter och besöksrum som anpassats till barns behov. Justitieutskottet anser inte att det behövs något särskilt uttalande med anledning av *motionerna So5 (kd) yrkande 2 och So7 (v) yrkande 7* och föreslår därför att socialutskottet avstyrker dem.

I olika sammanhang har det uppmärksammats att den psykiska hälsan hos barn och ungdomar tycks ha försämrats under senare år. Det framgår såväl av redovisningen i propositionen som av utskottets redovisning under rubriken Bakgrund och tidigare behandling ovan (s. 30 f.).

Förutsättningarna för en gynnsam utveckling av kvaliteten i skolan, vården och omsorgen har emellertid förbättrats genom ökningen av statsbidragen till kommuner och landsting. Enligt utskottet är det av stor vikt att de utökade statsbidragen även framöver används inom de nämnda områdena.

Skolhälsovården har en viktig roll när det gäller att upptäcka och förebygga psykisk ohälsa hos barn och ungdomar och det är därför positivt att en särskild utredning om elev- och skolhälsovården har tillsatts i syfte att höja kvaliteten och effektiviteten i verksamheten. Utskottet välkomnar vidare regeringens beslut att tillsätta en kommitté av forskare som skall beskriva utvecklingen av människors välfärd under 1990-talet och därvid bl.a. belysa barnens situation. I avvaktan på resultatet av det arbete som pågår, däribland beredningen av Barnpsykiatrikommitténs förslag, anser utskottet att riksdagen inte bör ta något initiativ med anledning av motionerna So5 (kd) yrkande 3, So309 (mp) yrkande 3 delvis, So382 (fp) yrkandena 2–4 och So434 (fp). Motionerna avstyrks.

Utskottet vidhåller att det är angeläget att barn som utsatts för misshandel och sexuella eller andra övergrepp uppmärksammas mer. Utskottet välkomnar därför den utredning om barnmisshandel som nu tillsatts. Målsättningen är att förhindra att barn misshandlas samt att förbättra samverkan mellan olika verksamheter, kunskaperna hos berörda yrkesgrupper och möjligheterna till stöd och hjälp. Regeringens nationella handlingsplan mot kommersiell sexuell exploatering av barn berör, förutom barn som utnyttjas sexuellt för ekonomisk vinning, även barn som utsätts för sexuella övergrepp i allmänhet. Det bör också påpekas att det pågår en översyn av sexualbrottslagstiftningen, med barns skyddsbehov som en av de prioriterade frågorna. Utskottet ser mycket positivt på detta arbete.

Utskottet vidhåller också att det är viktigt att de yrkesgrupper som kommer i kontakt med barn som utsatts för misshandel eller sexuella övergrepp har goda kunskaper och genomtänkta arbetsmetoder samt att ett väl fungerande samarbete mellan olika myndigheter etableras. Vikten av att personalen inom socialtjänsten har lämplig utbildning och erfarenhet har understrukits genom införandet av en ny bestämmelse härom i socialtjänstlagen. Utskottet ser med tillfredsställelse på att utredningen om barnmisshandel har i uppdrag att ge förslag till hur det arbete med misshandlade barn som utförs av personal inom t.ex. skolan, barnomsorgen, hälso- och sjukvården, rättsväsendet och socialtjänsten kan bli effektivare och bättre. Utredningen skall också arbeta aktivt och utåtriktat med att öka medvetenheten om barnmisshandel hos såväl allmänheten som hos dem som arbetar med barn.

Mot bakgrund av det omfattande arbete som redan genomförts eller fortfarande pågår för att förhindra olika slags övergrepp mot barn samt förbättra stödet till dem som drabbas, anser utskottet att motionerna So5 (kd) yrkande 1, So7 (v) yrkande 6, So8 (c) yrkande 7, So309 (mp) yrkande 2 delvis, So348

(kd) yrkandena 1–4, So466 (v) yrkande 4 samt Ju905 (kd) yrkandena 3 och 4 får anses i huvudsak tillgodosedda. Motionerna avstyrks.

Utskottet kan inte se att det nu är påkallat att tillsätta ännu en utredning med uppgift att analysera situationen för särskilt utsatta barn eller att utvidga barnmisshandelsutredningens direktiv på sätt som föreslås i motionerna So240 (v), So273 (mp), So285 (v) och So303 (kd). Motionerna avstyrks därför.

När det gäller frågan om att ge ungdomar mellan 15 och 18 år samma skydd som yngre barn mot att utnyttjas för bl.a. posering, delar socialutskottet justitieutskottets bedömning att det, mot bakgrund av den översyn av sexualbrottslagstiftningen som pågår, inte behövs något tillkännagivande till regeringen. Motionerna So7 (v) yrkande 5 och So309 (mp) yrkande 2 delvis avstyrks därför.

Utskottet vidhåller att det är mycket angeläget att barn till missbrukande föräldrar tidigt uppmärksammas och erhåller stöd. Även inom detta område förutsätter det att samarbetet mellan exempelvis socialtjänsten, mödra- och barnhälsovården, barnomsorgen, skolan, barnpsykiatri och polisen fungerar väl. Utskottet vidhåller vikten av att berörd personal har erforderlig kompetens och erfarenhet. Barnpsykiatrikommittén presenterar i sitt slutbetänkande förslag för att förbättra situationen för barn till bl.a. missbrukare och till psykiskt sjuka. Utskottet har i andra sammanhang framhållit vikten av det arbete som frivilliga organisationer gör på det sociala området som komplement till samhällets insatser. Det är angeläget att det frivilliga sociala arbetet stärks. Något tillkännagivande till regeringen med anledning av motionerna So8 (c) yrkande 8, So258 (v) yrkandena 9 och 10, So306 (mp) yrkande 21, So449 (kd) och So459 (kd) yrkande 6 behövs dock inte. Motionerna avstyrks därmed.

Utskottet kan inte ställa sig bakom det förslag som framförs i motion So353 (m) och avstyrker även denna motion.

Socialutskottet delar justitieutskottets bedömning att det är viktigt att man inom kriminalvården i största möjliga utsträckning och på olika sätt försöker underlätta kontakten mellan barn och föräldrar samt ser positivt på det utvecklingsarbete som pågår med detta syfte. I likhet med justitieutskottet anser socialutskottet att det inte behövs något särskilt uttalande med anledning av motionerna So5 (kd) yrkande 2 och So7 (v) yrkande 7.

I rapporten Barn med frihetsberövade föräldrar presenteras en rad förslag som syftar till att minska skadeverkningarna för barnen när en förälder frihetsberövas samt underlätta och förbättra kontakten mellan föräldrar och barn såväl under verkställigheten som efter frigivningen. Bl.a. belyses frågan om föräldrastödjande verksamhet. Vidare framhålls socialtjänstens ansvar att se till att barn får professionell hjälp att bearbeta och övervinna den känslomässiga kris som kan uppstå när en förälder frihetsberövas. Utskottet utgår ifrån att regeringen noga följer utvecklingen när det gäller dessa barn och vidtar ytterligare åtgärder om det visar sig nödvändigt. Motion Ju509 (kd, s, m, v, c, fp, mp) yrkandena 4 och 6 avstyrks därmed.

Elever i behov av särskilt stöd är ett prioriterat område i såväl skollag och läroplaner som i regeringens utvecklingsplan för skolan. Utskottet anser det angeläget att skolan ägnar barn med särskilda behov särskild uppmärksamhet och att det höjda statsbidraget till kommunerna används för att förstärka insatserna i skolan för bl.a. dessa barn. Utskottet vill betona vikten av att barn med ADHD/DAMP-problematik tidigt identifieras och får en korrekt diagnos, vilket är en förutsättning för att adekvata hjälpinsatser skall kunna ges bl.a. i skolan. Ett väl fungerande samarbete mellan olika huvudmän och erforderlig utbildning hos berörd personal inom t.ex. skolan och hälso- och sjukvården är också av stor betydelse. Såväl Barnpsykiatrikommittén som FUNKIS-utredningen berör barn med s.k. dolda funktionshinder. Enligt utskottets mening bör regeringens beredning av utredningarnas betänkanden avvaktas. Motionerna So243 (fp), So376 (kd) yrkande 2, So460 (mp) yrkande 5 och So464 (fp) yrkande 7 avstyrks därför.

Socialstyrelsen har fått regeringens uppdrag att vidareutveckla och sprida metoder för att förebygga könsstypning samt att utvärdera och följa upp de projekt som initieras i detta syfte. Motion So462 (fp) yrkande 16 får därmed anses tillgodosedd och avstyrks.

När det gäller frågan om barn i sekter anser utskottet att beredningen i Regeringskansliet av betänkandet I God Tro (SOU 1998:113) bör avvaktas. Motion So269 (s) avstyrks således.

I motion Ju905 (kd) yrkande 5 anförs att landstingen bör rekommenderas att tillsätta barnombudsmän på regional nivå. Eftersom detta inte är en fråga för riksdagen avstyrker utskottet motionsyrkandet.

Omhändertagande av barn m.m.

Motionerna

I motion So308 av Thomas Julin m.fl. (mp) begärs tillkännagivanden om vad i motionen anförts om att släkt och närstående i första hand skall komma i fråga för utredning vid en placering av barn utanför hemmet (*yrkande 1*) och om att barn skall placeras där de har sina rötter om inte tungt vägande skäl talar däremot (*yrkande 2*). Enligt motionärerna bör 22 § fjärde stycket första meningen socialtjänstlagen få följande lydelse: "Vid placering av barn *skall* i första hand övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående." Motionärerna begär även ett tillkännagivande om syskonplacering (*yrkande 10*). Enligt motionärerna måste man eftersträva att syskon om möjligt placeras i samma familjehem eller i vart fall inte längre ifrån varandra än att de kan ha en normal kontakt. I motionen hemställs vidare om ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om barnens rätt till släktkontakt (*yrkande 11*). Motionärerna anser att ett barn som är familjehemsplacerat, om det inte finns mycket speciella skäl som talar däremot, måste ha samma rätt som alla andra barn att få träffa sina anhöriga när hon eller han själv vill det. Det är viktigt att barn och ungdomar inte placeras så långt från sina anhöriga att kontakten bryts eller försvåras, menar motionärerna. Motionärerna yrkar vidare ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om

åtgärder för att hjälpa familjen efter ett omhändertagande (*yrkande 8*). Ett omhändertagande av ett barn måste enligt motionärerna följas av åtgärder för att lösa den situation som föranlett omhändertagandet. Det är alltför vanligt att familjen lämnas åt sitt öde när barnet omhändertagits. Motionärerna begär också ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om en plan för vård och återförening vid familjehemsplaceringar (*yrkande 9*). Motionärerna anser att det skall vara obligatoriskt att upprätta en åtgärdsplan för familjen och för barnet vid alla utredningar där en placering planeras. Alla inblandade parter skall vara överens om planen, vilken skall ta sikte på en återförening, anför det. Motionärerna begär även ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om umgängesrätt (*yrkande 14*). Enligt motionärerna händer det mycket ofta att fosterföräldrar och socialtjänst vägrar att rätta sig efter ett beslut i förvaltningsdomstol om umgängesrätt för de biologiska föräldrarna med ett tvångsomhändertaget barn. Det saknas i den situationen möjlighet för föräldrarna att begära verkställighet av beslutet. Motionärerna anser att samma regler skall gälla som när en vårdnadshavare vägrar att rätta sig efter en dom om umgänge och att rätten till umgänge med tvångsomhändertagna barn skall beslutas i tingsrätt och hovrätt. Motionärerna yrkar slutligen att regeringen skall ges till känna vad i motionen anförts om en tydlig lagstiftning som reglerar utredningsförfarandet vid omhändertagandet av barn (*yrkande 5*) samt att riksdagen begär att regeringen tillsätter en kommitté med uppdrag att se över lagstiftningen för att skapa ett humanare omhändertagande av barn och större rättssäkerhet (*yrkande 15*).

I *motion So228 av Ulf Kristersson m.fl. (m)* yrkas att riksdagen beslutar ändra lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (*yrkande 5*). Motionärerna anser att 26 § i den tidigare barnavårdslagen skall återinföras. Åtgärderna enligt lagrummet vidtogs stegvis och i samråd med den enskilda familjen. Inledningsvis planerades åtgärder som syftade till att stötta familjen. Hjälpte inte detta fanns det möjlighet att komma med förmaningar eller varningar till familjen. Därefter kunde de sociala myndigheterna lämna föreskrifter om barnets levnadsförhållanden och därefter beordra övervakning av barnet. Först som en sista åtgärd kunde beslut om omhändertagande bli aktuellt. Genom denna bestämmelse bevarades och respekterades familjen som en enhet som själv skulle kunna förbättra sin situation. Nu kommer socialnämndernas åtgärder ofta överraskande och dessutom för sent, menar motionärerna.

I *motion So367 av Mona Berglund Nilsson (s)* begärs ett tillkännagivande om utbildning av blivande familjehemsföräldrar. Motionären påpekar svårigheten för familjehemsföräldrar att lämna ifrån sig ett barn efter en lång placering i familjen. Motionären anser därför att utbildning och handledning av familjehemsföräldrar, även släktingar som ett barn skall placeras hos, skall vara obligatorisk.

I *motion So430 av Sinikka Bohlin (s)* begärs ett tillkännagivande om att fosterfamiljer bör utbildas enligt Pride-metoden. Enligt motionären medför denna metod bl.a. att familjemedlemmarna får en relation till varandra som

ger stöd i det kommande uppdraget. Vidare blir samarbetet med socialarbetarna ofta mycket bättre.

1998/99:SoU6

I en motion berörs familjerådslag.

I motion So308 av Thomas Julin m.fl. (mp) begärs tillkännagivanden om familjerådslag (*yrkandena 3, 4 och 7*). Motionärerna anser att familjerådslaget skall vara en rättighet. Om familjen så önskar skall ett familjerådslag genomföras innan ett slutligt beslut fattas i ärenden där det kan bli fråga om ett omhändertagande och en placering av ett barn enligt socialtjänstlagen eller LVU. I de fall där det finns en konflikt mellan familjen och socialtjänsten skall man vid en omprövning ges möjlighet att använda sig av familjerådslag, anför det.

Propositionen

Regeringen anser att det bör göras en översyn av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) i syfte att stärka barnperspektivet i lagen så att det tydligare framgår att lagen är en skyddslag där barnets bästa är det primära. Barnkommittén fann vid sin genomgång av rättspraxis beträffande mål om vård enligt LVU att lagens uppbyggnad, och de kriterier som uppställs för att ett ingripande skall kunna ske, gör att tyngdpunkten i målen ligger mer på en utredning och beskrivning av föräldrarnas tillkortakommanden än på en analys av vad som är bäst för barnet. Enligt regeringen framgår barnkonventionens utgångspunkt i dessa sammanhang, dvs. det enskilda barnets bästa och respekten för barnets åsikter och rättigheter, inte tillräckligt tydligt i LVU. Lagen bör därför ses över i dessa delar, anför det. Översynen bör även omfatta hur barnets behov av uppföljningskontakt kan tillgodoses när föräldrarna avböjer kontakt.

Enligt regeringen bör i anslutning till översynen av LVU även utredas möjligheterna att skapa en modell för varaktiga familjehemsplaceringar. Syftet med utredningen skall vara att minska osäkerheten i de långvarigt placerade barnens situation. Avsikten är dock inte att förändra den grundläggande principen för omhändertagande av barn, dvs. att strävan skall vara att barnet om möjligt skall återförenas med sina biologiska föräldrar.

Att barn verkligen får komma till tals och att de blir synliga i sociala utredningar är enligt propositionen av grundläggande betydelse för att barnets bästa skall kunna beaktas i mål och ärenden enligt föräldrabalken, socialtjänstlagen och LVU. Socialtjänsten har under många år fått allvarlig kritik för bristande barnperspektiv i sina utredningar. Enligt regeringen har det emellertid satsats mycket på att förbättra kunskaperna om barn inom socialtjänsten under senare år, och den tveksamhet som många socialsekreterare har haft mot att tala med barn har minskat betydligt. Kvaliteten på barnvårdsutredningarna har förbättrats och barnen har blivit mer synliga i utredningarna, även om det fortfarande krävs insatser för att öka kvaliteten. Regeringen anser att det är av största vikt att denna utveckling fortsätter och att det skapas förutsättningar för att barn alltid kan komma till tals i samband med en utredning inom socialtjänsten.

Enligt propositionen finns det i stort sett en tillfredsställande ordning i svensk lagstiftning för att barn skall kunna komma till tals i familjerättsmål och socialmål. I samband med den aviserade översynen av LVU bör dock en analys göras av socialtjänstens möjligheter att låta barnet komma till tals även i situationer när vårdnadshavaren motsätter sig det.

Bakgrund och tidigare behandling

Enligt 22 § fjärde stycket socialtjänstlagen (1980:620) – SoL – gäller vid placering av barn att det i första hand bör övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående. Enligt 1 § samma lag skall dock barnets bästa alltid beaktas.

Fjärde stycket i 22 § SoL infördes med anledning av ett antal motioner på initiativ av socialutskottet (*bet. 1996/97:SoU18 Ändring i socialtjänstlagen, rskr. 1996/97:264*). Utskottet anförde i sin bedömning följande i denna del:

Barnets bästa skall enligt utskottet vara en ledstjärna i arbetet med barn. Svensk och utländsk forskning visar att placeringar av barn hos släktingar kan vara att föredra om man ser placeringen ur ett livsperspektiv. Risken för att en placering skall misslyckas är vidare enligt Socialstyrelsen nästan dubbelt så stor i ett ”främmande” familjehem som när placeringen sker hos släktingar. Det är angeläget att socialtjänsten i varje enskilt fall prövar möjligheterna att placera barnet i ”det naturliga nätverket”. Det finns dock inga garantier för att en sådan placering tillförsäkrar barnet god vård. Utskottet anser emellertid att 22 § SoL bör kompletteras med ett nytt fjärde stycke med följande lydelse. Vid placering av barn bör i första hand övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående. Enligt 1 § skall dock barnets bästa alltid beaktas. En sedvanlig utredning av det tilltänkta familjehemmet skall alltid göras. Om personerna i barnets nätverk inte kan tillförsäkra barnet en god vård skall placeringen givetvis inte ske där utan i ett annat familjehem. I dessa fall bör socialtjänsten som föreslås i propositionen utreda anhörigas och närståendes möjligheter att på andra sätt stödja barnet.

Motionsyrkanden rörande omhändertaganden av barn, om återinförande av 26 § barnavårdslagen och om familjerådslag behandlade utskottet senast i *betänkande 1997/98:SoU13 Barnfrågor*, till vilket hänvisas för en bakgrundsredovisning (s. 49 f.). Utskottet uttalade bl.a. följande:

Utskottet vill på nytt betona att det är angeläget att ingripanden när det gäller barn sker med beaktande av barnets bästa. I socialtjänstlagen har införts nya bestämmelser om god kvalitet i socialtjänstens insatser, om lämplig utbildning och erfarenhet hos personalen, om utredningsskyldigheten i ärenden som rör skydd eller stöd av underåriga samt om dokumentation. Bl.a. stadgas att utredningen skall bedrivas skyndsamt och på ett sådant sätt att ingen onödigt utsätts för skada eller olägenhet. Den som berörs skall underrättas om att en utredning inleds. Dokumentationen i ärenden skall utformas med respekt för den enskildes integritet och det skall antecknas om den enskilde anser att någon uppgift i dokumentationen är oriktig. De nya bestämmelserna i socialtjänstlagen stärker rättssäkerheten för familjen, den enskildes integritet och skyddet för barnet i fråga. Någon anledning att ta bort delegationsrätten för beslut om omhändertagande av barn föreligger enligt utskottets mening inte. Socialstyrelsen har konstaterat att kvaliteten i handläggningen av barnavårdsärenden höjts de senaste åren, att handläggningskompetensen ökat

och att barnperspektivet stärkts men att det fortfarande finns brister. Utskottet vill framhålla vikten av att arbetet för att uppfylla de krav som lagstiftningen ställer på utredningsarbetet ges hög prioritet. Utskottet förutsätter att utvecklingen följs noga även fortsättningsvis.

Enligt 22 § socialtjänstlagen gäller att vården av ett barn utanför hemmet bör utformas så att den främjar barnets samhörighet med anhöriga och andra närstående samt barnets kontakt med hemmiljön. I linje härmed ligger enligt utskottet att socialtjänsten bör eftersträva att placera syskon i samma familjehem eller i vart fall så att kontakten mellan syskonen underlättas så långt som möjligt.

I 26 § socialtjänstlagen stadgas att socialnämnden är skyldig att lämna vårdnadshavarna till barn som placerats utanför hemmet råd, stöd och annan hjälp som de behöver. Eftersom huvudprincipen är att barnet så småningom skall återvända till den ursprungliga miljön är det enligt utskottet nödvändigt att de biologiska föräldrarna får hjälp att reda ut den situation som föranlett omhändertagandet av barnet. ---

De åtgärder som var möjliga enligt 26 § barnavårdslagen hade kommit att sakna betydelse långt innan lagen år 1982 upphörde att gälla. Utskottet vidhåller att de möjligheter till förebyggande åtgärder som LVU ger får anses tillräckliga och att det saknas anledning att införa en motsvarighet till nämnda paragraf i LVU. ---

Utskottet anser inte att riksdagen bör ta något initiativ om familjerådslag innan utvärderingen av arbetsmetoden är klar. Inget hindrar en kommun att redan nu involvera barnets familj och nätverk i utredningen inför t.ex. ett beslut om omhändertagande och placering av ett barn. Av den tidigare nämnda rapporten från Socialstyrelsen om individ- och familjeomsorgens arbete med barn framgår att det berörda barnets nätverk i flertalet av de undersökta kommunerna har fått ökad betydelse i det sociala arbetet.

Utskottet avstyrkte samtliga motioner. Riksdagen följde utskottet.

I det av riksdagen godkända *betänkandet 1996/97:SoU18* avstyrktes en motion om utbildning av familjehemsföräldrar. Utskottet delade uppfattningen i proposition 1996/97:124 (Ändring i socialtjänstlagen) att det är av största vikt att de familjehemsplacerade barnen och ungdomarna erhåller vård av hög kvalitet och att familjehemsföräldrarna därför måste få utbildning och handledning, såväl före som under pågående uppdrag. Utskottet påpekade att Socialstyrelsen har haft regeringens uppdrag att utveckla och stärka familjehemsvården, bl.a. genom utbildning, stöd och handledning till familjehemsföräldrarna, samt ansåg det angeläget att detta arbete fortsätter.

Svenska Kommunförbundets projekt med familjerådslag i tio olika kommuner pågick under perioden oktober 1995–oktober 1997. Förbundet presenterade i januari 1998 en rapport från projektet, *Familjerådslag i Sverige 1995–1997*, vari redovisas erfarenheter och intryck från deltagarna i projektet. Enligt rapporten är intresset för familjerådslag stort. Många kommuner har hört av sig till Svenska Kommunförbundet och bett om hjälp med att komma i gång med att arbeta efter modellen. Sedan hösten 1997 ordnar förbundet utbildning för socialekreterare och samordnare.

En utvärdering av projektet med familjerådslag redovisas i rapporten *Familjerådslag i Sverige* (Forsknings- och Utvecklingsenheten, Stockholms stad, FoU-rapport 1999:1). Under perioden november 1996–oktober 1997 använ-

des familjerådslag i i genomsnitt ca 10 % av alla pågående utredningar. Enligt rapporten är en viktig förklaring till den låga graden av användande att åtta av tio föräldrar tackade nej till erbjudandet om familjerådslag. Efter tolv månader var 61 % av barnen från familjerådslagen fortfarande aktuella för insatser från socialtjänsten, jämfört med 41 % av de barn som utretts på traditionellt sätt. Andelen barn som återaktualiserats för ny utredning eller som fortfarande var placerade utanför hemmet var lika stor i båda grupperna. Två år efter att det första familjerådslaget genomfördes hade fem av de tio kommunerna så gott som upphört med familjerådslag, fyra fortsatte att använda modellen i begränsad omfattning och en kommun använde den regelbundet. Enligt rapporten talar resultaten för att modellen ökat den utvidgade familjens inflytande. Så gott som samtliga familjerådslagsbarn placerades hos släktingar medan detta nästan inte alls förekom bland dem som utretts på traditionellt sätt.

Utskottets bedömning

I samband med att utskottet våren 1997 föreslog att det skulle införas ett nytt fjärde stycke i 22 § socialtjänstlagen (bet. 1996/97:SoU18) uttalade utskottet att barnets bästa skall vara en ledstjärna i arbetet med barn. Utskottet påpekade att svensk och utländsk forskning visar att placeringar av barn hos släktingar kan vara att föredra om man ser placeringen ur ett livsperspektiv. Risker för att en placering skall misslyckas är vidare nästan dubbelt så stor i ett "främmande" familjehem som när placeringen sker hos släktingar (Socialstyrelsens rapport 1995:9). Utskottet ansåg det angeläget att socialtjänsten i varje enskilt fall prövar möjligheterna att placera barnet i "det naturliga nätverket" (s. 84).

Utskottet vidhåller denna inställning. För att ytterligare betona vikten av att socialtjänsten i första hand överväger huruvida placeringen kan ske hos släktingar eller andra närstående, anser utskottet att 22 § fjärde stycket socialtjänstlagen bör ändras på det sätt som anges i motion So308 (mp) yrkandena 1 och 2. Vid placering av barn skall i första hand övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående. Utskottet erinrar om vad som stadgas i samma lagrum om att barnets bästa alltid skall beaktas vid placering av barn. En sedvanlig utredning av det tilltänkta familjehemmet skall alltid göras. Utskottet vidhåller att om personerna i barnets nätverk inte kan tillförsäkra barnet en god vård skall placeringen givetvis inte ske där utan i ett annat familjehem.

Utskottet föreslår att riksdagen, med anledning av motion So308 (mp) yrkandena 1 och 2, antar det av utskottet utarbetade förslaget till ändring i 22 § fjärde stycket socialtjänstlagen i *bilaga 6*.

När det gäller syskonplacering, släktkontakt och stöd till vårdnadshavarna efter ett omhändertagande, vidhåller utskottet sin inställning såsom den redovisats i betänkande 1997/98:SoU13 och avstyrker därmed motion So308 yrkandena 8, 10 och 11.

Vid placeringar av barn utanför familjen skall strävan vara att barnet om möjligt skall återförenas med sina biologiska föräldrar. Utskottet kan dock

inte ställa sig bakom kravet att det skall vara obligatoriskt för socialtjänsten att vid familjehemsplaceringar upprätta en sådan vårdplan som avses i motion So308 yrkande 9 och avstyrker därför yrkandet.

Enligt 14 § LVU har socialnämnden ett ansvar för att den unges behov av umgänge med föräldrar eller andra som har vårdnaden om honom så långt möjligt tillgodoses. Om det är nödvändigt med hänsyn till ändamålet med vården får dock nämnden besluta hur umgänget mellan vårdnadshavarna och barnet skall utövas eller besluta att den unges vistelseort inte skall röjas för vårdnadshavarna. Socialnämnden skall minst var tredje månad överväga om en sådan inskränkning i umgängesrätten fortfarande behövs. Utskottet anser det angeläget att socialnämnden beaktar barnets behov av umgänge med sina föräldrar men anser inte att lagstiftningen bör ändras på det sätt som föreslås i yrkande 14 i nämnda motion. Yrkandet avstyrks.

Regeringen har för avsikt att tillsätta en utredning som skall göra en översyn av LVU i syfte att stärka barnperspektivet i lagen. Yrkandena 5 och 15 i motion So308 är därmed i huvudsak tillgodosedda och avstyrks.

Utskottet har inte ändrat inställning i frågan om införande av en motsvarighet till den numera upphävda 26 § barnavårdslagen i LVU. Utskottet avstyrker därför motion So228 (m) yrkande 5.

Utskottet vidhåller också att familjehemsföräldrarna måste få utbildning och handledning, såväl före som under pågående uppdrag, samt att det är angeläget att arbetet med att utveckla och stärka familjehemsvården fortsätter. Vilken metod som bör tillämpas i utbildningen av familjehemsföräldrar är inte riksdagens uppgift att bedöma. Motionerna So367 (s) och So430 (s) bör avslås.

Projektet med familjerådslag har nu utvärderats. Enligt rapporten från utvärderingen av projektet bör familjerådslag betraktas som en metod bland andra inom socialt barnavårdsarbete. De kommuner som är intresserade av att använda familjerådslag kan få hjälp med att komma i gång med att tillämpa modellen. Utskottet ser positivt på att det berörda barnets nätverk genom användningen av familjerådslag får ökad betydelse i det sociala arbetet. Utskottet anser dock inte att riksdagen bör ta något initiativ i frågan på det sätt som begärs i motion So308 (mp) yrkandena 3, 4 och 7. Yrkandena avstyrks därför.

Hälso- och sjukvårdsfrågor

Motionerna

I *motion So209 av Maud Ekendahl (m)* begärs ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om avskaffande av gratis sjukvård för barn och ungdomar upp till 19 års ålder. Enligt motionären har beslutet om gratis sjukvård lett till att besöksfrekvensen på läkarmottagningarna ökat med i genomsnitt 30 %. Konsultationer för småkrämpor gör att väntetiderna blir allt längre, vilket drabbar allvarligt sjuka, ofta äldre, personer. Motionären anser att patientavgifterna inom barnsjukvården bör återinföras.

I motion So238 av Berit Adolfsson och Inger René (m) begärs ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om barnsjukvården. Enligt motionärerna har införandet av gratis sjukvård för barn snarare försämrat än förbättrat svårt sjuka barns tillgänglighet till barnsjukvården. Barnen drabbas av långa väntetider och bristande tillgänglighet till vården. Samtidigt minskar barnspecialisternas medverkan i primärvården. "Gratisreformen" har inneburit att barnfamiljer går till fel instans med sina sjuka barn, anför det i motionen.

I motion A291 av Gudrun Schyman m.fl. (v) yrkas ett tillkännagivande till regeringen om ungdomsmottagningarnas betydelse (yrkande 15). Motionärerna är kritiska till att många ungdomsmottagningar har lagts ner på grund av nedskärningar och kräver en heltäckande verksamhet som ger ungdomar i alla kommuner tillgång till en ungdomsmottagning.

I motion So314 av Lennart Daléus m.fl. (c) begärs ett tillkännagivande om folkhälsoarbete för barn (yrkande 6 delvis). Motionärerna anför att ungdomsmottagningarnas arbete med sex- och samlevnadsfrågor är betydelsefullt och att dessa verksamheter bör ha tvärvetenskaplig och mångkulturell kompetens.

I motion So464 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp) yrkas att regeringen skall ges till känna vad i motionen anförts om Barnpsykiatrikommittén (yrkande 12 delvis). Motionärerna anför att köerna ökar till barn- och ungdomspsykiatri och kräver att det skall införas en vårdgaranti. I motionen begärs vidare ett tillkännagivande om smärtlindring av barn (yrkande 14). Enligt motionärerna behöver behandlingsprinciperna på området förbättras, bl.a. genom ökad utbildning, regelbundet användande av smärtanalys och smärtintensitetsmätning samt regelbunda kontakter med smärtbehandlingsteam. Motionärerna anser även att det behövs ökad information till barn och föräldrar om smärta och smärtbehandling.

Två motioner rör fetalt alkoholsyndrom, FAS.

I motion So339 av Tuve Skånberg och Holger Gustafsson (kd) begärs tillkännagivanden av vad i motionen anförts om åtgärder mot fetalt alkoholsyndrom (FAS), om behovet av kraftfulla insatser för att stödja familjer med alkoholproblem och om behovet av insatser för att minska flickors alkoholbruk (yrkandena 1–3). Enligt motionärerna bör satsningar göras på vård och rehabilitering av kvinnliga missbrukare och på upplysning till kvinnor om alkoholens risker. Motionärerna påpekar att flickor nu för första gången sedan 1984 har en högre starkspritkonsumtion än pojkar. Kvinnor har anammat männens dryckesvanor och allt fler blir alkoholister, sägs det i motionen.

I motion So345 av Ragnwi Marcelind och Fanny Rizell (kd) begärs tillkännagivanden om vad i motionen anförts om FAS (yrkandena 1–3). Enligt motionärerna behövs mycket tydligare information till kvinnor från skolan, MVC m.m. om alkoholens skadeverkningar på foster. Det är viktigt att de som dagligen konfronteras med gravida kvinnor på BVC och vårdcentraler samt inom socialtjänsten och missbrukarvården får möjlighet till god utbildning angående FAS. För att det förebyggande arbetet skall lyckas krävs att samarbetet mellan olika instanser intensifieras, anför motionärerna.

Svenska barn är bland de friskaste i världen, anförs det i propositionen. Bilden av svenska barns hälsa förmörkas dock av ett antal oroande utvecklingstendenser. Skillnaderna i hälsoläget mellan barn från olika sociala grupper tenderar att öka i vissa avseenden. Regeringen nämner även att det framgår av Socialstyrelsens Folkhälsorapport 1997 att psykiska och psykosomatiska sjukdomar hos barn och ungdomar har ökat under senare år.

Regeringen anför att *barnvårdscentralerna* när nära nog alla barn och föräldrar i ett avgörande skede i livet och att BVC spelar en viktig roll i att förebygga och upptäcka olika problem. Tyngdpunkten i arbetet har förskjutits från en somatisk inriktning till att även omfatta psykosociala faktorer. Regeringen anser det angeläget att bibehålla en hög barnkompetens inom barnhälsovården och särskilt i det förebyggande arbetet som bedrivs inom barnvårdscentralerna. BVC måste tillförsäkras en hög barnkompetens och god erfarenhet av barnhälsovård. Vårdgivaren bör se till att personalen får nödvändig fortbildning och organisera arbetet så att de som arbetar inom BVC har möjlighet att skaffa sig tillräckligt god erfarenhet av barnhälsovård, sägs det vidare i propositionen.

När det gäller *barn som vistas på sjukhus* är det enligt regeringen viktigt att sjukvården tar hänsyn till barnens behov och inte åstadkommer onödigt lidande eller psykiska påfrestningar. Nordisk förening för sjuka barns behov (NOBAB) har utarbetat en standard, Nordisk standard för omsorg om barn och unga på sjukhus, med utgångspunkt från barnkonventionen. Den är avsedd att användas som ett redskap för att värna om barnets rättigheter och en god utvecklingsmiljö när barnet vårdas på sjukhus. Enligt regeringen bör de kvalitetskrav som formulerats i standarden vara vägledande inom sjukvården för att tillgodose barnets behov. Landstingen bör sträva efter att så långt möjligt låta barn vårdas på barnklinik med särskild barnutbildad personal, anförs det.

Enligt propositionen finns det ca 200 *ungdomsmottagningar* i Sverige. Mottagningarna vänder sig till ungdomar mellan 13 och 20 eller 25 års ålder och har som mål att förebygga fysisk och psykisk ohälsa. Till dessa mottagningar kan ungdomar vända sig med frågor som rör sex och samlevnad samt med varierande hälsofrågor av mer psykisk eller social karaktär. Enligt propositionen uppger personal på ungdomsmottagningarna att ungdomar med psykiska och sociala problem har ökat markant under de senaste åren. Allt fler ungdomsmottagningar har fått psykosocial kompetens och kan erbjuda råd, stöd och i vissa fall psykoterapi.

Bakgrund och tidigare behandling

Senast i *betänkande 1997/98:SoU13* behandlade utskottet ett motionsyrkande om fetalt alkoholsyndrom, FAS. Utskottet hänvisade till den bakgrundsredovisning som ges i betänkande 1997/98:SoU2 samt anförde följande:

Utskottet vidhåller att det är ytterst angeläget att informera om riskerna med att använda alkohol och droger under graviditeten. Viktiga insatser görs redan i dag inom mödravårdscentralen och genom Folkhälsoinstitutets

försorg. Socialstyrelsen har vidare i rapporten Hälsovård före, under och efter graviditet (SoS-rapport 1996:7) visat hur arbetet med att förmå kvinnor att ändra ett hälsofarligt beteende kan bedrivas.

Utskottet ansåg motionen i huvudsak tillgodosedd och avstyrkte den därför. Riksdagen följde utskottet.

I *betänkande 1998/99:SoU3 Stärkt patientinflytande m.m.* behandlade utskottet bl.a. regeringens *proposition 1997/98:189 Patientens ställning* samt motioner om att införa en vårdgaranti (s. 11 f.). Utskottet delade inställningen i propositionen att tidsfrister inom vården inte bör lagfästas utan att det i stället är lämpligare att bygga vidare på systemet med överenskommelser mellan staten och landstingen. Utskottet påpekade att regeringen har uppdragit åt Socialstyrelsen att beskriva och analysera förutsättningarna för och konsekvenserna av införandet av en behandlingssgaranti inom svensk hälso- och sjukvård. Utgångspunkten är att frågan skall få en allsidig belysning som bl.a. innefattar ett ekonomiskt, organisatoriskt, praktiskt och medicinskt perspektiv. Uppdraget skall redovisas till regeringen före utgången av februari månad 1999. Utskottet ansåg att resultatet av det pågående utredningsarbetet borde avvaktas och att riksdagen inte borde ta något initiativ på området. Motionsyrkandena avstyrktes. Företrädare för Moderaterna, Kristdemokraterna, Centern och Folkpartiet avgav reservationer i fråga om vårdgarantin.

Riksdagen följde utskottet (rskr. 1998/99:54).

Regeringen beslutade i september 1998 att ge *Socialstyrelsen* i uppdrag att ta fram underlag som beskriver vilken barnkompetens som bör säkerställas bland den hälso- och sjukvårdspersonal som arbetar med barn och ungdomar. Uppdraget skall utföras i samråd med Landstingsförbundet. Socialstyrelsen skall även undersöka möjligheterna att utarbeta riktlinjer för de kvalitetskrav som Nordisk standard för omsorg om barn och unga (NOBAB) formulerat för att tillgodose barns behov vid vistelse på sjukhus. Uppdraget innefattar även att göra en översyn av ungdomsmottagningarnas förebyggande verksamhet, särskilt stödet till unga män, samt att belysa det medicinska omhändertagandet för asylsökande barn. Uppdraget skall slutredovisas senast den 31 december 2000.

Patientavgifterna för barn och ungdomar upp t.o.m. 19 år har avskaffats i samtliga landsting fr.o.m. den 1 januari 1998 i syfte att kunna erbjuda alla barn i landet en god vård utan hänsyn till familjens privata ekonomi. Bakgrunden till beslutet var att det under de senaste åren hade framkommit uppgifter om att barnfamiljer i vissa fall avstått från läkarkontakt av ekonomiska skäl (budgetprop. 1997/98:1, utg.omr. 9, avsnitt 4.2.4).

Barnpsykiatrikommittén anför i sitt slutbetänkande att ungdomsmottagningarna har en viktig roll att fylla i att tidigt fånga upp och ge stöd åt ungdomar med psykiska och psykosociala problem. Det är enligt kommittén av största vikt att ungdomsmottagningarna får fortsatta möjligheter att verka och utveckla sitt arbete och då även finna former för att bättre tillgodose pojkars behov.

Regeringen inrättade under 1997 en *nationell ledningsgrupp för alkohol- och narkotikaförebyggande insatser* under socialministerns ledning. Ledningsgruppens uppgift är att bygga upp ett långsiktigt förebyggande arbete som kan kompensera de förändringar som EU-medlemskapet medfört för den svenska alkoholpolitiken. Det handlar bl.a. om insatser som direkt kan påverka människors förhållningssätt och vanor och som också ökar det individuella ansvarstagandet.

Regeringen har också tillsatt kommittén *Oberoende Alkoholsamarbetet (OAS)*. Kommittén har till uppgift att utveckla samarbetet mellan berörda myndigheter, försäkringsbolag och olika branschorganisationer på alkoholområdet samt uppmuntra till engagemang i arbetet mot missbruk och alkoholskador. Bl.a. har initiativ tagits för att åstadkomma en alkoholfri uppväxt och alkoholfria graviditetsperioder.

Enligt *budgetpropositionen för år 1999* har inrättandet av den nationella ledningsgruppen och branschsamarbetet i OAS tillsammans med Folkhälsoinstitutets och Alkoholinspektionens insatser lett till en ökad aktivitet på alkoholområdet. Regeringen bedömer att de insatser som genomförts har fungerat och varit nödvändiga för att få i gång en aktiv process.

Utskottets bedömning

I motionerna So209 (m) och So238 (m) anförts att avskaffandet av patientavgifterna inom barnsjukvården har medfört sämre tillgänglighet till vården. Enligt 26 § hälso- och sjukvårdslagen får vårdavgifter tas ut enligt grunder som landstinget eller kommunen bestämmer i den mån inte annat är föreskrivet. Huruvida patientavgifterna inom barnsjukvården skall återinföras eller ej är således inte en fråga för riksdagen. Utskottet vill dock i sammanhanget erinra om att riksdagen har antagit riktlinjer för prioriteringar inom hälso- och sjukvården (prop. 1996/97:60, bet. 1996/97:SoU14, rskr. 1996/97:186). Motionerna avstyrks.

Barnpsykiatrikommittén har betonat ungdomsmottagningarnas viktiga roll när det gäller att tidigt fånga upp och ge stöd åt ungdomar med olika problem. Vidare har Socialstyrelsen fått i uppdrag att göra en översyn av ungdomsmottagningarnas förebyggande verksamhet. Mot bakgrund härav anser utskottet att riksdagen inte bör ta något initiativ i anledning av motionerna So314 (c) yrkande 6 delvis och A291 (v) yrkande 15. Dessa avstyrks.

När det gäller frågan om en vårdgaranti bör införas vidhåller utskottet att resultatet av det pågående utredningsarbetet kring en behandlingssgaranti inom Socialstyrelsen bör avvaktas. Utskottet avstyrker därmed motion So464 (fp) yrkande 12 delvis.

Utskottet delar regeringens uppfattning att det är viktigt att sjukvården, vid barns vistelse på sjukhus, tar hänsyn till barnens behov och inte åstadkommer onödigt lidande eller psykiska påfrestningar. Socialstyrelsen har regeringens uppdrag att undersöka möjligheterna att utarbeta riktlinjer för de kvalitetskrav som Nordisk standard för omsorg om barn och unga formulerat

för att tillgodose barns behov vid vistelse på sjukhus. I avvaktan på resultatet av detta arbete bör motion So464 (fp) yrkande 14 avslås.

Utskottet vidhåller att det är ytterst angeläget att informera om riskerna med att använda alkohol och droger under graviditeten. Viktiga insatser görs redan, bl.a. inom mödrahälsovården och genom Folkhälsoinstitutets försorg. Den nationella ledningsgruppen för alkohol- och narkotikaförebyggande insatser arbetar bl.a. med att påverka människors vanor och förhållningssätt till alkohol. Oberoende Alkoholsamarbetet (OAS) har också tagit initiativ när det gäller att förmå kvinnor att avstå från alkohol under graviditeten. Motionerna So339 (kd) och So345 (kd) är i huvudsak tillgodosedda och avstyrks därför.

Folkhälsofrågor m.m.

Motionerna

I *motion So8 av Kenneth Johansson m.fl. (c)* begärs ett tillkännagivande om barnens inomhusmiljö (*yrkande 10*). Enligt motionärerna tillbringas många barn en stor del av sin tid i en från hälsosynpunkt dålig inomhusmiljö. Många föräldrar röker hemma, sjuka hus ger upphov till allergier och radon i hemmet orsakar cancer. Motionärerna anför att det är nödvändigt att ansträngningarna för att säkerställa en hälsosam inomhusmiljö för alla barn intensifieras. I motionen begärs vidare ett tillkännagivande om skadeförebyggande program bland barn och ungdom (*yrkande 11*). Hälso- och sjukvården måste enligt motionärerna aktivt bidra till att, i samarbete med kommuner och frivilliga organisationer, minska olycksfallsskadorna, speciellt bland de barn som i dag löper störst risk att skadas och dödas i olika typer av olyckor. Generella miljöinriktade insatser som obligatorisk cykelhjälm, simundervisning till alla barn, systematiskt skadeförebyggande insatser i skolan och i fritidsanläggningar är därvid av stor betydelse, sägs det i motionen. Motionärerna anser det angeläget att systematiska skadeförebyggande program bland barn och ungdom finns i alla landsting före år 2000. Motionärerna yrkar vidare ett tillkännagivande till regeringen om att ett tydligt barnperspektiv bör inkluderas i den nationella forskningsplanen kring ojämlikhet i hälsa (*yrkande 12*). Motionärerna anför att det krävs speciella insatser för att stimulera och stödja en tvärvetenskaplig forskning kring orsakerna till de observerade skillnaderna i ohälsa bland barn med olika social bakgrund. I motionen begärs slutligen ett tillkännagivande om vikten av ett tydligt barnperspektiv i övergripande mål och riktlinjer för hälso- och sjukvårdens medverkan i folkhälsoarbetet (*yrkande 13*). Enligt motionärerna är det nödvändigt att skapa ett generellt heltäckande system för förebyggande vård som omfattar individ-, familje- och samhällsinriktade insatser och som bedrivs i samverkan med bl.a. föräldrar, skolan, socialtjänsten och frivilliga organisationer.

I *motion So464 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp)* hemställs om ett tillkännagivande om behovet av barnhälsovetenskap (*yrkande 13*). Motionärerna anser att satsningar behöver göras på ett nytt område inom forskning och utbildning, nämligen barnhälsovetenskap. Internationella hälsostراتيجier och

folkhälsovetenskapens arbetssätt skulle där kombineras med barnens särskilda behov av skydd. Utbildningen skulle enligt motionärerna vara uppbyggd på inslag från olika slags vetenskapsområden och inriktas på barn och barns behov.

I *motion So309 av Marianne Samuelsson m.fl. (mp)* begärs ett tillkännagivande av vad i motionen anförts om att synliggöra barns behov och miljöer (*yrkande 3 delvis*). Motionärerna anser att alla skall kunna välja dagis eller skola efter en tydlig innehållsdeklaration vad gäller miljön. I dag har var tredje sjuåring någon form av allergi. Kommunerna har ett viktigt arbete framför sig med att se över barnens arbetsmiljöer och använda tilldelade resurser för att åtgärda brister, anför motionärerna.

I *motion So263 av Kenneth Lantz (kd)* begärs tillkännagivanden om vad i motionen anförts om prevention av brännskador, om att påbörja ett projekt för att utvärdera hur insatser kan genomföras i Sverige för att minska antalet bränn- och skållningsolyckor samt om att primärvården bör uppmanas att informera om barnbrännskador på ett effektivt och preventivt sätt (*yrkandena 1–3*). Enligt motionären skadas årligen omkring 6 000 svenska småbarn genom skållningsolyckor i hemmet. I drygt 400 av fallen krävs slutna vård. Genom att beskriva konkreta exempel på hur barn bränt sig kan man få i gång en diskussion om hur liknande situationer kan undvikas. Detta bör enligt motionären vara en lämplig uppgift för distriktssköterskorna, som har en nära och naturlig kontakt med barnfamiljerna.

Bakgrund och tidigare behandling

I *betänkande 1997/98:SoU13* behandlades motionsyrkanden om ett barnperspektiv dels i den nationella forskningsplanen kring ojämlikhet i hälsa, dels i övergripande mål och riktlinjer för hälso- och sjukvårdens medverkan i folkhälsoarbetet. Utskottet anförde följande:

I forskningspropositionen 1996/97:5 angav regeringen att det finns indikationer på att klasskillnader mellan barn ökar och att hälsoutvecklingen hos barn därför bör ges särskild uppmärksamhet. Regeringen ansåg det viktigt att få en klar bild bl.a. av vilka orsakerna är till skillnader i hälsotillstånd mellan barn med olika socioekonomisk bakgrund. Socialvetenskapliga forskningsrådet fick därefter regeringens uppdrag att i samråd med bl.a. berörda forskningsråd utarbeta ett nationellt forskningsprogram för forskning om ojämlikhet i hälsa. Utskottet förutsätter att forskningsprogrammet kommer att omfatta även skillnaderna i hälsa bland barn. — — —

Kommittén för nationella folkhälsomål har i uppdrag att bl.a. föreslå mål för hälsoutvecklingen samt strategier för att nå dessa mål. Måldokumentet skall enligt direktiven vara en av utgångspunkterna i ett offensivt och multi-sektoriellt folkhälsoarbete på alla nivåer. Utskottet förutsätter att kommittén tar upp barnrelaterade folkhälsoproblem, t.ex. allergier och barnolycksfall, samt anger mål för barnens hälsa och strategier för hur målen skall kunna uppnås.

Utskottet avstyrkte motionerna. Riksdagen följde utskottet.

Ett motionsyrkande om skadeförebyggande program för barn och ungdomar behandlades i *betänkande 1997/98:SoU11 Folkhälsofrågor*. I sin bedömning anförde utskottet följande i denna del:

Den totala dödligheten i olycksfallsskador har minskat med 10 % under det senaste decenniet. Särskilt framgångsrikt har arbetet varit med att minska dödsolycksfall bland barn. WHO:s mål att minska antalet dödsfall, skador och handikapp till följd av olyckshändelser med 25 % till år 2000 kommer troligen att uppfyllas. Skadeförebyggande verksamheter pågår på bred front i landet, bl.a. genom det nationella tvärssektoriella skadeprogrammet. Det finns såväl kommunala som regionala program för skadeförebyggande åtgärder. – – – Utskottet förutsätter att skador såsom folkhälsoproblem kommer att belysas både i det nationella handlingsprogrammet för att minska den miljörelaterade ohälsan och av Kommittén för nationella folkhälsomål. Utskottet utgår vidare från att det skadeförebyggande arbetet kommer att fortsätta och utvecklas utan något tillkännagivande till regeringen i frågan.

Motionsyrkandet avstyrktes. Riksdagen följde utskottet (rskr. 1997/98:57).

Kommittén för nationella folkhälsomål har till uppgift att utarbeta nationella mål för hälsoutvecklingen. Målen skall vara vägledande för samhällets insatser för att främja folkhälsan, förebygga ohälsa, minska hälsorisker samt förhindra förtida och undvikbar funktionsnedsättning, sjuklighet och död. Kommittén presenterade i mars 1998 betänkandet *Hur skall Sverige må bättre – första steget mot nationella folkhälsomål* (SOU 1998:43). I betänkandet lyfter kommittén fram 13 områden som bedöms komma att spela en central roll i formuleringen av nationella folkhälsomål och strategier. Som exempel kan nämnas tobak och alkohol, psykisk ohälsa, allergier, skador, boende och närmiljö samt folkhälsoinsatser för barn och ungdomar. Kommittén avser att belysa folkhälsostrategier ur ett barn- och ungdomsperspektiv. Kommittén planerar att lämna sitt slutbetänkande under våren år 2000.

I mars 1998 överlämnade *Socialvetenskapliga forskningsrådet* till regeringen ett *nationellt program för forskning om ojämlikhet i hälsa*. I programmet anges bl.a. att det finns flera skäl att särskilt beakta barns villkor i ett forskningsprogram om ojämlikhet i hälsa. Eftersom barn i mindre utsträckning än vuxna själva kan välja sin situation kan de generellt ses som en utsatt grupp. Deras ohälsa bör redan av detta skäl ställas i fokus. Därutöver har barns villkor troligtvis långsiktiga effekter för deras hälsa senare i livet, anfördes det i forskningsprogrammet.

Folkhälsoinstitutet har tillsammans med ett antal andra myndigheter tagit initiativet till en stor informationssatsning om innemiljön, *Inne 99*. Under innemiljöåret 1999 kommer innemiljön att belysas ur många olika aspekter, bl.a. luftkvalitet och termiskt klimat, ljudmiljö, olycksrisker m.m. Syftet med satsningen är att få beslutsfattare i företag, myndigheter och organisationer att uppmärksamma behovet av en sund och hälsosam innemiljö. Sambandet mellan innemiljön och hälsan utgör grunden och skall lyftas fram. Under januari–mars 1999 kommer satsningen att fokusera på barns innemiljöer i skolor och daghem.

Folkhälsoinstitutet skall enligt *regleringsbrevet för budgetåret 1999* utveckla metoder för att bättre nå föräldrar med information i bl.a. allergiförebyggande syfte. Arbetet skall inriktas mot verksamheter som t.ex. mödra- och barnavårdscentraler och vårdcentraler. Uppdraget skall redovisas senast den 31 mars 2000.

Enligt *regleringsbrevet för budgetåret 1999 avseende Barnombudsmannen* skall det olycksfallsförebyggande arbetet för barn och ungdomar utvecklas och förbättras och riskmedvetandet hos barn och ungdomar öka. Barnombudsmannen skall redovisa bl.a. vilka åtgärder myndigheten har vidtagit för att samordna och utveckla det olycksförebyggande arbetet, vilka aktörer som har nåtts av myndighetens insatser, vilka effekter som har uppnåtts samt vilka områden som bör prioriteras.

Nationella riktlinjer för allergi i skolan har nyligen utarbetats av Skolläkarföreningen, Riksföreningen för skolsköterskor, Astma- och allergisjuksköterskeföreningen, Barnläkarföreningen, Astma- och Allergiförbundet, Skolledarförbundet och FHI. Riktlinjerna skall under våren 1999 remitteras till bl.a. landsting och kommuner.

Utskottets bedömning

Sedan länge pågår arbete på bred front för att förebygga allergi och lindra dess verkningar. Folkhälsoinstitutet, Boverket och andra berörda myndigheter kommer, inom ramen för satsningen på temat Inne 99, att under innevarande år initiera aktiviteter med inriktning på inomhusmiljöer där barn och ungdomar vistas. Folkhälsoinstitutet har fått i uppdrag att utveckla metoder för att bättre informera föräldrar när det gäller allergiprevention. Nationella riktlinjer för allergi i skolan har nyligen utarbetats. Vidare kommer bl.a. allergier, tobaksrökning och folkhälsoinsatser för barn och ungdomar att vara prioriterade områden i Kommitténs för nationella folkhälsomål fortsatta arbete. Utskottet anser att motionerna So8 (c) yrkande 10 och So309 (mp) yrkande 3 delvis får anses i huvudsak tillgodosedda och avstyrker dem därför.

När det gäller skadeförebyggande verksamhet pågår också arbete på bred front, bl.a. genom det nationella tvärsektoriella skadeprogrammet samt genom kommunala och regionala program för skadeförebyggande åtgärder. Barnombudsmannen har i uppdrag att bl.a. samordna och utveckla det olycksförebyggande arbetet för barn och ungdomar. Vidare kommer skador såsom folkhälsoproblem att belysas av Kommittén för nationella folkhälsomål. Även motionerna So8 (c) yrkande 11 och So263 (kd) yrkandena 1–3 är i huvudsak tillgodosedda och avstyrks.

Enligt det nationella programmet för forskning om ojämlikhet i hälsa finns det flera skäl till att särskilt beakta barns villkor och ställa deras ohälsa i fokus. Utskottet konstaterar vidare att Kommittén för nationella folkhälsomål kommer att lyfta fram barn- och ungdomsperspektivet i sitt arbete med hälsomål och strategier för folkhälsoarbetet. Yrkandena 12 och 13 i motion So8 (c) är också i huvudsak tillgodosedda och avstyrks.

I forskningspropositionen 1996/97:5 anförde regeringen att det är viktigt med en kontinuerlig och bred forskning om barns villkor och om hur barns hälsa utvecklats. Vidare har Socialstyrelsen i Folkhälsorapport 1997 påtalat behovet av forskning om barns fysiska och psykiska hälsa. Mot bakgrund härav anser utskottet att motion So464 (fp) yrkande 13 bör avslås.

Föräldrautbildning

Motionerna

I *motion So380 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* hemställs om ett tillkännagivande om behovet av utökad föräldrautbildning (*yrkande 5*). Motionärerna anser att föräldrautbildning och föräldrastöd kan behövas under barns hela uppväxttid och att föräldrar i större utsträckning bör ges möjlighet till sådant stöd när mödra- och barnvårdscentralernas ansvar upphört. Formerna för föräldraträffar inom för- och grundskolan bör utvecklas så att alla föräldrar, även exempelvis invandrarfamiljer, kan känna sig delaktiga, anför det i motionen.

I *motion So448 av Inger Davidson (kd)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag som stöder och stimulerar föräldrastödjande verksamhet. Motionären anser att verksamheter som arbetar med föräldrastöd och föräldrautbildning behöver stöd från statsmakterna.

I *motion So379 av Lars Gustafsson m.fl. (kd)* begärs ett tillkännagivande av vad i motionen anförts om relationsstörningar mellan spädbarn och föräldrar (*yrkande 10*). Motionärerna framhåller vikten av att ett fungerande samspel mellan föräldrar och barn snabbt kommer till stånd för att inte barnet skall riskera att skadas i sin utveckling. Enligt motionärerna bör insatser med kvalificerad psykologisk behandling påbörjas redan under graviditeten och samspeletsbehandling ingå i verksamheten vid varje mödravårdsenhet.

I *motion So464 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp)* begärs ett tillkännagivande av vad i motionen anförts om att genomföra FN:s barnkonvention i Sverige (*yrkande 1*). Enligt motionärerna bör föräldrautbildning erbjudas inte bara föräldrar till de minsta barnen utan även föräldrar med barn långt upp i tonåren. Motionärerna anser att mödra- och barnhälsovården samt skolhälsovården är viktiga stöd för föräldrarna och att neddragningarna inom dessa områden måste stoppas.

I *motion So352 av Anita Jönsson och Karin Wegestål (s)* yrkas att regeringen ges till känna vad i motionen anförts om barnhälsovården. Motionärerna anser att föräldrastödjande projekt bör ingå i barnhälsovårdens ordinarie verksamhet. Kontakten med samtliga barn och föräldrar bör fortsätta regelbundet tills barnet börjar skolan. Det krävs metodutveckling, utbildning av personal och ett samarbete mellan hem, skola, föreningar, socialtjänst, fritidsledare, polis m.fl., anför det.

Utskottet har behandlat motionsyrkanden om föräldrautbildning och stöd i föräldraskapet vid ett flertal tillfällen, senast i *betänkande 1997/98:SoU13*, vartill hänvisas (s. 68 f.). Utskottet avstyrkte där ett antal motionsyrkanden om föräldrautbildning i avvaktan på regeringens aviserade proposition med anledning av betänkandet *Stöd i föräldraskapet* (SOU 1997:161). Riksdagen följde utskottet.

Utskottets bedömning

Utskottet vidhåller sin tidigare bedömning att beredningen i Regeringskansliet av betänkandet *Stöd i föräldraskapet* bör avvaktas. Motionerna So352 (s), So379 (kd) yrkande 10, So380 (v) yrkande 5, So448 (kd) och So464 (fp) yrkande 1 avstyrks.

Familjerådgivning m.m.**Motionen**

I *motion So380 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär en plan för utvidgad verksamhet vid familjerådgivningsbyråer (*yrkande 8*). Motionärerna anför att en bra familjerådgivning kan bidra till att reda ut problem i samband med skilsmässa eller till att skilsmässa helt kan undvikas. Motionärerna önskar en plan för hur en utvidgad avgiftsfri familjerådgivning skall kunna förverkligas i alla kommuner. I motionen begärs vidare ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om att öka möjligheterna att utse kontaktperson eller ombud för barn (*yrkande 9*). Kontaktpersonens uppgift skall vara att se till barnets bästa i krislägen, t.ex. vid skilsmässa. Förordnade av kontaktperson eller ombud skall enligt motionärerna kunna begäras av barnet, socialnämnden, vårdnadsutredaren eller någon barnet närstående person.

Bakgrund och tidigare behandling

Familjerådgivning är sedan den 1 januari 1995 en lagstadgad verksamhet enligt 12 a § andra stycket socialtjänstlagen. Kommunerna skall sörja för att familjerådgivning kan erbjudas dem som begär det. Enligt 35 § samma lag får kommunen för denna tjänst ta ut skäligen avgifter enligt grunder som kommunen bestämmer men ej överstigande självkostnaderna.

I *betänkande 1993/94:SoU10 Familjerådgivning* behandlade utskottet regeringens förslag om att kommunerna skulle vara skyldiga att erbjuda familjerådgivning. Utskottet ansåg att kommunerna borde ges möjlighet att ta ut skäligen avgifter för familjerådgivningen och föreslog att 35 § socialtjänstlagen skulle ändras så att detta klart framgick. Enligt utskottet borde avgifterna dock inte läggas på en sådan nivå att de avhåller enskilda från att vända sig till familjerådgivningen.

Socialnämnden kan enligt 10 § tredje stycket socialtjänstlagen utse en kontaktperson eller en familj med uppgift att hjälpa den enskilde och hans närmaste i personliga angelägenheter, om den enskilde begär eller samtycker till det. För att socialnämnden skall kunna utse en kontaktperson för ett barn under 15 år krävs att barnets vårdnadshavare begär eller samtycker till det. Har barnet fyllt 15 år får kontaktperson utses endast om barnet självt begär eller samtycker till det.

Motionsyrkanden med krav på en utvidgad avgiftsfri verksamhet vid familjerådgivningsbyråer har utskottet behandlat vid ett flertal tillfällen, senast i *betänkande 1997/98:SoU13*. Utskottet vidhöll att det inte var berett att ta ett sådant initiativ som begärdes i motionen och avstyrkte densamma.

I samma betänkande behandlades även ett motionsyrkande om att öka möjligheterna att utse kontaktperson eller ombud för barn. Utskottet var inte heller berett att ta något sådant initiativ och avstyrkte yrkandet.

Riksdagen följde utskottet.

Utskottets bedömning

Utskottet har inte ändrat inställning vare sig i fråga om en utvidgad avgiftsfri verksamhet vid familjerådgivningsbyråer eller beträffande möjligheterna att utse kontaktperson eller ombud för barn. Motion So380 (v) yrkandena 8 och 9 avstyrks därför.

Skolfrågor

Motionerna

I *motion So7 av Ingrid Burman m.fl. (v)* begärs ett tillkännagivande om romska barn och deras möjlighet till en trygg uppväxtmiljö (*yrkande 8*). Enligt motionärerna erbjuder den svenska skolan inte någon trygg studiemiljö för romska barn. De känner sig förnedrade och diskriminerade och har ofta svårt att följa med i skolarbetet, bl.a. på grund av att den romska kulturen bygger på en muntlig tradition medan den svenska skolan främst är inriktad på skriftliga prestationer. Enligt motionärerna hoppar många elever av skolan eller går ut med ofullständiga betyg. Motionärerna anser att barnomsorg och skola skall ta hänsyn till de romska barnens förutsättningar och att deras särskilda behov skall uppmärksammas och tillgodoses. Inom både förskola och skola bör det arbetas fram undervisningsmetoder som tar hänsyn till den romska kulturens muntliga karaktär. Romska lärare och elevassistenter bör finnas som förebilder, anför det vidare. I motionen begärs vidare ett tillkännagivande till regeringen om vad i motionen anförts om en trygg skolmiljö och utökat vuxenstöd (*yrkande 13*). Motionärerna påpekar att en fjärdedel av alla barn mobbas redan på lågstadiet. Motionärerna anser att barn har samma rätt som vuxna till en fungerande arbetsmiljö, både fysiskt, psykosocialt och studiemässigt. Skolan måste ges förutsättningar att skapa en miljö där barnen kan känna sig trygga och ha tillgång till ett utökat vuxenstöd, både i undervisningen och på rasterna, anför det. Motionärerna begär även ett tillkännagivande av vad i motionen anförts om elevinflytande (*yr-*

kande 14). Sveriges elever har inte något egentligt inflytande på vare sig undervisningen eller skolmiljön, trots att de önskar detta och i många frågor dessutom har större kunskap än skolpersonalen. Motionärerna anser att barn och ungdomar skall ha medinflytande i frågor som rör dem själva och att deras unika kunskaper om sin egen arbetsmiljö och sina egna förhållanden skall tas till vara. I motionen begärs också ett tillkännagivande om att ge barn kunskaper om barnkonventionen (*yrkande 15*). Motionärerna vill att skolan skall ta ansvar för att barn får kunskap om sina rättigheter och att barnkonventionen får en tydlig plats i läroplanen. Slutligen hemställs i motionen om ett tillkännagivande till regeringen om vad i motionen anförts om alla barns rätt till förskola (*yrkande 16*). Motionärerna anser att alla barn som bor i Sverige skall ha rätt till en plats i barnomsorgen, oavsett om föräldrarna arbetar eller har blivit arbetslösa. Att ta ifrån barn deras dagisplatser om föräldrarna blir arbetslösa innebär dels att barnet förlorar en utvecklande miljö, dels att föräldrarnas möjlighet att söka arbete försämras, anförts det.

I *motion So8 av Kenneth Johansson m.fl. (c)* begärs ett tillkännagivande om att den nationella utvärderingen av skolan bör omfatta en systematisk redovisning av elevernas egna upplevelser av sin skolsituation (*yrkande 9*). Enligt motionärerna är det väsentligt att regelbundet ta reda på hur barnen själva upplever skolan och systematiskt arbeta för att allt fler barn från socialt mindre gynnade hem trivs i skolan och tycker att den tillför dem något meningsfullt och viktigt. Utfallet av dessa "upplevelsestudier" bör ingå som en del av de nationella utvärderingarna av skolan, anförts det.

Tre motioner handlar om skolhälsovården.

I *motion So5 av Charline Pålsson m.fl. (kd)* hemställs om ett tillkännagivande till regeringen om behovet av nationella riktlinjer för skolhälsovården (*yrkande 4*). Enligt motionärerna har skolhälsovården organiserats på olika sätt i olika kommuner, vilket har medfört en viss ojämlikhet mellan kommunerna när det gäller resurser till skolhälsovården. För att undanröja denna ojämlikhet behövs det enligt motionärerna nationella riktlinjer avseende både skolhälsovården och skolpsykologerna.

I *motion So314 av Lennart Daléus m.fl. (c)* begärs ett tillkännagivande om folkhälsoarbete för barn (*yrkande 6 delvis*). Motionärerna anser det angeläget att satsa på skolhälsovården. Där kan man tidigt upptäcka ohälsosfaktorer i barns vardagsmiljö samt ge rådgivning till elever i riskzonen.

I *motion So464 av Kerstin Heinemann m.fl. (fp)* yrkas att regeringen skall ges till känna vad i motionen anförts om Barnpsykiatrikommittén (*yrkande 12 delvis*). Motionärerna anför att köerna ökar till barn- och ungdomspsykiatri, vilket sannolikt beror på nedrustningen av skolhälsovården. Motionärerna kräver att skolhälsovården skall förstärkas.

I två motioner berörs sex- och samlevnadsfrågor.

I *motion A808 av Lennart Daléus m.fl. (c)* hemställs att regeringen skall ges till känna vad i motionen anförts om åtgärder för information till ungdomar om sex- och samlevnadsfrågor (*yrkande 6*). Enligt motionärerna sker tonårs-

flickors sexuella debut i alltför hög grad på pojkarnas villkor. Motionärerna anser att ett aktivt jämställdhetsarbete måste ske redan under tonåren, både vad gäller ungdomars språk och deras samlevnad. Skolhälsovården måste ges stöd i informationen om sex- och samlevnadsfrågor till ungdomar. Ungdomsmottagningar som stöder och hjälper unga kvinnor behöver ge särskild information även till unga män, anför det vidare. Motionärerna anser att Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att genomföra en upplysningskampanj speciellt riktad till tonårsgrupperna.

I *motion So450 av Barbro Johansson (mp)* hemställs om ett tillkännagivande till regeringen om att ett informationsprogram riktad till ungdomar bör tas fram enligt intentionerna i motionen och att en utredning bör göras. Enligt motionären krävs av unga flickor att de skall ställa upp på allt mer avancerade sexlekar, vilket kan medföra både fysiska och psykiska men för dem. Motionären anser att frågan bör utredas och kartläggas samt att ett program för information till skolorna bör tas fram.

Propositionen

Skolhälsovården är ett viktigt inslag i den förebyggande hälsovården för barn och ungdomar, sägs det i propositionen. Enligt skollagen (1985:1100) är kommunerna skyldiga att tillhandahålla skolhälsovård för elever i bl.a. grundskolan och gymnasieskolan. Skolhälsovården är dock ojämnt fördelad i landet. Enligt regeringens mening kan den stora variationen mellan kommuner inte anses ligga i linje med barnkonventionens bestämmelser och anda. I propositionen redogörs för regeringens avsikt att tillsätta en särskild utredare inom området.

Bakgrund och tidigare behandling

I *skollagen* (1985:1100) gäller sedan den 1 januari 1998 skärpta bestämmelser om bl.a. mobbning (prop. 1997/98:6, bet. 1997/98:UbU5). I 1 kap. 2 § stadgas att den som verkar inom skolan särskilt skall aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden. Även i *läroplanerna* för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) respektive för de frivilliga skolformerna (Lpf 94) har rektors och lärares ansvar för arbetet mot mobbning och annan kränkande behandling skärpts.

Utbildningsutskottet föreslog i det ovannämnda betänkandet, vilket godkändes av riksdagen, ett tillkännagivande om att regeringen bör överväga hur man på lämpligaste sätt skall kunna markera att trakasserier på grund av kön eller sexuell identitet inte får förekomma. I betänkandet behandlades ett flertal motioner om bl.a. mobbning och om arbetsmiljön i övrigt i skolan (s. 27–38).

Enligt 4 kap. 2 § skollagen, som avser grundskolan, skall eleverna ha inflytande över hur deras utbildning utformas. Omfattningen och utformningen av elevernas inflytande skall anpassas efter deras ålder och mognad. Motsvarande bestämmelser finns även för andra skolformer som t.ex. gymnasiesko-

lan. I 3 kap. 6 § grundskoleförordningen (1997:599) föreskrivs att utformningen av elevinflytandet skall anges i skolornas arbetsplan. Av läroplanerna Lpo 94 och Lpf 94 framgår vidare att rektor har ett särskilt ansvar för att arbetsformerna utvecklas så att ett aktivt elevinflytande gynnas. I den nya läroplanen för förskolan (Lpfö 98) står det att alla som arbetar i förskolan skall verka för att det enskilda barnet utvecklar förmåga och vilja att ta ansvar och utöva inflytande i förskolan. Arbetslaget skall se till att alla barn får möjlighet att efter ökande förmåga påverka verksamhetens innehåll och arbetssätt och delta i utvärderingen av verksamheten.

Av 2 a kap. 6 § skollagen följer att förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg skall tillhandahållas i den omfattning det behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärvsarbete eller studier eller barnets eget behov.

Motioner om alla barns rätt till förskola behandlades bl.a. i *betänkandena 1997/98:UbU5 och UbU16*.

Utbildningsutskottet behandlade motionsyrkanden om sex- och samlevnadsundervisning i *betänkande 1997/98:UbU9* (s. 22 f.) samt om jämställdhet mellan könen som delämne inom sexualundervisningen i *betänkande 1997/98:UbU15* (s. 8 f.).

I *budgetpropositionen för år 1999* (utg.omr. 16 avsnitt 4.5.2) tar regeringen upp frågan om barnomsorg vid arbetslöshet. I 40 % av kommunerna mister ett förskolebarn sin plats i barnomsorgen när en förälder blir arbetslös. För barn till arbetslösa som inte har någon barnomsorgsplats erbjuder endast 28 % av kommunerna sådan plats. Regeringen anför att förskolan har betydelse för alla barns utveckling och lärande men störst betydelse för barn som på olika sätt är utsatta. För barn vars föräldrar är arbetslösa spelar barnomsorgen en viktig roll, dels för barnens behov av trygghet och kontinuitet, dels för föräldrarnas möjligheter att söka ett nytt arbete. Regeringen anser att det är orimligt att arbetslöshet i familjen i nära hälften av landets kommuner innebär att barnet mister sin plats i barnomsorgen.

Som tidigare nämnts har regeringen tillsatt en särskild *utredare med uppdrag att kartlägga elevvårdens och skolhälsovårdens verksamhet och funktion* samt överväga lämpliga åtgärder i syfte att höja verksamhetens kvalitet och effektivitet (dir. 1998:59). Utredningsarbetet skall vara avslutat senast den 15 december 1999.

Statsrådet Ingegerd Wärnersson besvarade den 1 december 1998 en interpellation om sex- och samlevnadsundervisningen i skolan. Statsrådet uttalade bl.a. att det inom Utbildningsdepartementet inom kort kommer att tillsättas en projektgrupp som under 1999 skall arbeta med värdegrundsfrågor. Till gruppen skall knytas ett ungdomsråd som är tänkt att fungera som idégivare och referensgrupp. Ungdomsrådet kommer bl.a. att överväga hur sex- och samlevnadsundervisningen i gymnasiet kan förbättras. Statsrådet anförde vidare bl.a. att Skolverket tagit fram referensmaterial om sex och samlevnad som skickats ut till samtliga grund-, sär- och gymnasieskolor. Skolverket har vidare fått i uppdrag att utarbeta referensmaterial om hur man lokalt kan arbeta med frågor som t.ex. trakasserier på grund av kön. Statsrådet uppgav

sig ha för avsikt att ha skärpt uppmärksamhet på dessa frågor och noga följa det lokala arbetet ute på skolorna.

Jordbruksminister Margareta Winberg, tillika ansvarig för jämställdhetsfrågorna i regeringen, besvarade den 7 december 1998 en interpellation om ungdomars syn på sex. Ministern anförde att statssekreterarna från Justitie-, Social-, Utbildnings- och Kulturdepartementen har påbörjat ett arbete med att kartlägga de insatser som gjorts inom olika områden för att komma till rätta med problemet med våld mot och mobbning av kvinnor och flickor. Sammanställningen kommer att bli klar före jul och därefter kommer eventuellt vidare åtgärder att vidtas. Det handlar enligt ministern om att förändra grundläggande värderingar och det krävs att både skolan och föräldrarna tar sitt ansvar i frågan.

Regeringen har givit *Skolverket* i uppdrag bl.a. att granska skolornas arbete mot mobbning och att utvärdera skolornas sex- och samlevnadsundervisning.

Utbildningsutskottets yttrande

När det gäller frågan om att *barnkonventionen* bör få en tydlig plats i läroplanen, erinrar utbildningsutskottet om att det av läroplanerna för ungdomsskolan framgår att rektor har ett särskilt ansvar för att skolpersonalen får kännedom om de internationella överenskommelser som Sverige har förbundit sig att beakta i utbildningen. I anslutning till att läroplanerna fastställdes gav Skolverket år 1995 ut en bok på regeringens uppdrag, Överenskommet. Boken, som innehåller fyra internationella överenskommelser vilka ligger till grund för de nya läroplanerna, har skickats ut till alla lärare och rektorer för att användas som studiematerial i undervisningen. Utbildningsutskottet utgår från att rektorerna tar sitt ansvar i nu berört hänseende och därmed gör det möjligt för barn att tidigt lära känna sina rättigheter. Enligt utskottet bör socialutskottet anse *motion So7 (v) yrkande 15* tillgodosedd och avstyrka bifall till yrkandet.

Utbildningsutskottet delar regeringens uppfattning att *skolhälsovården* har en viktig roll i att tidigt upptäcka och förebygga olika problem. I direktiven till den särskilda utredningen om elevvården och skolhälsovården erinrar regeringen om att Barnkommittén har påpekat att de stora variationerna mellan kommuner i fråga om elevvården inte kan anses ligga i linje med barnkonventionens bestämmelser och anda. Mot bakgrund av pågående utredningsarbete anser utbildningsutskottet att socialutskottet inte bör föreslå riksdagen att vidta någon särskild åtgärd med anledning av *motion So5 (kd) yrkande 4*.

När det gäller frågan om *romska barns situation* pekar utbildningsutskottet på att Skolverket har i uppdrag att undersöka hur situationen kan förbättras för romska elever, vilket uppdrag skall redovisas i mars 1999. Uppdraget har sin upprinnelse i en rapport, Romer i Sverige – tillsammans i förändring (Ds 1997:49). Med hänvisning till vad som redovisats bör socialutskottet avstyrka *motion So7 (v) yrkande 8*.

Angående motionerna om *skolmiljön och elevernas skolsituation* erinrar utbildningsutskottet om de skärpningar och förtydliganden som gjorts i skollagen och i läroplanerna för att komma till rätta med mobbning i skolan samt hänvisar till den utförliga behandlingen av frågorna som gjordes i betänkande 1997/98:UbU5. Utskottet upplyser även om att regeringen enligt uppgift avser att under år 1999 ge Skolverket i uppdrag att genom sina utbildningsinspektörer granska hur skolorna arbetar med mobbning. Utskottet hänvisar vidare till det värdegrundsprojekt som kommer att starta inom Utbildningsdepartementet. Slutligen påpekas att Skolverket vart tredje år gör attitydundersökningar, varvid man mäter attityder till skolan hos ett riksrepresentativt urval av allmänhet, föräldrar, elever och lärare. Den senaste rapporten publicerades i december 1998 (Skolverkets rapport nr 144).

Utbildningsutskottet föreslår att *motionerna So7 (v) yrkande 13 och So8 (c) yrkande 9* skall avstyrkas.

Utskottet hänvisar med anledning av frågan om *elevinflytande i skolan* till bestämmelserna härom i bl.a. skollagen och läroplanerna. Utskottet nämner även att Skolverket, inom ramen för utvecklingsprojektet ELEVSAM (Elevinflytande – arbetssätt och arbetsformer), år 1998 har givit ut boken *Jag vill ha inflytande över allt*, som sänts ut till samtliga skolor i Sverige. I boken undersöks begreppet elevinflytande samt diskuteras skolans maktstrukturer och olika faktorer i skolan som styr elevers möjligheter till inflytande. Även skolans fysiska miljö och skoldemokratins relation till närsamhället tas upp. Såväl gällande centrala bestämmelser som det pågående utvecklingsarbetet inom skolan motsvarar enligt utbildningsutskottets uppfattning vad som begärs i *motion So7 (v) yrkande 14*. Socialutskottet bör därför anse yrkandet tillgodosett och avstyrka detsamma.

När det gäller frågan om *alla barns rätt till förskola* nämner utskottet att det tidigare har behandlat motioner härom. Utskottet fann det oroande att rätten till barnomsorg har urholkats genom att kommunerna successivt skärpt reglerna härför. Med hänvisning till att Skolverket noga följer utvecklingen, och då utskottet utgick från att kommunerna tog sitt ansvar, ville utskottet inte förorda någon ändring i berört hänseende av gällande bestämmelser. Utskottet hänvisar vidare till regeringens uttalande i budgetpropositionen för år 1999. Mot bakgrund av vad som anförts anser utbildningsutskottet att socialutskottet inte skall föreslå riksdagen någon särskild åtgärd med anledning av *motion So7 (v) yrkande 16*.

Socialutskottets bedömning

Utbildningsutskottet har mycket utförligt behandlat det som tas upp i motionerna So5 (kd) yrkande 4, So7 (v) yrkandena 8 och 13–15 och So8 (c) yrkande 9. Socialutskottet delar till fullo den bedömning som utbildningsutskottet gjort. I motionerna So314 (c) yrkande 6 delvis och So464 (fp) yrkande 12 delvis berörs också frågor om skolhälsovården vilka faller inom ramen för vad utbildningsutskottet anför. Samtliga motioner avstyrks.

Beträffande frågan om alla barns rätt till förskola gör socialutskottet samma bedömning som regeringen om förskolans betydelse för barns utveckling och lärande. Utskottet instämmer i att det är orimligt att förskolebarn i 40 % av landets kommuner mister sin plats i förskolan när en förälder blir arbetslös. Socialutskottet vill erinra om att förskoleverksamhet enligt skollagen skall tillhandahållas i den omfattning det behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärvsarbete eller studier *eller* barnets eget behov. Socialutskottet utgår liksom utbildningsutskottet från att kommunerna tar sitt ansvar. Socialutskottet delar bedömningen att riksdagen inte bör ta något initiativ i frågan och avstyrker därmed motion So7 (v) yrkande 16.

Vad gäller motionerna So450 (mp) och A808 (c) yrkande 6 konstaterar utskottet att det pågår ett omfattande arbete på central och lokal nivå när det gäller värdegrundsfrågor och frågor om sex och samlevnad. Under innevarande år kommer ytterligare satsningar att göras med inriktning på värdegrundsarbetet och sex- och samlevnadsundervisningen i skolan. Utskottet vill i sammanhanget erinra om de skärpta bestämmelser om bl.a. mobbning och annan kränkande behandling som införts i skollagen och läroplanerna. Utskottet vill också nämna den utredning som tillsatts i syfte att höja kvaliteten och effektiviteten inom elevvården och skolhälsovården. Även ungdomsmottagningarnas verksamhet utreds, varvid stödet till unga män ses över särskilt. Mot bakgrund av det arbete som pågår på området, anser utskottet att de nämnda motionerna får anses i huvudsak tillgodsedda och därför bör avslås.

Asylsökande barn m.m.

Motionerna

I *motion So7 av Ingrid Burman m.fl. (v)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär en översyn av utlänningslagen för en generösare syn på familjeåterföreningsärenden (*yrkande 10*). Motionärerna anser att svenska myndigheters handläggning av ansökningar om familjeåterförening i flykting- och invandrarärenden inte uppfyller barnkonventionens krav på positiv, human och snabb behandling. Det är i dag mycket svårt för en barnfamilj som splittrats på grund av krig att återförenas i Sverige. Myndigheternas beviskrav när det gäller släktskap är i många fall omöjliga att uppfylla, anför det. Motionärerna anser att reglerna för återförening av familjer bör bli mindre restriktiva och mer humana, dvs. att barnets bästa bör tillmätas större betydelse i bedömningen. I motionen yrkas vidare att riksdagen hos regeringen begär förslag till regler när det gäller asylsökande barn så att de efter två års väntan på besked får permanent uppehållstillstånd (*yrkande 11*). Motionärerna anser att väntetiderna för besked om asyl är oacceptabelt långa. Motionärerna yrkar också att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring i medborgarskapslagen så att statslösa barn får svenskt medborgarskap året efter att de fått permanent uppehållstillstånd (*yrkande 12*). Enligt barnkonventionen har varje barn rätt till ett medborgarskap, särskilt i det fall barnet annars skulle vara statslöst. Motionärerna anser att ett barn som är statslöst och som bor i Sverige skall ha rätt att få svenskt medborgarskap, oavsett föräldrarnas medborgarskap.

I motion So5 av *Chatrine Pålsson m.fl. (kd)* begärs ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om barnkonventionen och det internationella perspektivet (*yrkande 5*). Motionärerna anser att barn till asylsökande föräldrar skall vara berättigade till barnomsorg. Vidare skall asylsökande barn och barn som av andra skäl söker uppehållstillstånd ha samma rätt till utbildning som barn som är bosatta i Sverige. Enligt motionärerna behövs en uppföljning av hur utlänningslagens nya bestämmelser om barnets bästa tillämpas i praktiken. Motionärerna anser också att medborgarskapslagen bör ändras i syfte att underlätta för statslösa barn att efter en viss tids hemvist i Sverige få svenskt medborgarskap. UD och Sida bör enligt motionärernas mening få i uppdrag att utveckla särskilda riktlinjer för hur barnperspektivet skall kunna uppnås i biståndsarbetet. Dessutom bör regeringen uppmärksam bevaka regionala överenskommelser och traktat så att de innehåller en barnsyn som stämmer med barnkonventionen, anförts det i motionen.

I motion So8 av *Kenneth Johansson m.fl. (c)* begärs ett tillkännagivande om vad i motionen anförts om de gömda barnen (*yrkande 14*). Barn i familjer som håller sig gömda för myndigheter på grund av utvisningsbeslut har enligt motionärerna ingen möjlighet att få basala behov som sjukvård och skolgång tillgodosedda. Familjerna lever under en mycket stark psykisk press som får förödande konsekvenser för barnen. Motionärerna anser att det bör göras en utredning eller kartläggning om förhållandena för de gömda barnen samt om på vilket sätt de medicinska insatserna för dessa barn skall kunna säkras.

Propositionen

Regeringen delar Barnkommitténs uppfattning att statens ansvar för barn som vistas olagligt i landet kan trappas ned. Det skulle enligt regeringen uppstå orimliga situationer om en myndighet åläggs att verkställa ett beslut om avvisning eller utvisning av ett barn samtidigt som en annan myndighet är skyldig att tillgodose detta barns rättigheter enligt barnkonventionen i samma utsträckning som gäller för barn som vistas här lagligt. Regeringen anser att det i första hand i stället måste strävas efter att motverka att barn göms i Sverige och att begränsa skadeverkningarna för de barn som drabbas. En rad åtgärder har vidtagits för att minska problemet med att barn göms. Utlänningslagen har tillförts en portalbestämmelse av vilken bl.a. framgår att det i fall som rör ett barn särskilt skall beaktas vad barnets bästa kräver. Regeringen påpekar vidare att Socialstyrelsen och Statens invandrarverk i maj 1998 fick i uppdrag att kartlägga hur många barn som hålls gömda för att undgå verkställighet av avvisnings- eller utvisningsbeslut m.m.

Regeringen anför att även barn till asylsökande föräldrar som förvärvsarbetar bör, i enlighet med intentionerna i barnkonventionen, erbjudas förskoleverksamhet. Enligt regeringen finns det mycket som talar för att förskolan på sikt borde erbjudas alla barn men att det utan ökade resurser inte är möjligt att införa en allmän förskola med bibehållen kvalitet.

Den s.k. barnomsorgsgarantin i *skollagen* omfattar inte asylsökande barn eller barn som av annat skäl söker uppehållstillstånd. Asylsökande barn som behöver särskilt stöd kan dock ha rätt till barnomsorg.

Asylsökande barn och barn som av annat skäl söker uppehållstillstånd har enligt grundskoleförordningen (1994:1194) och en särskild förordning om undervisning för asylsökande barn (SKOLFS 1993:21) en begränsad rätt till utbildning i grundskolan. Antalet undervisningstimmar är begränsat och det finns även ett tak för kostnaderna. När det gäller ungdomar mellan 16 och 18 år har dessa rätt att delta i studieverksamhet som motsvarar gymnasieskolan och som skall erbjudas av respektive förläggning.

Den 1 januari 1997 trädde vissa ändringar i *utlänningslagen* (1989:529) i kraft, bl.a. en portalbestämmelse i 1 § med innebörd att barnets hälsa, utveckling och bästa i övrigt särskilt skall beaktas i fall som rör barn.

En ny bestämmelse om vilka personer som skall beaktas vid familjeåterförening infördes också. När det gäller barn får enligt 2 kap. 4 § första stycket utlänningslagen uppehållstillstånd ges till en utlänning som är under 18 år och ogift och som är eller har varit hemmavarande barn till någon som är bosatt i Sverige eller har beviljats uppehållstillstånd här. Upphållstillstånd kan även beviljas ett barn som på något annat sätt är nära anhörig till någon som är bosatt eller har beviljats uppehållstillstånd i Sverige och som har ingått i samma hushåll som den personen. I undantagsfall kan uppehållstillstånd även medges om det finns synnerliga skäl.

I *socialförsäkringsutskottets betänkande 1996/97:SfU5* behandlades regeringens förslag till ändringar i bl.a. utlänningslagen samt motioner om bl.a. gömda barn och om familjeåterförening.

Inom *Utrikesdepartementet* har tillsatts en arbetsgrupp för att bl.a. utvärdera tillämpningen av portalbestämmelsen i utlänningslagen. Arbetsgruppens arbete skall avslutas i maj 1999.

Svenskt medborgarskap förvärfvas enligt *lagen (1950:382) om svenskt medborgarskap* i huvudsak utifrån föräldrarnas medborgarskap, den s.k. härstamningsprincipen. Härutöver finns i princip ytterligare två sätt att förvärva svenskt medborgarskap. Det sker antingen genom anmälan om långvarig hemvist, vilket berör utlänningar som fyllt 21 år (i vissa fall 18 år) men inte 23 år, eller genom ansökan om medborgarskap (naturalisation), som kan göras från 18 års ålder. Ett beslut om naturalisation kan även omfatta sökandes minderåriga ogifta barn.

Regeringen har tillsatt en parlamentarisk kommitté, *1997 års medborgarskapskommitté* (dir. 1997:5), med uppgift att bl.a. se över lagen om svenskt medborgarskap. Enligt direktiven bör kommittén överväga om ytterligare åtgärder kan vidtas för att underlätta för statslösa personer att bli svenska medborgare. Uppdraget skall redovisas senast den 1 mars 1999.

Av *budgetpropositionen för år 1999* (utg.omr. 7 avsnitt 3.6) framgår att Utrikesdepartementet har påbörjat en översyn av barnfrågor i det internationella utvecklingssamarbetet. Flertalet enheter inom UD samt Socialdeparte-

mentet och Sida deltar i översynen. Som ett led i detta arbete verkar Sida för ett systematiskt barnperspektiv i sin samlade verksamhet, bl.a. genom effektiv uppföljning och genomförande av barnkonventionen och av vid FN-konferenserna gjorda åtaganden rörande barnets mänskliga rättigheter och livsvillkor. Regeringen har enligt propositionen för avsikt att redovisa det samlade arbetet kring ett barnperspektiv i det internationella utvecklingssamarbetet i en skrivelse till riksdagen år 2001.

Socialförsäkringsutskottets yttrande

Frågan om de *gömda barnen* som tas upp i *motion So8 (c) yrkande 14* är enligt socialförsäkringsutskottet mycket viktig men även mycket svår. Å ena sidan finns behovet av att ge även gömda barn rätt till hälso- och sjukvård. Å andra sidan kräver en reglerad invandring att det upprätthålls en skiljelinje mellan dem som har och dem som inte har rätt att stanna i landet. Utskottet anför att den sistnämnda principen har fått företräde mot bakgrund av det viktiga undantaget att även de gömda barnen har rätt till akut sjukvård. Det handlar om Sveriges möjligheter att i ett längre perspektiv kunna upprätthålla en reglerad invandring, vilken bl.a. syftar till att trygga rätten för såväl barn som vuxna att kunna söka asyl här i landet, anför det.

Socialförsäkringsutskottet delar regeringens bedömning att strävan måste vara att i första hand motverka att barn över huvud taget göms i Sverige samt understryker betydelsen av väl motiverade beslut för att skapa förståelse för att ansökningar om uppehållstillstånd avslås.

När det gäller motionsyrkandet om en utredning om förhållandena för de gömda barnen hänvisar utskottet till en rapport från 1994 om de gömda barnens situation (SoS-rapport 1994:8 Gömd – om barn som hålls gömda för att slippa avvisning) samt till Socialstyrelsens och Statens invandrarverks uppdrag kring gömda barn. Utskottet har erfarit att det i detta uppdrag bl.a. ingår att studera vad som orsakar att barn göms samt om de nuvarande åtgärderna för att motverka att barn hålls gömda kan anses vara tillräckliga. Vidare skall de fysiska och psykiska konsekvenserna av att barn hålls gömda analyseras.

Socialförsäkringsutskottet anser att riksdagen i avvaktan på den nämnda kartläggningen inte bör göra några uttalanden i de frågor som tas upp i *motion So8 yrkande 14* och att socialutskottet därför bör avstyrka motionen.

Socialförsäkringsutskottet instämmer i regeringens bedömning att det finns mycket som talar för att *förskolan* på sikt borde kunna erbjudas alla barn. I det nuvarande ekonomiska läget saknas dock medel till en sådan reform. I övrigt påpekar utskottet att det redan i dag i regel anordnas barnverksamhet vid förläggningarna.

När det gäller frågan om asylsökande barn skall ha samma rätt till *utbildning* som barn som är bosatta i Sverige beslutade socialförsäkringsutskottet den 19 november 1998 att remittera ett motionsyrkande härom till Statens invandrarverk och Skolverket. Utskottet avser att behandla frågan under våren 1999 och anser därför att riksdagen nu inte bör göra något uttalande.

Socialförsäkringsutskottet anser med hänvisning till det anförda att socialutskottet bör avstyrka *motion So5 (kd) yrkande 5 (delvis)*.

Socialförsäkringsutskottet framhåller i sitt yttrande vikten av att barnkonventionens bestämmelser får genomslag också i tillämpningen av utlänningslagen. Utskottet hänvisar till den utvärdering av *portalbestämmelsen i utlänningslagen* som pågår inom Utrikesdepartementet. Utskottet anser att syftet med *motion So5 (kd) yrkande 5 (delvis)* därmed får anses tillgodosett och att yrkandet i denna del bör avstyrkas.

Beträffande vilka personer som skall beaktas vid *familjeåterförening* hänvisar utskottet till vad som anfördes i betänkande 1996/97:SfU5. Utskottet ansåg vid detta tillfälle att det var en stor fördel att familje- och anhörigbegreppen preciserades i lag med tydliga anvisningar om hur lagen skall tillämpas vid beviljande av uppehållstillstånd. Enligt utskottet var lagförslaget väl avvägt när det gällde avgränsningen av vilka andra än medlemmar av kärnfamiljen som skall ha en principiell rätt till uppehållstillstånd. Det påpekades också att det finns möjlighet att göra undantag och ge uppehållstillstånd även till andra närstående när det finns synnerliga skäl för det. Socialförsäkringsutskottet vidhåller denna uppfattning.

Rörande yrkandet att asylsökande barn efter två års väntan på besked skall få *permanent uppehållstillstånd* anför socialförsäkringsutskottet att det främst varit två omständigheter som föranlett myndigheterna att låta utlänningsärenden ”vila”. Den första är att myndigheterna skjutit upp prövningen i avvaktan på att situationen i ett visst land skall klarna och den andra att Invandrarverket eller Utlänningsnämnden har lämnat över ett ärende till regeringen för avgörande. Utskottet anförde i betänkande 1996/97:SfU5 att de då aktuella lagändringarna, bl.a. att regeringen i framtiden skulle handlägga ett mindre antal ärenden, innebar att det fortsättningsvis kommer att finnas mindre anledning och mindre utrymme för myndigheterna att avvakta med avgöranden när situationen eller rättsläget är oklart. Utskottet kunde inte heller tillstyrka att uppehållstillstånd skulle kunna ges efter en viss tid utan att myndigheterna hunnit pröva ärendet. Socialförsäkringsutskottet finner inte något skäl att ändra denna bedömning.

Med hänvisning till det anförda anser socialförsäkringsutskottet att socialutskottet bör avstyrka *motion So7 (v) yrkandena 10 och 11*.

Vad gäller motionerna om ändring i *medborgarskapslagen* konstaterar socialförsäkringsutskottet att härstamningsprincipen, dvs. att föräldrarnas medborgarskap är avgörande för barnets, innebär att barn kan riskera att sakna medborgarskap. Detta är fallet om föräldrarna är statslösa eller om det land som föräldrarna är medborgare i tillämpar principen att en stats medborgarskap förvärfvas genom födelse inom den statens territorium. Socialförsäkringsutskottet anser att 1997 års medborgarkommittés arbete och överväganden bör avvaktas och att socialutskottet därmed bör avstyrka *motionerna So5 (kd) yrkande 5 i denna del och So7 (v) yrkande 12*.

Socialutskottets bedömning

När det gäller motionerna So5 (kd) yrkande 5 och So7 (v) yrkandena 10–12 delar socialutskottet bedömningen i socialförsäkringsutskottet. Beträffande

frågan om ett barnperspektiv i biståndsarbetet erinrar socialutskottet om det arbete som pågår inom Utrikesdepartementet och Sida. Motionerna avstyrks.

I motion So8 (c) yrkande 14 uttrycks en oro för att barn i familjer som håller sig undan beslut om avvisning eller utvisning far illa på grund av den psykiska press som det innebär att hålla sig gömd. Utskottet har förståelse för denna oro men anser i likhet med regeringen och socialförsäkringsutskottet att samhällets åtgärder måste inriktas på att i första hand motverka att barn över huvud taget hålls gömda. Ett led i denna strävan kan vara att så långt som möjligt förkorta Invandrarverkets och Utlänningsnämndens handläggningstider. Socialförsäkringsutskottet understryker betydelsen av att avslagsbesluten motiveras väl för att skapa bättre förståelse för de beslut som fattas. Socialutskottet anser vidare att det skulle leda till orimliga situationer om en myndighet åläggs att verkställa ett beslut om avvisning eller utvisning av ett barn, samtidigt som en annan myndighet är skyldig att tillgodose barnets rätt till t.ex. utbildning och hälso- och sjukvård i samma utsträckning som gäller för barn som vistas här lagligt. I motionen begärs en utredning om förhållandena för de gömda barnen. Socialutskottet delar socialförsäkringsutskottets bedömning att resultatet av Socialstyrelsens och Invandrarverkets uppdrag kring de gömda barnen bör avvaktas. Mot bakgrund av det sagda avstyrks motionen.

Övriga frågor

Motionerna

I *motion So380 av Gudrun Schyman m.fl. (v)* yrkas att riksdagen hos regeringen begär att Socialstyrelsen ges i uppdrag att upprätta en plan för återuppbyggnaden av barnvårdarverksamheten (*yrkande 6*). För barn som blivit sjuka och inte kan vistas i den ordinarie barnomsorgen har det enligt motionärerna tidigare funnits god tillgång till barnvårdare i kommunerna. I takt med kommunernas allt kärvare ekonomi har antalet barnvårdare minskat, vilket medfört att allt fler barn "tvingas" till dagis och skolan när de i stället borde ha stannat hemma. Motionärerna anser att barnvårdarsystemet bör prioriteras och önskar därför en plan för dess återuppbyggnad.

I *motion So435 av Inger Davidson m.fl. (kd, s, m, c, fp, mp)* hemställs om tillkännagivanden om vad i motionen anförts om studier angående hur små barn påverkas vid växelvis boende (*yrkande 1*) och om hur berörda parter bäst kan få utbildning, information och stöd (*yrkande 2*). Motionärerna anför att små barn efter en separation eller skilsmässa kan tvingas bo omväxlande hos mamma och pappa på ett sätt som direkt strider mot vad man vet är barnets bästa. Motionärerna anser att studier angående hur små barn påverkas av växelvis boende bör uppmuntras. Man bör vidare utreda hur föräldrar bäst kan informeras och stödjas så att barnets behov får styra hur umgänget skall utformas, anför det.

Utskottet behandlade ett motionsyrkande om återuppbyggande av barnvårdarverksamheten senast i *betänkande 1997/98:SoU13*. Utskottet vidhöll sin vid flera tillfällen redovisade inställning att barnvårdarverksamheten är ett nödvändigt komplement till barnomsorgen men att det bör ankomma på den enskilda kommunen att avgöra vilken omfattning verksamheten skall ha. Utskottet avstyrkte motionsyrkandet. Riksdagen följde utskottet.

Den 1 oktober 1998 trädde nya bestämmelser om *vårdnad, boende och umgänge* i kraft. Enligt den nya 6 kap. 2 a § föräldrabalken (FB) skall barnets bästa komma i främsta rummet vid avgörande av alla frågor som rör vårdnad, boende och umgänge. Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet skall det fästas avseende särskilt vid barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. I 2 b § samma kapitel stadgas att hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.

Det har vidare införts en möjlighet för domstolen att, i de fall barnet står under vårdnad av båda föräldrarna, på talan av en eller båda föräldrarna besluta vem av dem barnet skall bo hos (6 kap. 14 a § första stycket FB). Domstolen kan också besluta om s.k. växelvis boende. Avgörande skall enligt paragrafen vara vad som är bäst för barnet. Enligt andra stycket samma paragraf får föräldrarna avtala om barnets boende. En av förutsättningarna för att avtalet skall gälla är att socialnämnden godkänner det. Avtalet skall godkännas om det som överenskommit är till barnets bästa. Enligt *proposition 1997/98:7 Vårdnad, boende och umgänge* skall vid bedömningen av vad som är bäst för barnet, förutom de omständigheter som nämns i 2 a § andra stycket och 2 b §, även andra omständigheter beaktas. Enligt regeringen bör sålunda hänsyn tas till allt som rör barnets fysiska och psykiska välbefinnande och utveckling.

I 6 kap. 15 § första stycket FB stadgas numera att barnet skall ha rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med. Härigenom markeras enligt propositionen att umgänget i första hand är till för barnet samt att det är barnets intressen och behov som skall vara avgörande. I samma paragraf har också införts en bestämmelse om att föräldrarna har ett gemensamt ansvar att så långt möjligt tillgodose barnets behov av umgänge med den förälder som det inte bor tillsammans med. Enligt 15 a § samma kapitel skall rätten besluta om umgänge efter vad som är bäst för barnet. Om barnet står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem, får de avtala om barnets umgänge med den förälder som barnet inte bor tillsammans med. Vad beträffar godkännande av sådana avtal om umgänge finns motsvarande bestämmelser som för avtal om boende.

Enligt *regleringsbrevet för budgetåret 1999 avseende Socialstyrelsen* skall styrelsen, med anledning av förändringarna i föräldrabalken och socialtjänstlagen, stödja utvecklingen av metoder för samarbetsamtal för att främja barnets bästa vid tvister om vårdnad, boende och umgänge. Uppdraget skall redovisas senast den 31 mars 2001.

Utskottet vidhåller sin inställning i frågan om ett återuppbyggande av barnvårdarverksamheten och avstyrker därmed motion So380 (v) yrkande 6.

I föräldrabalken har nyligen införts nya bestämmelser, vilka bl.a. syftar till att ytterligare framhäva principen om barnets bästa, att barnen vid en separation skall ha rätt till en fortsatt god kontakt med båda sina föräldrar samt att betona vikten av samförståndslösningar mellan föräldrarna. Detta är i grunden en mycket god utgångspunkt för barnen. I motion So435 (kd, s, m, c, fp, mp) anförs att små barn kan tvingas bo omväxlande hos mamma och pappa på ett sätt som strider mot barnets bästa. Motionärerna uttrycker också en oro för de små barn som bor hos den ena föräldern men som under sommaren skall vistas flera veckor hos den andre föräldern utan kontakt med den förälder som barnet annars har daglig samvaro med. Utskottet delar motionärernas bedömning att studier snarast bör genomföras beträffande hur små barn påverkas vid växelvis boende. De studier som hittills gjorts har företrädesvis rört situationen för barn över fem år. Det bör i sammanhanget också utredas hur föräldrar bäst kan informeras och stödjas så att barnets behov får styra hur boendet och umgänget utformas.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So435 som sin mening ge regeringen till känna.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *godkännande av strategin*
att riksdagen med bifall till propositionen godkänner den av regeringen föreslagna strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter (avsnitt 4),
2. beträffande *en inkorporering av barnkonventionen*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So7 yrkande 2 och 1998/99:So380 yrkande 11 delvis,
res. 1 (v, mp)
3. beträffande *genomförandet av barnkonventionen på statlig nivå*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So7 yrkande 4, 1998/99:So8 yrkande 2 och 1998/99:So382 yrkandena 1 och 5,
res. 2 (c)
4. beträffande *barnperspektiv i utredningsdirektiv*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So7 yrkande 1,
5. beträffande *en barnbilaga till budgetpropositionen*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So8 yrkande 4,
res. 3 (c)
6. beträffande *en barnenhet inom Regeringskansliet*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So309 yrkande 1,

7. beträffande *genomförandet av barnkonventionen på kommunal nivå*

att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So5 yrkande 6, 1998/99:So6, 1998/99:So7 yrkandena 3 och 9, 1998/99:So8 yrkandena 5 och 6 samt 1998/99:So380 yrkande 11 delvis,

res. 4 (kd)

res. 5 (c)

8. beträffande *Europarådskonventionen om utövande av barns rättigheter*

att riksdagen avslår motion 1998/99:So8 yrkande 1,

res. 6 (c)

9. beträffande *barns rätt att komma till tals m.m.*

att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So7 yrkande 17 och 1998/99:So8 yrkande 3,

10. beträffande *barns och ungdomars situation m.m.*

att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So5 yrkande 3, 1998/99:So309 yrkande 3 delvis, 1998/99:So382 yrkandena 2–4 samt 1998/99:So434,

res. 7 (m, c, fp) – motiv.

res. 8 (kd)

11. beträffande *misshandel och sexuella övergrepp*

att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So5 yrkande 1, 1998/99:So7 yrkande 6, 1998/99:So8 yrkande 7, 1998/99:So309 yrkande 2 delvis, 1998/99:So348 yrkandena 1–4, 1998/99:So466 yrkande 4 samt 1998/99:Ju905 yrkandena 3 och 4,

res. 9 (v)

res. 10 (kd)

12. beträffande *en utredning kring särskilt utsatta barn*

att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So240, 1998/99:So273, 1998/99:So285 och 1998/99:So303,

res. 11 (v, kd)

13. beträffande *sexualbrottslagstiftningen*

att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So7 yrkande 5 och 1998/99:So309 yrkande 2 delvis,

14. beträffande *barn till missbrukande föräldrar*

att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So8 yrkande 8, 1998/99:So258 yrkandena 9 och 10, 1998/99:So306 yrkande 21, 1998/99:So449 och 1998/99:So459 yrkande 6,

res. 12 (v, mp)

res. 13 (kd)

res. 14 (c)

15. beträffande *godmanskap för barn till missbrukande föräldrar*

att riksdagen avslår motion 1998/99:So353,

16. beträffande *barn med frihetsberövade föräldrar*

att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So5 yrkande 2, 1998/99:So7 yrkande 7 och 1998/99:Ju509 yrkandena 4 och 6,

res. 15 (kd, mp)

17. beträffande *barn med ADHD/DAMP*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So243, 1998/99:So376 yrkande 2, 1998/99:So460 yrkande 5 och 1998/99:So464 yrkande 7,
res. 16 (kd, fp)
18. beträffande *könsstämpning*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So462 yrkande 16,
19. beträffande *barn i sekter*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So269,
20. beträffande *regionala barnombudsmän*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Ju905 yrkande 5,
21. beträffande *22 § socialtjänstlagen*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So308 yrkandena 1 och 2 antar det av utskottet i bilaga 6 framlagda förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620),
22. beträffande *placering av syskon i familjehem, m.m.*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So308 yrkandena 8–11,
res. 17 (mp)
23. beträffande *umgängesrätt*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So308 yrkande 14,
24. beträffande *en översyn av LVU*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So308 yrkandena 5 och 15,
25. beträffande *26 § barnavårdslagen*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So228 yrkande 5,
res. 18 (m)
26. beträffande *utbildning av familjehemsföräldrar*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So367 och 1998/99:So430,
res. 19 (v, mp)
27. beträffande *familjerådslag*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So308 yrkandena 3, 4 och 7,
res. 20 (mp)
28. beträffande *patientavgifter inom barnsjukvården*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So209 och 1998/99:So238,
29. beträffande *ungdomsmottagningarna*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So314 yrkande 6 delvis och 1998/99:A291 yrkande 15,
res. 21 (v)
30. beträffande *vårdgarantin*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So464 yrkande 12 delvis,
res. 22 (m, kd, c, fp)
31. beträffande *smärtbehandling av barn*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So464 yrkande 14,
res. 23 (fp)
32. beträffande *fetalt alkoholsyndrom*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So339 och 1998/99:So345,

33. beträffande *barns innemiljö*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So8 yrkande 10 och
1998/99:So309 yrkande 3 delvis,

res. 24 (mp)

34. beträffande *skadeförebyggande verksamhet*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So8 yrkande 11 och
1998/99:So263 yrkandena 1–3,

35. beträffande *ett barnperspektiv i det nationella programmet för
forskning om ojämlikhet i hälsa, m.m.*

att riksdagen avslår motion 1998/99:So8 yrkandena 12 och 13,

36. beträffande *barnhälsovetenskap*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So464 yrkande 13,

res. 25 (fp)

37. beträffande *föräldrautbildning*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So352, 1998/99:So379 yr-
kande 10, 1998/99:So380 yrkande 5, 1998/99:So448 och
1998/99:So464 yrkande 1,

res. 26 (kd, fp)

38. beträffande *familjerådgivning m.m.*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So380 yrkandena 8 och 9,

res. 27 (v)

39. beträffande *skolhälsovården m.m.*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So5 yrkande 4, 1998/99:So7
yrkandena 8 och 13–15, 1998/99:So8 yrkande 9, 1998/99:So314 yr-
kande 6 delvis och 1998/99:So464 yrkande 12 delvis,

res. 28 (kd, fp)

40. beträffande *alla barns rätt till förskola*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So7 yrkande 16,

res. 29 (m, kd, c) – motiv.

res. 30 (v, mp)

41. beträffande *sex och samlevnad, m.m.*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So450 och 1998/99:A808 yr-
kande 6,

42. beträffande *familjeåterförening m.m.*
att riksdagen avslår motionerna 1998/99:So5 yrkande 5 och
1998/99:So7 yrkandena 10–12,

res. 31 (v)

res. 32 (kd)

res. 33 (mp)

43. beträffande *gömda barn*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So8 yrkande 14,

res. 34 (c, mp)

44. beträffande *barnvårdarverksamheten*
att riksdagen avslår motion 1998/99:So380 yrkande 6,

res. 35 (v)

45. beträffande *boende och umgänge*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So435 som sin me-
ning ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

På socialutskottets vägnar

Ingrid Burman

I beslutet har deltagit: Ingrid Burman (v), Chris Heister (m), Susanne Eberstein (s), Margareta Israelsson (s), Rinaldo Karlsson (s), Hans Karlsson (s), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Conny Öhman (s), Rolf Olsson (v), Lars Gustafsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Thomas Julin (mp), Kerstin Heinemann (fp), Catherine Persson (s), Lars Elinderson (m), Rosita Runegrund (kd) och Agne Hansson (c).

Reservationer

1. En inkorporering av barnkonventionen (mom. 2)

Ingrid Burman (v), Rolf Olsson (v) och Thomas Julin (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 21 börjar med ”Socialutskottet vidhåller” och slutar med ”avstyrks därför” bort ha följande lydelse:

Socialutskottet anser att barnkonventionen bör inkorporeras i svensk rätt. Implementeringen av konventionen blir därmed effektivare än om transformeringsmetoden används. Genom en inkorporering blir barnkonventionen direkt tillämplig vid svenska domstolar och myndigheter och den enskilde får möjlighet att göra konventionens rättigheter gällande där. Enligt utskottet finns det all anledning att behandla barnkonventionen på samma sätt som Europakonventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Barnkonventionen innehåller visserligen bestämmelser av generell karaktär och artiklar som syftar till att genomföras gradvis och mot ett visst mål. Det finns emellertid också bestämmelser som är tekniskt och rättsligt detaljerade. Utskottet förutsätter att domstolar och myndigheter, liksom när det gäller Europakonventionen och delar av EG-rätten, kan tillämpa konventionstexten trots att någon särskild anpassning inte gjorts till svenska förhållanden eller svenskt språkbruk. Utskottet vill framhålla att en inkorporering inte hindrar att riksdagen eller regeringen beslutar om föreskrifter som går längre än konventionstexten. Därmed motverkas risken för att domstolar och myndigheter tolkar konventionen alltför snävt. Enligt utskottet undanröjer en inkorporering den påtagliga risken för att införlivandet av konventionen inte blir heltäckande. Sammanfattningsvis anser utskottet att en inkorporering ger barnen det bästa skyddet enligt konventionen.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motionerna So7 (v) yrkande 2 och So380 (v) yrkande 11 delvis som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *en inkorporering av barnkonventionen* att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:So7 yrkande 2 och 1998/99:So380 yrkande 11 delvis som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

2. Genomförandet av barnkonventionen på statlig nivå (mom. 3)

Agne Hansson (c) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 21 börjar med ”Strategin” och slutar med ”avstyrks därför” bort ha följande lydelse:

Regeringen anger i propositionen ett antal förslag för att förverkliga barnkonventionen, bl.a. att barnkonsekvensanalyser skall göras vid statliga beslut som berör barn. Utskottet ser positivt på detta men saknar ett uttalat krav från regeringen om att myndigheternas verksamhet skall bedrivas utifrån ett barnperspektiv. Flera myndigheter har ett mycket stort ansvar för att i praktiken förverkliga barnkonventionens intentioner. Mot bakgrund härav anser utskottet att det i regeringens direktiv till samtliga myndigheter bör finnas krav på ett barnperspektiv i verksamheten.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So8 (c) yrkande 2 som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna So7 (v) yrkande 4 och So382 (fp) yrkandena 1 och 5 avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *genomförandet av barnkonventionen på statlig nivå* att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So8 yrkande 2 och med avslag på motionerna 1998/99:So7 yrkande 4 och 1998/99:So382 yrkandena 1 och 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. En barnbilaga till budgetpropositionen (mom. 5)

Agne Hansson (c) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 21 börjar med ”När det gäller” och slutar med ”bör avslås” bort ha följande lydelse:

I propositionen nämner regeringen att ett barnperspektiv skall finnas med i det statliga budgetarbetet. Utskottet anser inte att detta är tillräckligt utan att det i budgetpropositionen bör finnas en särskild bilaga där frågor som rör barn och ungdomar redovisas. Det skulle ge ett starkare stöd för arbetet med att tydliggöra barns rätt och hur olika förslag och beslut påverkar barnen. I barnbilagan bör regeringen redovisa hur barns situation förändras över åren genom att använda jämförbara nyckeltal.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So8 (c) yrkande 4 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *en barnbilaga till budgetpropositionen* att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So8 yrkande 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Genomförandet av barnkonventionen på kommunal nivå (mom. 7)

Lars Gustafsson och Rosita Runegrund (båda kd) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 22 börjar med ”Utskottet delar” och slutar med ”inte göras” bort ha följande lydelse:

Det har nu gått snart tio år sedan FN:s barnkonvention antogs. Enligt en rapport från Barnombudsmannen (BO) har dock endast en fjärdedel av kommunerna behandlat barnkonventionen på något sätt, vilket visar att konventionen har svårt att få fäste på lokal nivå. Nästan nio av tio kommuner uttryckte i BO:s rapport ett behov av mer stöd rörande hur barnkonventionen kan tillämpas. Enligt utskottet är det angeläget att kommunerna inte håller samma låga takt i genomförandeprocessen under de kommande tio åren som hittills varit fallet. Utskottet anser att BO bör få i uppgift att årligen rapportera till riksdagen hur förverkligandet av konventionen fortskrider.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So5 (kd) yrkande 6 som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna So6 (s), So7 (v) yrkandena 3 och 9, So8 (c) yrkandena 5 och 6 samt So380 (v) yrkande 11 delvis avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *genomförandet av barnkonventionen på kommunal nivå*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So5 yrkande 6 och med avslag på motionerna 1998/99:So6, 1998/99:So7 yrkandena 3 och 9, 1998/99:So8 yrkandena 5 och 6 samt 1998/99:So380 yrkande 11 delvis som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

5. Genomförandet av barnkonventionen på kommunal nivå (mom. 7)

Agne Hansson (c) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 22 börjar med ”Utskottet delar” och slutar med ”inte göras” bort ha följande lydelse:

Barnombudsmannen (BO) har regeringens uppdrag att verka för att kommunerna använder barnkonventionen i det generella arbetet med barn. Enligt utskottet är kommunala handlingsplaner viktiga instrument i detta arbete. Ansvaret för att barnkonventionen genomförs ligger dock ytterst hos staten. Utskottet anser därför att en nationell strategi som innefattar mål för ett kommunalt genomförande samt en tidsplan bör göras.

Enligt utskottets mening är det angeläget att frivilligorganisationerna involveras i arbetet med att genomföra barnkonventionen. Det finns flera goda exempel där organisationernas insatser har bidragit till att konventionen fått ett starkt genomslag. Frivilligorganisationernas arbetssätt bidrar till att utveckla nya metoder för att barn skall få ett ökat inflytande i den kommunala beslutsprocessen. Motsvarande arbetssätt har använts i miljöarbetet inom ramen för Agenda 21. Ett processinriktat arbetssätt om barnkonventionen med liknande metoder som tillämpas i Agenda 21-arbetet borgar enligt utskottet för att konventionen kan få ett ordentligt genomslag samt för att barn och ungdomar kan få kännedom om konventionen. Utskottet anser att BO bör ges i uppdrag att utforma underlag för arbete i kommuner och frivilligorganisationer enligt de metoder som används i Agenda 21-arbetet.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So8 (c) yrkandena 5 och 6 som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna So5 (kd) yrkande 6, So6 (s), So7 (v) yrkandena 3 och 9 samt So380 (v) yrkande 11 delvis avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 7 bort ha följande lydelse:

7. beträffande *genomförandet av barnkonventionen på kommunal nivå*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So8 yrkandena 5 och 6 och med avslag på motionerna 1998/99:So5 yrkande 6, 1998/99:So6, 1998/99:So7 yrkandena 3 och 9 samt 1998/99:So380 yrkande 11 delvis som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Europarådskonventionen om utövande av barns rättigheter (mom. 8)

Agne Hansson (c) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 22 börjar med ”Socialutskottet delar” och slutar med ”yrkande 1” bort ha följande lydelse:

Sverige har undertecknat, men ännu inte ratificerat, Europarådets konvention om utövande av barns rättigheter. Konventionen syftar till att stärka barns ställning i familjerättsprocesser och anger bl.a. vilka processuella rättigheter barn skall ha. Inom Regeringskansliet pågår överväganden om vilka lagstiftningsåtgärder som bör vidtas för att konventionen skall kunna ratificeras. Enligt utskottets mening bör Sverige snarast ratificera Europarådskonventionen, och det är därför angeläget att det förberedande lagstiftningsarbetet påskyndas.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So8 (c) yrkande 1 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *Europarådskonventionen om utövande av barns rättigheter*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So8 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. Barns och ungdomars situation m.m. (motiveringen till mom. 10)

1998/99:SoU6

Chris Heister (m), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Cristina Husmark Pehrsson (m), Kerstin Heinemann (fp), Lars Elinderson (m) och Agne Hansson (c) anser att den del av utskottets betänkande som på s. 36 börjar med "Förutsättningarna för" och slutar med "inom de nämnda områdena" bort ha följande lydelse:

Skolverkets utbildningsinspektörer har i sin nyligen framlagda nationella rapport granskat undervisningen av elever med särskilda behov. I sina slutsatser och förslag gör de bedömningen att även om resursknappheten på sina håll fortfarande är besvärande är insatsernas omfattning och kvalitet i huvudsak inte längre en resursfråga. Bristerna hänger i stället framför allt samman med kompetens kring strategier för lärande, ledning, utvärdering, arbetssätt och organisation. Utskottet anser att det är angeläget att regeringen följer upp rapporten, inte minst vad gäller barn och ungdomar med särskilda behov.

8. Barns och ungdomars situation m.m. (mom. 10)

Lars Gustafsson och Rosita Runegrund (båda kd) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 36 börjar med "Förutsättningarna för" och slutar med "Motionerna avstyrks" bort ha följande lydelse:

Skolverkets utbildningsinspektörer har i sin nyligen framlagda nationella rapport granskat undervisningen av elever med särskilda behov. I sina slutsatser och förslag gör de bedömningen att även om resursknappheten på sina håll fortfarande är besvärande är insatsernas omfattning och kvalitet i huvudsak inte längre en resursfråga. Bristerna hänger i stället framför allt samman med kompetens kring strategier för lärande, ledning, utvärdering, arbetssätt och organisation. Utskottet anser att det är angeläget att regeringen följer upp rapporten, inte minst vad gäller barn och ungdomar med särskilda behov.

Enligt Folkhälsorapporten 1997 har ensamstående föräldrar med barn fått det ekonomiskt och socialt svårare, och allt fler barn lever i familjer där en eller båda föräldrarna är arbetslösa. Detta kan på sikt leda till problem för barns och ungdomars hälsa och välbefinnande. Av rapporten framgår vidare att den sociala ojämlikheten i hälsa kvarstår och att andelen ungdomar som har prövat narkotika, druckit mycket alkohol eller har olika psykiska besvär har ökat under 1990-talet. I rapporten anges att det finns anledning att särskilt uppmärksamma barns och ungdomars situation i Sverige, både vad gäller deras problem med att komma in på arbetsmarknaden och deras försämrade levnadsvanor. Av en rapport från Socialstyrelsen framgår att antalet anmälningar om barn som far illa ökar och att det görs allt fler barnavårdsutredningar. Generellt sett har kommunerna låtit denna sektor vara fredad från besparingarna, men resurserna står trots det inte i proportion till behoven. Mot bakgrund av vad som här redovisats anser utskottet att regeringen snarast bör presentera ett åtgärdsprogram för att möta de problem som den psykiska ohälsan hos barn orsakar.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So5 (kd) yrkande 3 som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna So309 (mp) yrkande 3 delvis, So382 (fp) yrkandena 2–4 och So434 (fp) avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. beträffande *barns och ungdomars situation m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So5 yrkande 3 och med avslag på motionerna 1998/99:So309 yrkande 3 delvis, 1998/99:So382 yrkandena 2–4 och 1998/99:So434 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

9. Misshandel och sexuella övergrepp (mom. 11)

Ingrid Burman och Rolf Olsson (båda v) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 36 börjar med ”Mot bakgrund av” och på s. 37 slutar med ”Motionerna avstyrks” bort ha följande lydelse:

Flickor som en gång utsatts för sexuella övergrepp utsätts ofta för nya övergrepp eftersom de inte lärt sig att ge riktiga signaler eller att värdera sin egen kropp. Vidare kan missbrukande kvinnor som tvingats prostituera sig överföra ett felaktigt sexuellt beteende till sina döttrar. Utskottet anser att de flickor som utsatts för sexuella övergrepp inte bara behöver terapi för att bearbeta sina upplevelser utan också mentala självförsvarskurser. Enligt utskottet bör därför regeringen ge Socialstyrelsen i uppdrag att leda ett utvecklingsarbete som går ut på att flickor som utsatts för sexuella övergrepp och döttrar till missbrukande kvinnor skall lära sig värdet av sin kropp och sin rättighet att säga nej.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So466 (v) yrkande 4 som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna So5 (kd) yrkande 1, So7 (v) yrkande 6, So8 (c) yrkande 7, So309 (mp) yrkande 2 delvis, So348 (kd) yrkandena 1–4 och Ju905 (kd) yrkandena 3 och 4 får anses i huvudsak tillgodosedda och avstyrks därför.

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. beträffande *misshandel och sexuella övergrepp*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So466 yrkande 4 och med avslag på motionerna 1998/99:So5 yrkande 1, 1998/99:So7 yrkande 6, 1998/99:So8 yrkande 7, 1998/99:So309 yrkande 2 delvis, 1998/99:So348 yrkandena 1–4 och 1998/99:Ju905 yrkandena 3 och 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Lars Gustafsson och Rosita Runegrund (båda kd) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 36 börjar med "Mot bakgrund av" och på s. 37 slutar med "Motionerna avstyrks" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser dock inte att de nämnda åtgärderna är tillräckliga. Enligt utskottet bör en aktionsplan tas fram, vilken i realistiska och konkreta termer beskriver vilka åtgärder som skall vidtas för att bekämpa barnsexhandel och barnprostitution i Sverige. Det är viktigt att sambandet mellan dessa företeelser och barnpornografi uppmärksammas. Utskottet anser det angeläget att på alla tänkbara sätt stoppa verksamheter som har anknytning till framställning av barnpornografi. Det handlar om opinionsbildning, lobbyarbete, protestlistor, spridning av informationsmaterial och samarbete mellan olika frivilligorganisationer och myndigheter.

Undersökningar visar att barn som utsatts för sexuella övergrepp och deras familjer överges för snabbt av samhället. De ges en rad stödinsatser i samband med anmälan och under utredningstid och eventuell rättegång, men lämnas därefter för fort åt sitt öde. Många av problemen uppkommer inte förrän flera år efter övergreppet. Utskottet anser det därför viktigt att de berörda barnen och deras familjer får behålla kontakten med socialtjänsten och andra hjälpinstanser under en längre tid.

Sexuella övergrepp är kränkningar som fråntar barnet den grundtrygghet som är en förutsättning för att barnet skall utvecklas normalt. Kvinnor och män som begår sexuella övergrepp har ofta själva som barn utsatts för sexuella eller andra fysiska eller psykiska kränkningar. Utskottet anser det angeläget att förebyggande verksamheter där utsatta kan få hjälp att bearbeta sina traumatiska upplevelser prioriteras.

Det är förhållandevis få anmälningar om sexuella övergrepp mot barn som kommer från dagis, fritids eller skolan. Detta kan bero på bristande förmåga hos personalen att se tecken hos barnet som tyder på att barnet far illa. Det kan också bero på att personalen inte orkar ta den konflikt som det innebär att uttala misstanke om att ett barn far illa. Utskottet vill därför framhålla vikten av att personal som arbetar med barn får fortbildning och kunskap på detta område.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So348 (kd) yrkandena 1–4 som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna So5 (kd) yrkande 1, So7 (v) yrkande 6, So8 (c) yrkande 7, So309 (mp) yrkande 2 delvis, So466 (v) yrkande 4 och Ju905 (kd) yrkandena 3 och 4 får anses i huvudsak tillgodosedda och avstyrks därför.

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. beträffande *misshandel och sexuella övergrepp*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So348 yrkandena 1–4 och med avslag på motionerna 1998/99:So5 yrkande 1, 1998/99:So7 yrkande 6, 1998/99:So8 yrkande 7, 1998/99:So309 yrkande 2 delvis, 1998/99:So466 yrkande 4 och 1998/99:Ju905 yrkandena 3 och 4 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Ingrid Burman (v), Rolf Olsson (v), Lars Gustafsson (kd) och Rosita Runegrund (kd) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 37 börjar med "Utskottet kan inte" och slutar med "Motionerna avstyrks därför" bort ha följande lydelse:

Barnens situation i dagens Sverige belyses såväl i flera rapporter och utredningar som genom Barnombudsmannens arbete. Enligt utskottet finns det all anledning till oro för barn i s.k. riskzon, dvs. barn som riskerar att få en ogynnsam utveckling. Misshandel, övergrepp och andra svåra levnadsförhållanden är några faktorer som kan göra barnen särskilt utsatta och som senare kan leda till missbruk, kriminalitet och psykiska störningar. Tidiga insatser av förebyggande och stödjande karaktär kan däremot medföra en mer gynnsam utveckling för dessa barn. Utifrån de senaste årens rapporter om barnens situation förefaller emellertid enligt utskottet de insatser som görs otillräckliga. Utskottet anser därför att situationen för särskilt utsatta barn bör utredas och att den nyligen tillsatta utredningen om barnmisshandel bör få utvidgade direktiv i enlighet härmed. Det är angeläget att utredningen särskilt belyser situationen för barn till missbrukare. Utredningen bör ge förslag till en strategi för hur arbetet i Sverige skall bedrivas för att man på olika sätt skall kunna ge utsatta barn en mer gynnsam utveckling. Utskottet anser vidare att det i uppdraget bör ingå att redovisa den kunskap och forskning som finns om störningar hos vuxna i form av t.ex. missbruk, kriminalitet och psykiska problem och om de riskindikatorer som finns i barndomen. En samlad insats för särskilt utsatta barn ger såväl rent humanitära effekter som ekonomiska vinster i ett längre perspektiv. Den stora kunskap om barn, barns utveckling och behov som finns bör enligt utskottets mening kunna sammanställas och utgöra grund för vidare forskning och utveckling av arbetet kring barn på central och övergripande nivå i Sverige.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motionerna So240 (v), So273 (mp), So285 (v) och So303 (kd) som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. beträffande *en utredning kring särskilt utsatta barn*
att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:So240, 1998/99:So273, 1998/99:So285 och 1998/99:So303 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

12. Barn till missbrukande föräldrar (mom. 14)

Ingrid Burman (v), Rolf Olsson (v) och Thomas Julin (mp) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 37 börjar med "Utskottet vidhåller" och slutar med "Motionerna avstyrks därmed" bort ha följande lydelse:

Barn till missbrukare far ofta mycket illa. De får ta vuxenansvar alltför tidigt och blir berövade sin egen barndom. Det är betydligt fler av dessa barn

som utvecklar eget missbruk, gifter sig med en missbrukare, blir utsatta för sexuella övergrepp och våld i hemmet eller blir kriminella. Utskottet vill emellertid framhålla att detta inte är en ödesbestämd väg utan att många barn till missbrukare lever bra liv som vuxna. Det är en viktig del i det förebyggande arbetet att se till att det finns beredskap att upptäcka och ta hand om barnen från familjer med missbruksproblem. Utskottet anser därför att insatser på detta område bör prioriteras. Det är angeläget att kommuner och lands- ting bedriver en aktiv uppsökande verksamhet och ger särskilt stöd till dessa barn. Enligt utskottets mening måste alla insatser för barn i en utsatt situation vara avgiftsfria.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motionerna So258 (v) yrkandena 9 och 10 samt So306 (mp) yrkande 21 som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna So8 (c) yrkande 8, So449 (kd) och So459 (kd) yrkande 6 avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 14 bort ha följande lydelse:

14. *beträffande barn till missbrukande föräldrar*
att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:So258 yrkandena 9 och 10 samt 1998/99:So306 yrkande 21 och med avslag på motionerna 1998/99:So8 yrkande 8, 1998/99:So449 och 1998/99:So459 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

13. Barn till missbrukande föräldrar (mom. 14)

Lars Gustafsson och Rosita Runegrund (båda kd) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 37 börjar med "Utskottet vidhåller" och slutar med "Motionerna avstyrks därmed" bort ha följande lydelse:

Barn till missbrukare är enligt utskottet en utsatt grupp som försummas både av sina föräldrar och av samhället. Dessa barns uppväxtförhållanden är svåra och ofta inte kända av omgivningen. Utskottet anser att både de barn som blir omhändertagna och placerade i familjehem på grund av föräldrarnas missbruk och de barn som lever tillsammans med sina missbrukande föräldrar behöver stöd. Det är av största vikt att resurser friställs för verksamhet som ser till barnets bästa. Det får aldrig bli godtagbart att svaga grupper som inte själva kan föra sin talan eller som inte har någon egen förespråkare drabbas mer av besparingar än de grupper som demonstrerar och kräver sin rätt. För att Sverige skall kunna leva upp till barnkonventionens intentioner är det enligt utskottet nödvändigt att extra resurser tillförs verksamheter som hjälper, rehabiliterar och stödjer barn till alkoholmissbrukande föräldrar. Behandlingsforskning måste också prioriteras. Utskottet anser vidare att missbrukarvården, socialtjänsten, psykiatrin, skolan m.fl. måste samverka och utveckla effektiva behandlingsprogram som kan förhindra att barnen själva utvecklar ett missbruk. Det är även angeläget att personal vid t.ex. barnavårdscentraler och i skolan får utbildning för att kunna identifiera och hjälpa de barn som växer upp i familjer med missbruksproblem.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motionerna So449 (kd) och So459 (kd) yrkande 6 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 14 bort ha följande lydelse:

14. beträffande *barn till missbrukande föräldrar*
att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:So449 och 1998/99:So459 yrkande 6 och med avslag på motionerna 1998/99:So8 yrkande 8, 1998/99:So258 yrkandena 9 och 10 samt 1998/99:So306 yrkande 21 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

14. Barn till missbrukande föräldrar (mom. 14)

Agne Hansson (c) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 37 börjar med ”Utskottet har i andra sammanhang” och slutar med ”Motionerna avstyrks därmed” bort ha följande lydelse:

Frivilligorganisationerna gör viktiga insatser för att stödja barn till missbrukande föräldrar, bl.a. genom att genomföra särskilda program där barnen får kunskap om att de inte är ensamma i sin situation. Utskottet anser att organisationerna måste få stöd för sin verksamhet. Det är angeläget att deras roll stärks samt att kunskaps- och erfarenhetsutbytet, liksom metoderna i behandlingsarbetet, utvecklas.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So8 (c) yrkande 8 som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna So258 (v) yrkandena 9 och 10, So306 (mp) yrkande 21, So449 (kd) och So459 (kd) yrkande 6 avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 14 bort ha följande lydelse:

14. beträffande *barn till missbrukande föräldrar*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So8 yrkande 8 och med avslag på motionerna 1998/99:So258 yrkandena 9 och 10, 1998/99:So306 yrkande 21, 1998/99:So449 och 1998/99:So459 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

15. Barn med frihetsberövade föräldrar (mom. 16)

Lars Gustafsson (kd), Thomas Julin (mp) och Rosita Runegrund (kd) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 37 börjar med ”I rapporten” och slutar med ”6 avstyrks därmed” bort ha följande lydelse:

Socialsekreterarna fattar i dag beslut om att fosterhemsplacera barn till följd av att en förälder tas in på anstalt, som regel utan att höra barnpsykologisk expertis med kunskap om barnets behov och utveckling. Utskottet vill framhålla vikten av att barnpsykolog får medverka då socialförvaltningen fattar beslut om barnens behandling.

Barnen betyder mycket för rehabiliteringen av de föräldrar som sitter på anstalt, och tillsammans kan de skapa goda förutsättningar för en normal livssituation. Utskottet anser att det för samhället är en god investering att

satsa på familjen, inte splittra den. Det är viktigt att det stöd som ges till intagna och deras barn fortsätter även efter frigivningen från anstalten.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion Ju509 (kd, s, m, v, c, fp, mp) yrkandena 4 och 6 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 16 bort ha följande lydelse:

16. beträffande *barn med frihetsberövade föräldrar*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:Ju509 yrkandena 4 och 6 och med avslag på motionerna 1998/99:So5 yrkande 2 och 1998/99:So7 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

16. Barn med ADHD/DAMP (mom. 17)

Lars Gustafsson (kd), Kerstin Heinemann (fp) och Rosita Runegrund (kd) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 38 börjar med ”Utskottet vill betona” och slutar med ”7 avstyrks därför” bort ha följande lydelse:

Funktionsstörningen ADHD/DAMP drabbar åtminstone ett barn i varje svensk skolklass och tar sig uttryck i koncentrationsstörningar, impulsivitet, lättretlighet och aggressivitet. Forskningen visar att de barn som får hjälp på ett tidigt stadium kan undvika att problemen förvärras senare i livet. Om de däremot inte får behandling föreligger stor risk för psykisk sjukdom, depression och asocialitet. Utskottet vill därför framhålla vikten av att barn med ADHD/DAMP-problematik får en tidig diagnos och att därefter åtgärder vidtas, framför allt i form av små klasser med tydlig struktur i skolan. Skolan har emellertid i dag dåliga kunskaper om denna funktionsstörning. Utskottet anser att Skolstyrelsen och Socialstyrelsen bör få i uppdrag att se till att lärare, förskolepersonal och personal inom barn- och skolhälsovården får en adekvat utbildning om denna diagnosgrupp. Det är också viktigt att de behandlingsmetoder som finns fortlöpande utvärderas och att ett nationellt handlingsprogram utvecklas. Programmet bör omfatta hela problematiken kring funktionsstörningen, bl.a. hur den upptäcks, diagnostiseras och behandlas.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motionerna So243 (fp), So376 (kd) yrkande 2 och So464 (fp) yrkande 7 som sin mening ge regeringen till känna. Motion So460 (mp) yrkande 5 avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 17 bort ha följande lydelse:

17. beträffande *barn med ADHD/DAMP*
att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:So243, 1998/99:So376 yrkande 2 och 1998/99:So464 yrkande 7 och med avslag på motion 1998/99:So460 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Thomas Julin (mp) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 43 börjar med "När det gäller" och på s. 44 slutar med "avstyrker därför yrkandet" bort ha följande lydelse:

När beslut fattas om att omhänderta ett barn är det enligt utskottet viktigt att åtgärder också vidtas för att lösa den situation som föranlett omhändertagandet. Föräldrarna mår sämre än någonsin men lämnas trots det alltför ofta åt sitt öde. Enligt utskottet bör föräldrarna, oavsett om barnet kommer att stanna en begränsad tid i fosterhemmet eller under resten av sin uppväxt, få hjälp med att utveckla ett positivt föräldraskap.

Utskottet vill även framhålla vikten av att syskon placeras i samma familjehem eller, om det inte är möjligt, i vart fall inte längre ifrån varandra än att de kan ha en normal kontakt.

Utskottet anser vidare att ett barn som omhändertagits, om det inte finns mycket speciella skäl som talar däremot, måste ha samma rätt som alla andra barn att få träffa sina anhöriga när han eller hon vill det. Det är viktigt att barnen i större utsträckning än i dag får komma till tals i dessa frågor och att de inte placeras så långt från sina anhöriga att kontakten bryts eller försvåras.

Utskottet anser också att det i utredningar, där en placering av ett barn ut-
anför familjen planeras, skall vara obligatoriskt att upprätta en åtgärdsplan för familjen och barnet. Alla inblandade parter skall vara överens om planen, vilken skall ta sikte på en återförening mellan barnet och föräldrarna. Det är viktigt att åtgärdsplanen inte bara utformas utifrån socialtjänstens normer utan även från föräldrarnas och barnets perspektiv.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So308 (mp) yrkandena 8–11 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 22 bort ha följande lydelse:

22. beträffande *placering av syskon i familjehem, m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So308 yrkandena 8–11 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

18. 26 § barnavårdslagen (mom. 25)

Chris Heister (m), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Cristina Husmark Pehrsson (m) och Lars Elinderson (m) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 44 börjar med "Utskottet har inte" och slutar med "yrkande 5" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att 26 § i den tidigare gällande barnavårdslagen bör återinföras. Bestämmelsen innebär att de sociala myndigheterna hade en reell möjlighet att på ett tidigt stadium hjälpa och stötta familjer där barnen riskerade att råka illa ut. Åtgärderna enligt lagrummet vidtogs stegvis och i samråd med den enskilda familjen. Inledningsvis planerades åtgärder som syftade till att stötta familjen. Hjälpte inte detta fanns det möjlighet att komma med förmaningar eller varningar till familjen. Därefter kunde de sociala myndigheterna lämna föreskrifter om barnets levnadsförhållanden och därefter

ter beordra övervakning av barnet. Först som en sista åtgärd kunde beslut om omhändertagande bli aktuellt. Genom denna bestämmelse bevarades och respekterades familjen som en enhet som själv skulle kunna förbättra sin situation. Nu kommer socialnämndernas åtgärder enligt utskottets mening ofta överraskande och dessutom för sent. Regeringen bör snarast återkomma till riksdagen med förslag i enlighet med vad som anförts.

Vad utskottet nu anför bör riksdagen med anledning av motion So228 (m) yrkande 5 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 25 bort ha följande lydelse:

25. beträffande 26 § *barnavårdslagen*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So228 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

19. Utbildning av familjehemsföräldrar (mom. 26)

Ingrid Burman (v), Rolf Olsson (v) och Thomas Julin (mp) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 44 börjar med ”Utskottet vidhåller” och slutar med ”bör avslås” bort ha följande lydelse:

Målsättningen vid placeringar av barn utanför familjen skall vara att barnet om möjligt skall återförenas med sina biologiska föräldrar. Detta mål kolliderar ofta med familjehemsföräldrarnas känslomässiga bindning till det placerade barnet. Det är inte lätt för dem att efter kanske flera års placering lämna ifrån sig barnet. Utskottet anser därför att utbildning och handledning för blivande familjehemsföräldrar skall vara obligatorisk, såväl vid frivilliga placeringar som vid tvångsplaceringar. Även släktingar som har sina närståendes barn placerade hos sig skall erbjudas sådan utbildning och handledning.

Vad utskottet nu anför bör riksdagen med anledning av motion So367 (s) som sin mening ge regeringen till känna. Motion So430 (s) avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 26 bort ha följande lydelse:

26. beträffande *utbildning av familjehemsföräldrar*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So367 och med avslag på motion 1998/99:So430 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anför,

20. Familjerådslag (mom. 27)

Thomas Julin (mp) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 44 börjar med ”Projektet med” och slutar med ”avstyrks därför” bort ha följande lydelse:

Under lång tid har socialtjänsten självständigt utrett och kommit med förslag till åtgärder när en krissituation uppstått i en familj. Många familjer har då känt sig utestängda, överkörda och maktlösa. Det har inte heller varit ovanligt att familjen inte vågat protestera av rädsla för att de då även skall belastas av sina protester. Enligt utskottet är det nu är dags att låta det berörda barnets familj och övriga nätverk i större utsträckning få vara med och

delta i beslut om barnet. Utskottet ser positivt på modellen med familjerådslag och anser att detta skall vara en rättighet. Om familjen så önskar skall ett familjerådslag genomföras innan ett slutligt beslut fattas i ärenden där det kan bli fråga om placering av ett barn enligt socialtjänstlagen eller LVU. Det är därvid en förutsättning att socialtjänsten lär sig att arbeta enligt modellen och att se klienterna och deras nätverk som en resurs. I de fall där det finns en konflikt mellan familjen och socialtjänsten skall man enligt utskottet vid en omprövning ges möjlighet att använda sig av familjerådslag.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So308 (mp) yrkandena 3, 4 och 7 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 27 bort ha följande lydelse:

27. beträffande *familjerådslag*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So308 yrkandena 3, 4 och 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

21. Ungdomsmottagningarna (mom. 29)

Ingrid Burman och Rolf Olsson (båda v) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 48 börjar med "Barnpsykiatrikommittén har betonat" och slutar med "Dessa avstyrks" bort ha följande lydelse:

Ungdomars sexuella utveckling skapar ofta osäkerhet och oro. Ungdomsmottagningarna fyller enligt utskottet ett stort behov av hjälp och rådgivning när det gäller sex och samlevnad, preventivmedel, könssjukdomar, matstörningar och brist på självkänsla och är därför oerhört viktiga för många ungdomar. Utskottet vill särskilt framhålla vikten av att ungdomsmottagningarna lär unga killar att det även är deras ansvar att förhindra oönskade graviditeter. Utskottet ser det som ett stort problem att många mottagningar har lagts ner på grund av nedskärningar och anser att ungdomar i alla kommuner skall ha tillgång till en ungdomsmottagning.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion A291 (v) yrkande 15 som sin mening ge regeringen till känna. Motion So314 (c) yrkande 6 delvis avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 29 bort ha följande lydelse:

29. beträffande *ungdomsmottagningarna*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:A291 yrkande 15 och med avslag på motion 1998/99:So314 yrkande 6 delvis som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

22. Vårdgarantin (mom. 30)

1998/99:SoU6

Chris Heister (m), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Lars Gustafsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Kerstin Heinemann (fp), Lars Elinderson (m), Rosita Runegrund (kd) och Agne Hansson (c) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 48 börjar med ”När det gäller” och slutar med ”yrkande 12 delvis” bort ha följande lydelse:

Köerna till barn- och ungdomspsykiatri ökar. Mot bakgrund härav anser utskottet att regeringen bör ta initiativ till att införa en ny vårdgaranti som klart och tydligt slår fast patientens rätt till vård i rimlig tid.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So464 (fp) yrkande 12 delvis som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 30 bort ha följande lydelse:

30. beträffande *vårdgarantin*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So464 yrkande 12 delvis som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

23. Smärtbehandling av barn (mom. 31)

Kerstin Heinemann (fp) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 48 börjar med ”Utskottet delar” och på s. 49 slutar med ”yrkande 14 avslås” bort ha följande lydelse:

När det gäller smärta hos barn, t.ex. i samband med cancer, finns det visserligen behandlingsprinciper, men enligt utskottet är det nödvändigt med förbättringar på området. Det behövs t.ex. ökad utbildning, regelbundet användande av smärtanalys och smärtintensitetsmätning samt regelbundna kontakter med smärtbehandlingsteam. Införande av smärtdagbok är ett medel. Utskottet anser också att informationen till barn och föräldrar om smärta och smärtbehandling bör förbättras.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So464 (fp) yrkande 14 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 31 bort ha följande lydelse:

31. beträffande *smärtbehandling av barn*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So464 yrkande 14 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

24. Barns innemiljö (mom. 33)

Thomas Julin (mp) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 52 börjar med ”Sedan länge” och slutar med ”avstyrker dem därför” bort ha följande lydelse:

Mer än var tredje sjuåring har någon form av allergi. För ett barn med astma eller allergi är det extra riskfyllt att vistas i felaktigt ventilerade och fuktiga hus. Utskottet anser därför att alla skall kunna välja dagis eller skola efter en tydlig innehållsdeklaration. Enligt utskottets mening bör barns vardagsmiljöer omfattas av samma bestämmelser som vuxnas arbetsmiljöer. Det

är angeläget att landets kommuner använder de resurser som de tilldelats i regeringens stora allergisaneringsprojekt till att se över barnens arbetsmiljöer och till att åtgärda brister däri.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So309 (mp) yrkande 3 delvis som sin mening ge regeringen till känna. Motion So8 (c) yrkande 10 avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 33 bort ha följande lydelse:

33. beträffande *barns innemiljö*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So309 yrkande 3 delvis och med avslag på motion 1998/99:So8 yrkande 10 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

25. Barnhälsovetenskap (mom. 36)

Kerstin Heinemann (fp) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 53 börjar med ”I forskningspropositionen” och slutar med ”bör avslås” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att satsningar bör ske på ett nytt område inom forskning och utbildning, nämligen ”barnhälsovetenskap”. Internationella hälsostrategier och folkhälsovetenskapens arbetssätt bör där kombineras med barnens särskilda behov av skydd. Utbildningen bör vara uppbyggd på inslag från samhälls- och beteendevetenskaper som sociologi, psykologi, pedagogik och ekonomi, från humanistiska vetenskaper som historia och filosofi, från naturvetenskaper som statistik, matematik och teknik samt från medicinska vetenskaper.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So464 (fp) yrkande 13 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 36 bort ha följande lydelse:

36. beträffande *barnhälsovetenskap*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So464 yrkande 13 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

26. Föräldrautbildning (mom. 37)

Lars Gustafsson (kd), Kerstin Heinemann (fp) och Rosita Runegrund (kd) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 54 börjar med ”Utskottet vidhåller” och slutar med ”yrkande 1 avstyrks” bort ha följande lydelse:

Utskottet vill framhålla vikten av att föräldrar kan få stöd i sin föräldraroll. Förutsättningen för att ett spädbarn skall växa och utvecklas normalt är att samspelet mellan föräldrar och barn fungerar och att den känslomässiga relationen är positiv. Tidiga insatser med kvalificerad psykologisk behandling är lönsamma för både individen och samhället, särskilt när behandling påbörjas redan under graviditeten. Enligt utskottet bör samspeletsbehandling ingå i verksamheten vid varje mödravårdsenhet. Utskottet anser dock att föräldrautbildning inte bara bör erbjudas föräldrar till de allra minsta barnen

utan även föräldrar med barn långt upp i tonåren. Mödra-, barn- och skolhälsovården utgör ett viktigt stöd för föräldrarna och det är därför viktigt att neddragningarna inom dessa områden stoppas. Utskottet anser att regeringen snarast bör lägga fram förslag som stöder och stimulerar föräldrastödjande verksamhet.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motionerna So379 (kd) yrkande 10, So448 (kd) och So464 (fp) yrkande 1 som sin mening ge regeringen till känna. Motionerna So352 (s) och So380 (v) yrkande 5 avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 37 bort ha följande lydelse:

37. beträffande *föräldrautbildning*

att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:So379 yrkande 10, 1998/99:So448 och 1998/99:So464 yrkande 1 samt med avslag på motionerna 1998/99:So352 och 1998/99:So380 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

27. Familjerådgivning m.m. (mom. 38)

Ingrid Burman och Rolf Olsson (båda v) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 55 börjar med ”Utskottet har inte” och slutar med ”avstyrks därför” bort ha följande lydelse:

En bra familjerådgivning kan enligt utskottet bidra till att reda ut problem i en familj i samband med skilsmässa eller till att en separation helt kan undvikas. Utskottet anser det därför angeläget att regeringen upprättar en plan för hur en utvidgad avgiftsfri familjerådgivning kan förverkligas i alla kommuner.

Utskottet anser vidare att möjligheterna att utse kontaktperson eller ombud för barn bör utökas. Kontaktpersonens uppgift skall vara att se till barnets bästa i krislägen, t.ex. vid skilsmässa. Enligt utskottet bör ett förordnande av kontaktperson/ombud kunna begäras av barnet, socialnämnden, vårdnadsutredaren eller någon barnet närstående person.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So380 (v) yrkandena 8 och 9 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 38 bort ha följande lydelse:

38. beträffande *familjerådgivning m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So380 yrkandena 8 och 9 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Lars Gustafsson (kd), Kerstin Heinemann (fp) och Rosita Runegrund (kd) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 60 börjar med ”Utbildningsutskottet har mycket” och slutar med ”Samtliga motioner avstyrks” bort ha följande lydelse:

Skolhälsovården är en mycket viktig resurs när det gäller att förebygga ohälsa. Enligt utskottet bör denna verksamhetsform förstärkas. Skolhälsovården har organiserats på olika sätt i olika kommuner, vilket har resulterat i viss ojämlikhet mellan kommunerna. Utformningen av och resurserna till skolhälsovården utgår ofta från bedömningar gjorda av enskilda rektorer. Utskottet anser detta mindre lämpligt eftersom dessa sällan har nödvändig vårdkompetens. Enligt utskottet bör det utarbetas nationella riktlinjer för dels skolhälsovården, dels skolpsykologerna. Riktlinjerna bör undanröja den ojämlikhet som i dag råder mellan olika kommuner när det gäller tillgång till skolhälsovårdande resurser.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motionerna So5 (kd) yrkande 4 och So464 (fp) yrkande 12 delvis samt med avslag på motionerna So7 (v) yrkandena 8 och 13–15, So8 (c) yrkande 9 och So314 (c) yrkande 6 delvis som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 39 bort ha följande lydelse:

39. beträffande *skolhälsovården m.m.*

att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:So5 yrkande 4 och 1998/99:So464 yrkande 12 delvis samt med avslag på motionerna 1998/99:So7 yrkandena 8 och 13–15, 1998/99:So8 yrkande 9 och 1998/99:So314 yrkande 6 delvis som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

29. Alla barns rätt till förskola (motiveringen till mom. 40)

Chris Heister (m), Hans Hjortzberg-Nordlund (m), Lars Gustafsson (kd), Cristina Husmark Pehrsson (m), Lars Elinderson (m), Rosita Runegrund (kd) och Agne Hansson (c) anser att andra meningen i första stycket i utskottets bedömning på s. 61 bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att det är oroande att förskolebarn i nära hälften av landets kommuner inte ges möjlighet till fortsatt deltagande i förskolans verksamhet när en förälder blir arbetslös.

Ingrid Burman (v), Rolf Olsson (v) och Thomas Julin (mp) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 61 börjar med ”Socialutskottet vill erinra” och slutar med ”(v) yrkande 16” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att det är cyniskt att på detta sätt plötsligt rycka ett barn ur dess vardag och sociala sammanhang. Det innebär dels att barnet förlorar en utvecklande miljö, dels att föräldrarnas möjligheter att söka arbete försämras. Utskottet anser att alla barn som bor i Sverige skall ha rätt till en plats i förskolan, oavsett om föräldrarna arbetar eller har blivit arbetslösa.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So7 (v) yrkande 16 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 40 bort ha följande lydelse:

40. beträffande *alla barns rätt till förskola*
att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So7 yrkande 16 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

31. Familjeåterförening m.m. (mom. 42)

Ingrid Burman och Rolf Olsson (båda v) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 66 börjar med ”När det gäller” och slutar med ”Motionerna avstyrks” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att bedömningen av ansökningar om familjeåterförening måste förändras. Barnfamiljer som splittrats på grund av krig har mycket svårt att återförenas i Sverige. Detta beror på att myndigheterna i många fall ställer alltför stora krav på att människor skall kunna bevisa släktskap. För att Sverige skall kunna leva upp till barnkonventionens krav på att ansökningar rörande familjeåterförening skall behandlas på ett positivt, humant och snabbt sätt måste barnets bästa tillmätas större betydelse.

I Sverige finns tusentals barn som väntar på besked om de skall få uppehållstillstånd eller inte. I många fall är väntetiderna oacceptabelt långa. Den utdragna tiden av ovisshet drabbar i synnerhet de barn som bär med sig svåra upplevelser av krig, våld och förföljelse. Utskottet anser därför att de asylsökande barn som väntat i två år på besked bör få permanent uppehållstillstånd.

Utskottet anser, i enlighet med barnkonventionen, att varje barn har rätt till ett medborgarskap. Ett barn som är statslöst och bor i Sverige bör därför, oavsett föräldrarnas medborgarskap, ha rätt till ett svenskt medborgarskap. Lagen om svenskt medborgarskap bör därför ändras så att statslösa barn kan få svenskt medborgarskap ett år efter det att de fått permanent uppehållstillstånd.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So7 (v) yrkandena 10–12 som sin mening ge regeringen till känna. Motion So5 (kd) yrkande 5 avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 42 bort ha följande lydelse:

42. beträffande *familjeåterförening m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So7 yrkandena 10–12 och med avslag på motion 1998/99:So5 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

32. Familjeåterförening m.m. (mom. 42)

Lars Gustafsson och Rosita Runegrund (båda kd) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 66 börjar med ”När det gäller” och slutar med ”Motionerna avstyrks” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att barn till asylsökande föräldrar skall vara berättigade till barnomsorg. Asylsökande barn och barn som av annat skäl söker uppehållstillstånd bör vidare ha samma rätt till utbildning som andra barn. Enligt utskottet bör en uppföljning göras av hur utlänningslagens nya bestämmelser om barnets bästa tillämpas i praktiken. Det bör också göras en ändring i medborgarskapslagen i syfte att underlätta för statslösa barn att efter en viss tids hemvist i Sverige få svenskt medborgarskap. Utskottet anser vidare att UD och Sida bör få i uppdrag att utveckla särskilda riktlinjer för hur barnperspektivet skall kunna uppnås i biståndsarbetet. Dessutom bör regeringen uppmärksammat beakta regionala överenskommelser och traktat så att de innehåller en barnsyn som stämmer med barnkonventionen.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So5 (kd) yrkande 5 som sin mening ge regeringen till känna. Motion So7 (v) yrkandena 10–12 avstyrks.

dels att utskottets hemställan under 42 bort ha följande lydelse:

42. beträffande *familjeåterförening m.m.*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So5 yrkande 5 och med avslag på motion 1998/99:So7 yrkandena 10–12 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

33. Familjeåterförening m.m. (mom. 42)

Thomas Julin (mp) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 66 börjar med ”När det gäller” och slutar med ”Motionerna avstyrks” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att barn till asylsökande föräldrar skall vara berättigade till barnomsorg. Asylsökande barn och barn som av annat skäl söker uppehållstillstånd bör vidare ha samma rätt till utbildning som andra barn. Enligt utskottet bör en uppföljning göras av hur utlänningslagens nya bestämmelser om barnets bästa tillämpas i praktiken. Utskottet anser vidare att bedömningen av ansökningar om familjeåterförening bör bli mindre restriktiv och mer human och att barnets bästa skall tillmätas större betydelse i bedömningen. Asylsökande barn som väntat på besked om uppehållstillstånd i mer än två år bör enligt utskottet få permanenta uppehållstillstånd i Sverige. Utskottet anser också att lagen om svenskt medborgarskap bör ändras så att statslösa

barn skall kunna få svenskt medborgarskap ett år efter att de har fått permanent uppehållstillstånd. Vidare anser utskottet att UD och Sida bör få i uppdrag att utveckla särskilda riktlinjer för hur barnperspektivet skall kunna uppnås i biståndsarbetet. Dessutom bör regeringen uppmärksamt bevaka regionala överenskommelser och traktat så att de innehåller en barnsyn som stämmer med barnkonventionen.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motionerna So5 (kd) yrkande 5 och So7 (v) yrkandena 10–12 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 42 bort ha följande lydelse:

42. beträffande *familjeåterförening m.m.*

att riksdagen med anledning av motionerna 1998/99:So5 yrkande 5 och 1998/99:So7 yrkandena 10–12 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

34. Gömda barn (mom. 43)

Thomas Julin (mp) och Agne Hansson (c) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 66 börjar med ”I motion So8” och slutar med ”avstyrks motionen” bort ha följande lydelse:

Utskottet välkomnar att regeringen gett Socialstyrelsen och Invandrarverket i uppdrag att kartlägga hur många barn som hålls gömda för att undgå verkställighet av avvisnings- eller utvisningsbeslut. Utskottet har erfårit att det i uppdraget även ingår att bl.a. studera vad som orsakar att barn göms samt om de nuvarande åtgärderna för att motverka att barn hålls gömda kan anses vara tillräckliga. Vidare skall de fysiska och psykiska konsekvenserna av att barn hålls gömda analyseras. Utskottet anser att det bör tillsättas en utredning med uppgift att lägga fram förslag som skulle möjliggöra medicinska insatser även för gömda barn.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So8 (c) yrkande 14 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 43 bort ha följande lydelse:

43. beträffande *gömda barn*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So8 yrkande 14 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

35. Barnvårdarverksamheten (mom. 44)

Ingrid Burman och Rolf Olsson (båda v) anser

dels att den del av utskottets betänkande som på s. 68 börjar med ”Utskottet vidhåller” och slutar med ”yrkande 6” bort ha följande lydelse:

För barn som blivit sjuka och inte kan vistas i den ordinarie barnomsorgen har det tidigare funnits god tillgång till kommunala barnvårdare. I samma takt som kommunerna fått allt kärvare ekonomi har emellertid antalet barnvårdare minskat. Allt fler barn ”tvingas” därför till dagis och skolan när de i stället borde ha stannat hemma. Värst utsatta är barn till ensamstående för-

äldrar. Utskottet anser att barnvårdarverksamheten bör prioriteras och att en plan för dess återuppbyggnad därför bör upprättas.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen med anledning av motion So380 (v) yrkande 6 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under 44 bort ha följande lydelse:

44. beträffande *barnvårdarverksamheten*

att riksdagen med anledning av motion 1998/99:So380 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Särskilda yttranden

1. 22 § socialtjänstlagen

Ingrid Burman (v), Susanne Eberstein (s), Margareta Israelsson (s), Rinaldo Karlsson (s), Hans Karlsson (s), Conny Öhman (s), Rolf Olsson (v) och Catherine Persson (s) anför:

Vi delar uppfattningen i motion So308 (mp) yrkandena 1 och 2 att det är angeläget att socialtjänsten, när ett barn skall placeras utanför hemmet, utreder huruvida placeringen kan ske hos släktingar eller andra närstående. Redan i dag är möjligheten att placera ett barn hos anhöriga en naturlig del i socialtjänstens utredningar i samband med familjehemsplaceringar. Det ligger inbyggt i de vägledande principerna för lagstiftningen (kontinuitetsprincipen) att man regelmässigt undersöker om ett barn kan placeras hos sina anhöriga. Från och med den 1 januari 1998 ändrades dessutom lagen på initiativ av utskottet så att möjligheten att placera barn hos släktingar alltid bör övervägas i första hand. Lagändringen har varit i kraft endast en kort tid och enligt vår mening är kunskaperna om effekterna ännu otillräckliga. För att säkerställa att barnets bästa tillgodoses är det angeläget att lagändringen utvärderas och att utvecklingen när det gäller placering av barn hos anhöriga noga följs.

2. Familjerådslag

Ingrid Burman och Rolf Olsson (båda v) anför:

Det projekt med familjerådslag som genomförts i en rad kommuner i landet gav positiva resultat. Det är Vänsterpartiets mening att det vore av stort värde om modellen prövas i många kommuner vid socialt arbete med barnfamiljer. Det är därför positivt att intresserade kommuner ges möjlighet till hjälp när de börjar använda modellen.

3. Familjerådslag

1998/99:SoU6

Lars Gustafsson och Rosita Runegrund (båda kd) anför:

All erfarenhet visar att stabila och fungerande familjer är bra både för barn och vuxna och en förutsättning för ett gott samhälle. Enligt Kristdemokraterna är det därför viktigt att stödjande insatser från samhället utformas som ett stöd för stabila familjerelationer. Familjerådslag bör enligt vår mening utgöra en av samhällets stödformer i socialtjänstens arbete. Kristdemokraterna anser att familjerådslag är ett steg mot en ”demokratisering” av den sociala barnvården. Den sociala barnvården av i dag kan beskrivas som ett system där socialarbetaren i mycket fungerar som både åklagare, advokat och domare och där den enda uppgiftslämnaren är barnets mamma. Med familjerådslag ges familjen och dess närmaste ett ökat inflytande över vilken hjälp familjen skall få. I de försökskommuner där familjerådslag har utvärderats har man funnit att samordnaren bör vara fristående från socialtjänsten och familjen för att kunna fungera i sin roll som neutral part. Kristdemokraterna anser att familjerådslag bör ingå i kommunernas barn- och familjestödjande arbete även framöver.

4. Ungdomsmottagningarna

Agne Hansson (c) anför:

Centerpartiet anser att ungdomsmottagningarnas arbete med sex- och samlevnadsfrågor är betydelsefullt. Personalen vid mottagningarna bör ha tvärvetenskaplig och mångkulturell kompetens så att ungdomar med olika bakgrund kan känna förtroende för dem.

5. Skolhälsovården m.m.

Agne Hansson (c) anför:

Enligt Centerpartiet är skolan den institution som har de bästa förutsättningarna att bidra till en god och mer jämlik hälsa för barn i skolåldern. Detta förutsätter att barnen själva upplever att skolan tillför dem något positivt. Skolverkets regelbundet återkommande undersökningar av attityderna till skolan är därför betydelsefulla. Centerpartiet anser att det är viktigt att systematiskt arbeta för att allt fler barn från socialt mindre gynnade hem trivs i skolan och tycker att den är meningsfull.

Skolhälsovården utgör en viktig del i det förebyggande hälsoarbetet. Man kan där tidigt upptäcka ohälsosfaktorer i barns vardagsmiljö liksom psykiska problem hos barn, som t.ex. ätstörningar. Skolhälsovården ger bl.a. rådgivning till enskilda elever i riskzonen samt förebygger allergier och droganvändning. Enligt Centerpartiet är det angeläget att satsa på skolhälsovården.

Kerstin Heinemann (fp) anför:

Folkpartiet delar bedömningen att det är orimligt att arbetslöshet i familjer i nära hälften av landets kommuner innebär att barnet mister sin plats i barnomsorgen. Barnet har behov av fortsatt samvaro med sina kamrater och den pedagogiska verksamheten får inte avbrytas enbart av den anledningen att en förälder blir arbetslös. Enligt Folkpartiet måste kommunerna beakta barnkonventionen och se till barnens bästa i dessa situationer.

Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige

Till socialutskottet

Socialutskottet har den 12 november 1998 berett konstitutionsutskottet möjlighet att yttra sig över proposition 1997/98:182 Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige jämte motioner i de delar som har samband med utskottets beredningsområde.

Konstitutionsutskottet begränsar sitt yttrande till frågan om inkorporering av konventionen.

Utskottet

FN:s konvention om barnets rättigheter

Den 20 november 1989 antog FN:s generalförsamling konventionen om barnets rättigheter. Sverige undertecknade konventionen den 26 januari 1990 och den trädde för svenskt vidkommande i kraft den 2 september 1990 sedan den godkänts av riksdagen (prop. 1989/90:107, bet. 1989/90:SoU28). Några lagstiftningsåtgärder vidtogs inte i samband med godkännandet. Enligt regeringen hade en granskning av konventionsbestämmelserna lett till slutsatsen att svensk rätt och praxis till sin allmänna syftning stod i god överensstämmelse med dessa bestämmelser, men att man kunde vara tveksam om huruvida svensk rätt eller praxis i alla detaljer överensstämde med konventionens krav. Den bedömning som i sådana fall måste göras blev i viss utsträckning beroende av vilka allmänna principer man ville lägga till grund för tolkningen av konventionens bestämmelser. Man måste hålla i minnet att konventionen var avsedd att tillämpas på ett världsomfattande plan och således på rättssystem och andra förhållanden av mycket skiftande art. På grund härav måste konventionen enligt regeringen tolkas så, att den får en rimlig mening inom ramen för ett nationellt system. Vidare framhölls att artiklarna i många fall var utformade så att det fanns utrymme för lämplighetsbedömningar beträffande de åtgärder som staterna skall vidta.

Barnkonventionen sätter barnets behov i centrum. Staterna skall säkerställa att ett barn inte, mot deras vilja, skiljs från sina föräldrar, om ett åtskiljande inte är nödvändigt för barnets bästa. Konventionen innehåller olika slag av rättigheter, dels de rättigheter som traditionellt kan hänföras till kategorin medborgerliga och politiska rättigheter, dels ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter med ett särskilt barnperspektiv. Därutöver tar konventionen särskild hänsyn till barnets utsatthet och sårbarhet, vilket kommer till uttryck i de rättigheter, som syftar till att ge barnet ett skydd mot övergrepp och utnyttjande.

Rättigheterna har delvis olika karaktär. Vissa rättigheter är absoluta och skall förverkligas omgående av alla stater oavsett utvecklingsnivå (medbor-

gerliga och politiska rättigheter), medan förverkligandet av de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna är beroende av den enskilda statens resurser.

Konventionen innehåller fyra grundläggande principer som skall vara styrande för tolkningen av övriga artiklar, men som också har en egen självständig betydelse. Dessa är principen om förbud mot diskriminering (artikel 2), principen om barnets bästa (artikel 3), principen om rätten till liv och utveckling (artikel 6) och principen om rätten att uttrycka sina åsikter (artikel 12).

Barnkommittén

Hösten 1995 gav riksdagen som sin mening regeringen till känna att det borde genomföras en bred översyn av om svensk lagstiftning och praxis stämmer överens med barnkonventionens bestämmelser (bet. 1995/96:SoU4). Genom beslut av regeringen i februari 1996 tillsattes Barnkommittén med uppgift att klarlägga hur barnkonventionens anda och innebörd kommer till uttryck i lagstiftning och praxis. Barnkommittén redovisade resultatet av sitt arbete bl.a. i betänkandet Barnens bästa i främsta rummet – FN:s konvention om barnets rättigheter förverkligas i Sverige (SOU 1997:116). Kommittén övervägde frågan om barnkonventionen borde inkorporeras i svenskt rättssystem eller om den hittills valda vägen med s.k. transformering är att föredra. Kommittén kom till slutsatsen att inte föreslå en inkorporering.

Barnkonventionen innehåller enligt kommittén många relativt vaga formuleringar och ett icke obetydligt inslag av målsättningsartiklar som siktar till ett gradvist genomförande och är svåra att direkt tolka av en domstol. När det gäller jämförelsen med Europakonventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna hänvisade kommittén bl.a. till att den skiljer sig från barnkonventionen genom att den inte innehåller de ekonomiska och sociala rättigheter som är svåra att ge tyngden av absoluta normer. Barnkonventionen har också ett större inslag av bestämmelser om gradvist genomförande inom ramen för statens resurser. Europakonventionen tolkas dessutom av en domstol som är gemensam för konventionsstaterna, varigenom det har utvecklats en omfattande rättspraxis på området. För ett land med så omfattande barnrättslig lagstiftning som Sverige finns det enligt kommittén inte mycket att vinna på att ge barnkonventionen status av nationell lag. Viktigare är en ordentlig genomgång av att lagarna stämmer överens med konventionens anda. Kommittén såg också en risk med att en inkorporering av barnkonventionen skulle lägga över tolkningsansvaret alltför mycket på domstolarna med en risk för snäv juridisk tolkning. Kommittén menade att tolkningen av barnkonventionen bör göras politiskt av riksdagen, som därvid kan stifta de lagar som krävs för att rättigheterna i barnkonventionen bäst skall slå igenom.

Barnkommittén gjorde en analys av hur förhållandena för svenska barn och ungdomar inom olika områden motsvarar åtagandena enligt barnkonventionen, och konstaterade att svensk lagstiftning i huvudsak stämmer över-

ens med åtagandena i barnkonventionen. De justeringar som behövde göras var av mindre omfattning.

I en reservation (c, v och mp) anfördes att konventionen borde inkorporeras.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I proposition 1997/98:182, som bygger på Barnkommitténs ovan redovisade betänkande, föreslår regeringen att riksdagen godkänner den av regeringen föreslagna strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter.

I denna strategi ingår bl.a. att barnkonventionen skall vara ett aktivt instrument och genomsyra allt statligt beslutsfattande som berör barn. Barnkonsekvensanalyser skall göras vid statliga beslut som berör barn. Barnperspektivet skall i lämplig omfattning finnas med i utredningsdirektiv. Statligt anställda vars arbete har konsekvenser för barn skall för att kunna stärka sin barnkompetens och sina kunskaper om barnkonventionen erbjudas utbildning och fortbildning. Barnombudsmannens verksamhet och organisation skall ses över i syfte att stärka dess roll i genomförandet av barnkonventionen. Barnstatistiken skall utvecklas. I samhälls- och trafikplaneringen skall barns och ungdomars inflytande och delaktighet utvecklas. Målsättningen är att konventionen och dess intentioner skall finnas med i allt beslutsfattande som rör barn. Kommuner och landsting bör därför erbjuda sin personal fortbildning om barnkonventionen och även inrätta system för att kunna följa hur barnens bästa förverkligas i det kommunala arbetet.

Förverkligandet av barnkonventionen i Sverige är enligt propositionen en ständigt pågående process, som måste hållas levande. Arbetet med att förankra synsättet i konventionen är långsiktigt. Barnkonventionen skall vara ett verktyg i arbetet med att gradvis förbättra barnens villkor. Det handlar om att ändra attityder, förhållningssätt och arbetssätt i olika verksamheter och på olika nivåer i samhället. På vissa punkter behöver också lagar, regler och praxis förändras.

Motionen

Frågan om inkorporering av barnkonventionen i svensk rätt tas upp i motion 1998/99:So7 av Ingrid Burman m.fl. (v). I motionen hemställs att riksdagen hos regeringen begär en förnyad prövning av en inkorporering av barnkonventionen i svensk rätt enligt vad i motionen anförts om den direkta tillämpningen i domstolar och hos myndigheter (yrkande 2).

Motionärerna anser att det är viktigt att inkorporera konventionen för att göra implementeringen effektivare än vad som är fallet om transformerings-tekniken används. En inkorporering skulle medföra att barnkonventionen blir automatiskt tillämplig hos svenska domstolar och myndigheter. I motionen hänvisas också till att Europakonventionen – trots tidigare motstånd – sedan flera år varit inkorporerad utan att några särskilda problem uppkommit i rättstillämpningen. Vidare framhålls att barnkonventionen inkorporerats i Finland och Belgien, där den haft stor betydelse i enskilda fall. Motionärerna

hänvisar också till att EG-direktiven kan tillämpas direkt. Risken för att domstolarna skulle göra alltför snäva tolkningar av barnkonventionen kan enligt motionen motverkas genom nationella bestämmelser som går längre än konventionen när det gäller att förverkliga barnets rättigheter.

Metoden att efterhand genomföra lagändringar kan enligt motionen aldrig bli heltäckande eftersom nya situationer och problem ständigt kommer att uppstå. Barnkommitténs antagande att barnkonventionen i huvudsak väl återspeglas i svensk lagstiftning kan relativt snart visa sig förhastat. Hela tiden kommer nya diskrepanser mellan den nationella lagstiftningen och barnkonventionen att dyka upp. Den enda möjligheten att få fullt genomslag i svensk rätt för barnkonventionen är enligt motionärerna att inkorporera den.

Tidigare riksdagsbehandling

Frågan om inkorporering av barnkonventionen i svensk rätt togs under riksmötet 1994/95 upp i flera motioner, som behandlades hos socialutskottet. Konstitutionsutskottet redovisade i ett yttrande (1995/96:KU2y) till socialutskottet de två olika metoder – transformering och inkorporering – som i Sverige kommit till användning för att införliva konventioner med svensk rätt. Vid transformering omarbetas den internationella överenskommelsen eller de delar som saknar motsvarighet i svensk rätt till svensk författningstext. Inkorporering innebär att det i lag eller annan författning föreskrivs att konventionens bestämmelser direkt gäller i Sverige. Utskottet hade tidigare (bet. KU 1984/85:5 och ytr. 1984/85:4y) uttalat att båda metoderna fick anses godtagbara från konstitutionell synpunkt. Det fick avgöras från fall till fall vilken metod som skulle användas. Utskottet hade dessutom tidigare uttalat (bet. 1989/90:KU18) att om en konvention saknar svensk autentisk text bör huvudregeln vara att transformationsmetoden används.

I yttrandet hänvisade konstitutionsutskottet också till 1973 års fri- och rättighetsutredning (SOU 1975:75), som pekat på att texterna i konventioner om mänskliga rättigheter är svåröverskådliga och svårtillgängliga och ofta bygger på en terminologi som varken är enhetlig eller anpassad till svensk lagstiftningsteknik. Utskottet underströk att inkorporeringen av Europakonventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna bl.a. motiverats med att den intog en sådan särställning bland konventionerna om mänskliga rättigheter att den i inkorporeringshänseende borde behandlas på annat sätt än övriga konventioner (prop. 1993/94:117 s. 34, bet. 1993/94:KU24).

I yttrandet till socialutskottet framhöll konstitutionsutskottet vidare att det saknades anledning att gå ifrån den av utskottet tidigare intagna ståndpunkten att konventioner om mänskliga rättigheter i allmänhet inte kan anses lämpade för direkt tillämpning av svenska domstolar och myndigheter. Vad gäller FN:s konvention om barnets rättigheter saknades skäl att anse att den – såsom Europakonventionen – intar en särställning i inkorporeringshänseende. Utskottet var därför inte berett att förorda en inkorporering. Utskottet ville däremot framhålla att det är av väsentlig betydelse att det sker en fortlöpande kontroll av att svensk lagstiftning och praxis stämmer överens med konventionens bestämmelser.

I en avvikande mening (v och mp) begärdes en utredning med uppgift att lägga fram ett förslag om inkorporering av barnkonventionen.

Socialutskottet delade konstitutionsutskottets inställning att barnkonventionen inte nu borde inkorporeras utan införlivas med svensk rätt genom transformering. För detta talade inte enbart konstitutionsutskottets skäl utan även – som Barnombudsmannen framfört till socialutskottet – att barnen härigenom torde få det bästa skyddet (bet. 1995/96:SoU4, s. 9).

Konstitutionsutskottets bedömning

Konstitutionsutskottet står fast vid sin tidigare bedömning att barnkonventionen bör införlivas i svensk rätt genom transformering. Barnkonventionen kan inte som Europakonventionen för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna anses inta en sådan särställning att den bör införlivas i svensk rätt genom inkorporering. En inkorporering av barnkonventionen skulle innebära att tolkningsansvaret skulle läggas på svenska domstolar och myndigheter. Som Barnkommittén anfört innehåller barnkonventionen många relativt vaga formuleringar och ett icke obetydligt inslag av målsättningsartiklar som siktar till ett gradvist genomförande och är svåra att direkt tolka av domstolar eller myndigheter. Konstitutionsutskottet anser att tolkningen av barnkonventionen bör göras av riksdagen för att rättigheterna i barnkonventionen skall slå igenom på ett sätt som ger barnen det bästa skyddet. Konstitutionsutskottet avstyrker således motion 1998/99:So7 yrkande 2.

Stockholm den 26 januari 1999

På konstitutionsutskottets vägnar

Per Unckel

I beslutet har deltagit: Per Unckel (m), Barbro Hietala Nordlund (s), Pär-Axel Sahlberg (s), Kenneth Kvist (v), Ingvar Svensson (kd), Jerry Martinger (m), Mats Berglind (s), Inger René (m), Kerstin Kristiansson (s), Tommy Waidelich (s), Nils Fredrik Aurelius (m), Per Lager (mp), Åsa Torstensson (c), Kenth Högström (s) och Maria Larsson (kd).

Avvikande mening

Kenneth Kvist (v) och Per Lager (mp) anser att avsnittet under rubriken Konstitutionsutskottets bedömning bort ha följande lydelse:

Enligt konstitutionsutskottets mening bör barnkonventionen inkorporeras i svensk rätt. Implementeringen i svensk rätt blir då effektivare än om transformeringsmetoden används.

Genom en inkorporering blir barnkonventionen direkt tillämplig hos svenska domstolar och myndigheter och den enskilde får en möjlighet att göra konventionen gällande där. Visserligen innehåller barnkonventionen bestämmelser av målsättningskaraktär men det finns också bestämmelser som är tekniskt och rättsligt detaljerade. Det finns enligt konstitutionsutskottets mening all anledning att behandla barnkonventionen på samma sätt som Europakonventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Det kan förutsättas att domstolar och myndigheter, liksom när det gäller Europakonventionen och även delar av EG-rätten, kan tolka konventionstexten trots att någon särskild anpassning inte gjorts till svenska förhållanden och svenskt språkbruk.

En inkorporering undanröjer den påtagliga risken för att införlivandet inte blir heltäckande. Inget hindrar att riksdagen eller regeringen vid sidan av inkorporeringen beslutar om föreskrifter som går längre än konventionstexten och därmed motverkar risken för att konventionen tolkas alltför snävt av domstolar och myndigheter. Enligt konstitutionsutskottet behövs inkorporering för att barnen skall få det bästa skyddet enligt konventionen. Motion 1998/99:SoU7 yrkande 2 tillstyrks således.

Barnkonventionen

Till socialutskottet

Inledning

I proposition 1997/98:182 föreslår regeringen att riksdagen skall godkänna den av regeringen i propositionen presenterade strategin för det fortsatta arbetet med att förverkliga och genomföra FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) i Sverige. Med anledning av propositionen har väckts fyra motioner. Propositionen och motionerna har hänvisats till socialutskottet som har berett bl.a. justitieutskottet tillfälle att yttra sig häröver samt över ett stort antal till socialutskottet under allmänna motionstiden år 1998 väckta motioner som socialutskottet avser att behandla i ärendet.

Saken föranleder följande yttrande från justitieutskottet.

Utskottet

Avgränsning av yttrandet

I propositionen behandlas en rad frågor som rör barn och som sträcker sig över samhällets alla områden. Utskottet kommer att begränsa sitt yttrande till sådana frågor som regeringen tar upp och som ligger inom utskottets beredningsområde. I anslutning härtill behandlas några av de motionsyrkanden som väckts med anledning av propositionen medan övriga motionsyrkanden inte föranleder något yttrande från utskottet. Det sagda innebär att utskottet kommer att ta upp frågor som rör barn som dömts till en påföljd som innebär frihetsberövande (prop. s. 13–14), barn som offer för brott (prop. s. 47–50 samt motion 1998/99:So7 yrkande 5), könsstympning (prop. s. 47–50) och barn med föräldrar i fängelse (prop. s. 56–57 samt motionerna 1998/99:So5 yrkande 2 och 1998/99:So7 yrkande 7).

Frihetsberövande påföljder

I barnkonventionens artikel 37 finns en rad bestämmelser till skydd för barn som frihetsberövats. På en punkt har det ifrågasatts om Sverige fullt ut uppfyller konventionens krav. Det gäller kravet i artikel 37 c att ett frihetsberövat barn skall hållas åtskilt från vuxna, om det inte anses vara till barnets bästa att inte göra detta. I samband med att konventionen ratificerades föreslog regeringen att Sverige skulle göra förbehåll på denna punkt. Justitieutskottet delade i sitt yttrande till socialutskottet regeringens bedömning (se prop. 1989/90:107, JuU3y). – Bakgrunden var att det inte finns några särskilda kriminalvårdsanstalter för barn i Sverige och att vi i Sverige i påföljdshänseende särbehandlar en större grupp än vad som förutsätts i konventionen. Medan barnkonventionen sålunda definierar ett barn som en person som inte fyllt 18 år innebär de svenska reglerna i 30 kap. 5 § brottsbalken särbehandling dels av barn som vid brottets begående fyllt 15 men inte

18 år, dels av ungdomar som vid brottets begående fyllt 18 men inte 21 år med något olika regler för de två åldersgrupperna. Varje år döms ett litet antal ungdomar under 18 år till fängelse, huvudsakligen för grova våldsbrott. Barn under 15 år är inte straffmyndiga och kan alltså över huvud taget inte dömas till påföljd för brott. – Socialutskottet fann emellertid att det inte var nödvändigt med ett sådant förbehåll och föreslog följaktligen riksdagen att ratificera barnkonventionen utan förbehåll (se 1989/90:SoU28), vilket också blev riksdagens beslut. Sverige har därefter vid flera tillfällen kritiserats för att vi på denna punkt inte uppfyller de krav som barnkonventionen ställer.

Regeringen redovisar i propositionen (s. 14 f) en nyligen företagen ändring i lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt. Enligt en uttrycklig regel i 8 § som trädde i kraft den 1 januari 1999 får barn som inte fyllt 18 år endast placeras tillsammans med äldre intagna om det är till barnets bästa (prop. 1997/98:95, JuU19). I samma paragraf förtydligas också kravet på särbehandling av ungdomar i åldern 18–21 år. Utskottet vill i sammanhanget även nämna de nya reglerna för frihetsberövande påföljder för barn och ungdomar som också trädde i kraft den 1 januari (prop. 1997/98:96, JuU21). De nya reglerna innebär att rätten, om den finner att ett fängelsestraff bör utdömas för ett brott som begåtts av en person som inte fyllt 18 år, först skall överväga om det är en tillräcklig påföljd att i stället överlämna den unge till sluten ungdomsvård enligt 31 kap. 1 a § brottsbalken. Denna nya påföljd är tidsbestämd till lägst 14 dagar och högst fyra år. Verkställigheten sker på institutioner som drivs av Statens institutionsstyrelse. Denna ordning beräknas medföra att det fåtal ungdomar som tidigare varje år dömts till fängelse kommer att minska kraftigt.

Utskottet konstaterar att de nya reglerna, som utskottet i nyssnämnda betänkanden tillstyrkt, utformats så att de överensstämmer med barnkonventionens allmänna krav på att alltid se till barnets bästa. Genom de nya reglerna uppfyller Sverige också helt klart de krav som barnkonventionen i här aktuellt hänseende mer konkret ställer.

Barn som offer för brott

Under rubriken Barn som offer för brott tar regeringen bl.a. upp frågor som rör den pågående översynen av 6 kap. brottsbalken som behandlar sexualbrott. Bakgrunden till utredningen är, som utskottet konstaterade i sitt betänkande 1994/95:JuU24 s. 6, att bestämmelserna om sexualbrott i brottsbalken under senare år varit aktuella i ett flertal lagstiftningsärenden som resulterat i ett mycket stort antal ändringar av enskilda lagrum. Ändringarna har varit nödvändiga för att modernisera lagstiftningen men de har samtidigt fått till resultat att systematiken i lagregleringen på området i viss mån gått förlorad. Det finns därför behov att på ett mer övergripande sätt se över 6 kap. och i det sammanhanget också överväga innehållet i de enskilda lagrummen. – Översynen görs av en parlamentarisk kommitté, Sexualbrottskommittén (dir. 1998:48), som skall ha avslutat sitt arbete senast den 1 september 2000.

Regeringen understryker i den nu aktuella propositionen (s. 45) att lagstiftningen tydligt måste förmedla att, om barn deltar i en sexuell aktivitet med en vuxen, detta är helt och hållet den vuxnes ansvar. Frågan om sexuell

utnyttjande av barn har under senare år tagits upp i många sammanhang, inte minst i samband med de diskussioner som förts med anledning av att barnkonventionen alltmer blir ett levande instrument i samhället. Barnkommittén har i sitt betänkande Barnets bästa i främsta rummet – FN:s konvention om barnets rättigheter förverkligas i Sverige (SOU 1997:116) pekat på flera bestämmelser i brottsbalken där svensk lagstiftning på området inte överensstämmer med åtagandena i barnkonventionen och där nuvarande bestämmelser inte ger tillräckligt skydd. Detta gäller särskilt åldersgruppen 15 till 18 år. Regeringen framhåller att översynen av 6 kap. när det gäller sexualbrott mot barn skall göras bl.a. i ett barnkonventionsperspektiv.

En sådan fråga aktualiseras i motion So7 yrkande 5 (v) där det begärs att riksdagen hos regeringen skall begära ett förslag till ändring i 6 kap. 7 § brottsbalken.

Enligt detta lagrums första stycke skall bl.a. den som förmår ett barn under 15 år att företa eller medverka i någon handling med sexuell innebörd dömas för sexuellt ofredande till böter eller fängelse i högst två år under förutsättning att gärningen inte omfattas av straffbuden i 1–6 §§ som i sådana fall skall tillämpas.

Enligt andra stycket gäller detsamma om någon genom tvång, förledande eller annan otillbörlig påverkan förmår någon som fyllt 15 men inte 18 år att företa eller medverka i en handling med sexuell innebörd, om handlingen är ett led i framställning av pornografisk bild eller utgör en posering i annat fall än när det är fråga om framställning av en bild.

När det gäller barn under 15 år föreligger alltså enligt första stycket ett absolut förbud när det gäller alla sexuella handlingar. Förbudet i andra stycket som gäller åldersgruppen 15–18 år omfattar endast vissa sexuella handlingar, t.ex. posering, och det finns ett visst, begränsat utrymme för frivillig medverkan. Skillnaden sammanhänger med att ett barn som fyllt 15 år i princip själv har ett ansvar för sina sexuella handlingar; regeln i andra stycket grundas på att barn i åldern 15–18 år som utnyttjas i pornografiska sammanhang emellertid inte alltid själva kan överblicka och bedöma de långsiktiga konsekvenserna av sitt handlande (se prop. 1994/95:2 s. 19 f, JuU5 s. 5 f).

Paragrafen innehåller även ett tredje stycke som dock saknar intresse i detta sammanhang.

Motionsförslaget syftar till att förstärka skyddet för barn i åldern 15 till 18 år från att utnyttjas för pornografisk fotografering, posering och liknande.

Det finns ytterligare ett par brott som har nära samband med regleringen i 7 § andra stycket. Utskottet tänker här på brottet förförelse av ungdom i 10 §. Enligt den paragrafen skall den som genom att utlova eller ge ersättning skaffar eller söker skaffa sig tillfälligt sexuellt umgänge med någon som är under 18 år dömas för förförelse av ungdom till böter eller fängelse i högst sex månader. Detta brott har i sin tur samma straffskala som den som gäller vid överträdelse av förbudet mot köp av sexuella tjänster. Enligt den regleringen (se SFS 1998:408) skall således den som mot ersättning skaffar sig en tillfällig sexuell förbindelse – om inte gärningen är belagd med straff i brottsbalken – dömas för köp av sexuella tjänster till böter eller fängelse i högst sex månader. Detsamma gäller vid försök. Avslutningsvis vill utskottet

också nämna att framställning av pornografiska bilder av barn kan vara att bedöma som barnpornografibrott enligt 16 kap. 10 a § brottsbalken.

I direktiven till Sexualbrottskommittén tas hithörande frågor upp under rubriken Koppleri och köp av sexuella tjänster respektive Användande av ungdomar vid sexuell posering och framställning av pornografiska bilder. Kommittén skall alltså utreda om det finns skäl och möjligheter att införa regler som begränsar eller försvårar för s.k. sexklubbar att rekrytera unga personer till sin verksamhet och om andra skadliga effekter av sådana klubbar kan undvikas genom lagstiftning eller på annat sätt. Kommittén skall vidare utreda hur förbudet mot köp av sexuella tjänster skall förhålla sig till de nuvarande bestämmelserna om förförelse av ungdom och koppleri. Slutligen skall kommittén också överväga om det absoluta förbudet att använda barn vid sexuell posering och framställning av pornografiska bilder bör omfatta även ungdomar mellan 15 och 18 år.

I kommitténs direktiv ingår också att utreda om kravet på dubbel straffbarhet hindrar en effektiv lagföring av sexualbrott, köp av sexuella tjänster av barn och handel med barn som begåtts utanför Sverige.

Utskottet, som delar uppfattningen att det behövs ett bättre rättsligt skydd för de äldre barnen i bl.a. den situation som motionärerna beskriver, har övervägt om denna fråga borde bli föremål för omedelbar lagstiftning. Utskottet har emellertid stannat för att detta skulle vara mindre lämpligt. Detta sammanhänger med att den pågående översynen av sexualbrottskapitlet som ovan framgått inletts bl.a. därför att lagändringar gjorts successivt och utan en tillräcklig överblick över hela kapitlet och det inbördes sambandet mellan brotten. Det vore enligt utskottets mening oklokt att nu besluta om provisorisk lagstiftning samtidigt som hela sexualbrottskapitlet är föremål för en grundläggande översyn där barns skyddsbehov är en av de prioriterade frågorna. Som framgått har regeringen också redan uppmärksammat den problematik som aktualiseras i motion So7 i aktuell del, och utskottet utgår från att regeringen återkommer med ett förslag till riksdagen. Något tillkännagivande till regeringen med anledning av motionen i denna del behövs alltså inte.

Könsstympling

I propositionen (s. 47 f) framför regeringen att möjligheterna att lagföra den som utfört eller medverkat till könsstympling utomlands bör utvidgas. Utskottet behandlade en liknande fråga i våras i sitt betänkande 1997/98:JuU13. Utskottet fann då att beredningen av Barnkommitténs betänkande framfördes borde avvaktas. En departementspromemoria Könsstympling – borttagande av kravet på dubbel straffbarhet (Ds 1999:3) har nu nyligen remitterats. Regeringens avsikt är att under våren lägga fram ett förslag till ändring i lagen (1982:316) med förbud mot könsstympling med sagda innebörd.

Utskottet vill här framföra att utskottet stöder inriktningen på de åtgärder regeringen aviserar. Det kan i sammanhanget anmärkas att utskottet i det nyssnämnda lagstiftningsärendet tillstyrkte ett regeringsförslag som innebar dels att brottsbeteckningen könsstympling infördes, dels att straffskalan skärptes väsentligt. Utskottet ställde sig också positivt till olika förslag om

informationsinsatser riktade såväl till berörda invandrargrupper som till yrkesverksamma som kommer i kontakt med föräldrar från länder där sedvänjan med könsstympning praktiseras. Utskottet understödde också att Sverige fortsätter att arbeta aktivt i internationella sammanhang för att motverka könsstympning. Utskottet har naturligtvis alltjämt denna inställning.

Besökslägenheter på kriminalvårdsanstalterna

I propositionen (s. 56 f) redovisar regeringen ett uppdrag till Kriminalvårdsstyrelsen och Socialstyrelsen om en översyn av levnadsvillkoren för barn vilkas föräldrar är intagna i kriminalvårdsanstalt.

Som regeringen anför i propositionen är det en övergripande rättighet för ett barn att bli omvårdat av sina föräldrar. I de fall barnet är skilt från den ena eller båda föräldrarna skall staten respektera barnets rätt att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och en direkt kontakt med föräldrarna utom i de fall det strider mot barnets bästa. Av barnkonventionens allmänna principer följer också att staten skall underlätta kontakten.

Inom kriminalvården pågår det redan en viss verksamhet som syftar till att underlätta för barn och föräldrar att ha kontakt med varandra under anstaltstiden. Inte minst viktigt är, som anføres i motionerna So5 yrkande 2 (kd) och So7 yrkande 7 (v), att det finns möjligheter att under goda och till barn anpassade förhållanden ta emot besök på anstalterna. I detta syfte har det redan inrättats särskilda besökslägenheter på några anstalter och fler sådana planeras.

Utskottet vill för sin del i likhet med vad som anføres i motionerna understryka vikten av att man inom kriminalvården så mycket som möjligt försöker underlätta kontakten mellan barn och föräldrar. Utskottet vill här nämna att det inledningsvis nämnda uppdraget till Kriminalvårdsstyrelsen och Socialstyrelsen har resulterat i rapporten Barn med frihetsberövade föräldrar som innehåller en mängd konkreta synpunkter på hur man kan underlätta kontakten mellan barn och föräldrar som avtjänar fängelsestraff. Det handlar ju inte enbart om utformningen av besökslokalerna utan också om sådana praktiska saker som telefonkostnader, besökstider och permissioner vid för barnet viktiga händelser, m.m. Utskottet har för avsikt att i annat sammanhang återkomma till dessa frågor under det kommande året.

Justitieutskottet konstaterar att det pågår ett utvecklingsarbete inom kriminalvården som syftar till att göra det möjligt för barn och föräldrar att upprätthålla kontakten under verkställigheten i anstalt. I det sammanhanget har frågan om besökslokalerna särskilt uppmärksammats och det pågår en utbyggnad av besökslägenheter och besöksrum som anpassats till barns behov. Något särskilt uttalande med anledning av motionerna So5 och So7 i aktuella delar behövs alltså inte, och justitieutskottet föreslår att socialutskottet avstyrker dem.

På justitieutskottets vägnar

Gun Hellsvik

I beslutet har deltagit: Gun Hellsvik (m), Ingvar Johnsson (s), Märta Johansson (s), Margareta Sandgren (s), Alice Åström (v), Ingemar Vänerlov (kd), Anders G Högmark (m), Maud Ekendahl (m), Helena Frisk (s), Yvonne Oscarsson (v), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Kia Andreasson (mp), Gunnel Wallin (c), Siw Persson (fp), Göran Norlander (s) och Yilmaz Kerimo (s).

Till socialutskottet

Socialutskottet har den 12 november 1998 beslutat att bereda konstitutionsutskottet, justitieukskottet, lagutskottet, socialförsäkringsutskottet och utbildningsutskottet möjlighet att yttra sig över proposition 1997/98:182 Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige jämte motioner i de delar som har samband med respektive utskotts beredningsområde.

Lagutskottet har beslutat avge yttrande över *dels* de avsnitt i propositionen som gäller en strategi för genomförandet av barnkonventionen, barnets rätt att komma till tals, olovligt bortförda barn och verkställighet av avgöranden om vårdnad m.m. (avsnitten 4, 6.3, 7.3 och 7.4), *dels* motion 1998/99:So8 yrkande 1 som gäller Europarådskonventionen om utövande av barns rättigheter.

Inledning

Den 20 november 1989 antog Förenta nationernas generalförsamling en konvention om barnets rättigheter. Konventionen, som godkändes av riksdagen våren 1990 (prop. 1989/90:107, bet. SoU28), innehåller bestämmelser avsedda att tillförsäkra barn grundläggande rättigheter och att bereda barn skydd mot övergrepp och utnyttjande. I konventionen slås fast att vid alla åtgärder som rör barn skall barnets bästa komma i främsta rummet (artikel 3).

För Sveriges del trädde konventionen i kraft den 2 september 1990. År 1992 lämnade Sverige en första rapport till FN om hur Sverige följer konventionen. Rapporten har granskats av FN:s kommitté för barnets rättigheter. Enligt kommittén återspeglar den svenska lagstiftningen såväl konventionens bestämmelser som de generella principer som tjänar som vägledning för dess tillämpning. I sammanhanget bör också nämnas att lagutskottet i ett yttrande till socialutskottet våren 1990 i samband med att riksdagen godkände konventionen uttalade att det inte förelåg några hinder för ett svenskt tillträde till konventionen med hänsyn till den lagstiftning som hör till utskottets beredningsområde (yttr. 1989/90:LU4y).

År 1996 tillsattes en parlamentarisk kommitté med uppdrag att göra en bred översyn av hur svensk lagstiftning och praxis förhåller sig till bestämmelserna i FN:s konvention om barnets rättigheter. Kommittén fick vidare i uppdrag att skapa större klarhet och ett ökat mått av samsyn vad gäller innebörden av begreppet ”barnets bästa” i barnkonventionen och svensk rätt samt att därvid särskilt analysera eventuella målkonflikter. Kommittén, som antog namnet Barnkommittén, har avlämnat delrapporten (SOU 1996:115) Barnkonventionen och utlänningslagen. År 1997 avlämnade kommittén sitt huvudbetänkande (SOU 1997:116) Barnets bästa i främsta rummet – FN:s

konvention om barnets rättigheter förverkligas i Sverige. Betänkandet har remissbehandlats och ligger tillsammans med en rapport från Statistiska centralbyrån (SCB) med förslag till basstatistik om barn och deras familjer till grund för förslagen i förevarande proposition.

En strategi för genomförandet av barnkonventionen

I propositionen beskrivs en strategi för det fortsatta arbetet med att förverkliga och genomföra barnkonventionen i Sverige. I denna strategi ingår bl.a. att barnkonventionen skall vara ett aktivt instrument och genomsyra allt statligt beslutsfattande som berör barn. Barnkonsekvensanalyser skall göras vid statliga beslut som berör barn. Barnperspektivet skall i lämplig omfattning finnas med i utredningsdirektiv. Statligt anställda vars arbete har konsekvenser för barn skall, för att kunna stärka sin barnkompetens och sina kunskaper om barnkonventionen, erbjudas utbildning och fortbildning. Barnombudsmannens verksamhet och organisation skall ses över i syfte att stärka dess roll i genomförandet av barnkonventionen. Barnstatistiken skall utvecklas. I samhälls- och trafikplaneringen skall barns och ungdomars inflytande och delaktighet utvecklas. Målsättningen är, enligt vad som anförs i propositionen, att konventionen och dess intentioner skall finnas med i allt beslutsfattande som rör barn. Kommuner och landsting bör därför, enligt propositionen, erbjuda sin personal fortbildning om barnkonventionen och även inrätta system för att kunna följa hur barnets bästa förverkligas i det kommunala arbetet. I propositionen föreslås att riksdagen godkänner den av regeringen föreslagna strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter (avsnitt 4).

Lagutskottet vill först erinra om att hänsynen till barnets intressen har stått i förgrunden i den fortlöpande reformeringen av den svenska familjerätten som pågått sedan början av 1970-talet. Syftet har varit att ge barnet en starkare rättslig ställning och därvid markera barnets behov och de hänsyn som bör tas till barnets bästa. Det senaste steget på den inslagna vägen togs våren 1998 då riksdagen beslutade ändringar i föräldrabalkens bestämmelser om vårdnad och umgänge (prop. 1997/98:7, bet. LU12). För att betona principen om barnets bästa infördes därvid en övergripande bestämmelse i 6 kap. föräldrabalken om att barnets bästa skall komma i främsta rummet vid avgörande av alla frågor om vårdnad, boende och umgänge. En motsvarande bestämmelse beslutades också i det kapitel i föräldrabalken som handlar om verkställighet av domstols avgöranden om vårdnad m.m. Vidare infördes bestämmelser som innebär att föräldrar som är överens skall kunna reglera frågor om vårdnad, boende och umgänge genom avtal som godkänns av socialnämnden. Ett avtal som har godkänts gäller och kan verkställas som ett lagakraftvunnet domstolsavgörande. Därutöver beslutades ändringar i bestämmelserna om vårdnad som innebär att gemensam vårdnad, under förutsättning att sådan vårdnad är bäst för barnet, kan komma till stånd även om en av föräldrarna motsätter sig detta.

Enligt utskottets mening är det angeläget att åtgärder för att förverkliga och genomföra FN:s konvention om barnets rättigheter kommer till stånd inte bara i samband med lagstiftning på familjerättens område utan också i

andra sammanhang. Utskottet har från sina utgångspunkter inga erinringar mot vad som föreslås i propositionens avsnitt 4 om strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter.

Barnets rätt att komma till tals

Enligt barnkonventionens artikel 12 åläggs konventionsstaterna att tillförsäkra barn rätten att fritt ge uttryck för sina åsikter, när barnet är i stånd att bilda sig egna åsikter. I alla domstolsförfaranden och administrativa förfaranden skall barnet ges möjlighet att bli hört, antingen direkt eller genom företrädare eller något lämpligt organ. Det sätt som barnet hörs på skall vara förenligt med statens processuella regler.

I samband med 1990 års riksdagsbeslut om vissa ändringar i föräldrabalkens regler om vårdnad och umgänge behandlades frågor om barns ställning i mål om vårdnad och umgänge med anledning av motionsyrkanden. Utskottet redovisade därvid förslag om barns talerätt m.m., som hade lagts fram år 1987 av Utredningen om barnets rätt. Spörsmålet borde enligt utskottet övervägas ytterligare i lämpligt sammanhang, och det borde ankomma på regeringen att bestämma formerna härför. Vad utskottet sålunda anförde gav riksdagen regeringen till känna (bet. 1990/91:LU13, rskr. 53).

I proposition 1994/95:224 tog regeringen upp de frågor som omfattades av riksdagens tillkännagivande år 1990. Syftet med propositionen var att skapa garantier för att barn får komma till tals i mål och ärenden i domstolar. Med bifall till propositionen beslutade riksdagen om uttryckliga bestämmelser om barns rätt att komma till tals i mål och ärenden om vårdnad, i mål om umgänge, i adoptionsärenden och i namnärenden. När en domstol skall avgöra vad som är till barnets bästa skall domstolen ta hänsyn till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. Reformen innebar vidare att den som verkställer utredning i sådana mål skall, om det inte är olämpligt, söka klarlägga barnets inställning och redovisa den för rätten. I lagstiftningsärendet beslutade riksdagen en regel om särskild ställföreträdare för barnet i mål och ärenden enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. För barn som inte har fyllt 15 år skall den som är offentligt biträde också vara barnets ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser. Det offentliga biträdet kan därigenom föra barnets talan och t.ex. överklaga ett beslut om vård. De nya reglerna trädde i kraft den 1 januari 1996 (bet. 1995/96:LU2).

I lagstiftningsärendet övervägdes och avvisades tanken på lagändringar för att tillförsäkra barnet en rätt att komma till tals i verkställighetsmål. I den då aktuella propositionen framhölls att verkställighetsmålen som regel har föregåtts av en process i allmän domstol och därför kan sägas vara en fortsättning på processen. Någon föreskrift om utredning av barnets vilja även i verkställighetsmålen bedömdes inte vara nödvändig. I verkställighetsmålen borde dock domstolarna, enligt vad som anfördes i den då aktuella propositionen, vara särskilt uppmärksamma på det faktum att lång tid kan ha förflutit mellan avgörandena i de olika domstolarna och att barnets inställning kan ha ändrats. Utskottet hade i sitt av riksdagen godkända betänkande inga erinringar i fråga om vad som sålunda anfördes i propositionen.

I den nu föreliggande propositionen gör regeringen bedömningen att barnets rätt att komma till tals i domstols- och administrativa förfaranden i stort sett är tillgodosett i berörd lagstiftning. Regeringen anser dock att en analys bör göras när det gäller socialtjänstens möjligheter att låta barnet komma till tals även i situationer när vårdnadshavaren motsätter sig det. De situationer som avses är exempelvis när en förälder nekar en socialsekreterare att träffa barnet i samband med en utredning av barnets förhållanden för att klarlägga barnets syn på sin situation, men där förhållandena inte är sådana att lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga är tillämplig.

Utskottet gör för sin del samma bedömning som regeringen och ser inte något behov av lagstiftning när det gäller barns rätt att komma till tals i domstols- och administrativa förfaranden. Vad särskilt gäller verkställighetsmålen vill utskottet erinra om att frågan, om det behövs några lagändringar i syfte att tillförsäkra barnets rätt att komma till tals i sådan mål, prövats på nytt våren 1998 i samband med de då beslutade ändringarna om vårdnad, boende och umgänge (prop. 1997/98:7, bet. LU12). I anledning av en motion uttalade utskottet i sitt av riksdagen godkända betänkande att det, såvitt utskottet kunde bedöma, inte framkommit sådana omständigheter som motiverade lagändringar för att tillgodose barns rätt att komma till tals i verkställighetsmål, och utskottet avstyrkte den då aktuella motionen.

Vad som nu anförts innebär inte att utskottet motsätter sig att en närmare analys kommer till stånd när det gäller socialtjänstens möjligheter att låta barnet komma till tals även i sådana situationer när vårdnadshavaren motsätter sig det. Enligt utskottets mening kan inte nog understrykas angelägenheten av att man också i det fortsatta lagstiftningsarbetet på familjerättens område, med barnets bästa för ögonen, vidtar åtgärder i syfte att ytterligare förverkliga barnkonventionen.

Olovligt bortförda barn

Med olovligt bortförande av barn avses framför allt då en förälder utan lov för med sig sitt barn till ett annat land. Hit hör också fall då en förälder olovligen håller kvar barnet i ett annat land efter utgången av en umgängestid eller efter det att en domstol bestämt att den andra föräldern skall ha vårdnaden om barnet. I båda fallen är ändamålet att hindra den andra föräldern från att ha vårdnaden om barnet eller utöva umgängesrätt.

Barnkonventionen behandlar ifrågavarande spörsmål i artikel 11. Av artikeln framgår att konventionsstaterna skall vidta lämpliga åtgärder för att bekämpa olovligt bortförande och kvarhållande av barn i utlandet. För detta ändamål skall staterna främja ingående av bilaterala eller multilaterala överenskommelser eller anslutning till befintliga överenskommelser.

I förevarande sammanhang finns anledning att närmare redovisa det internationella och nationella arbetet när det gäller olovligt bortförda barn.

År 1980 tillkom två konventioner, Europarådskonventionen och Haagkonventionen, i syfte att få till stånd ett internationellt samarbete för att motverka olovliga bortföranden och kvarhållanden av barn i internationella förhållanden. Enligt konventionerna skall ett beslut om vårdnad i barnets hemland normalt verkställas, och barnet skall enligt huvudregeln flyttas dit. Sverige

har anslutit sig till de båda konventionerna, och dessa har införlivats med svensk rätt genom lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn. För Sveriges del är konventionerna i kraft gentemot ett 40-tal länder.

En ny konvention som gäller myndigheters behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i fråga om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn antogs hösten 1996 inom Haagkonferensen för internationell privaträtt. Den nya Haagkonventionen har ett vidare tillämpningsområde och skall ses som ett komplement till 1980 års Haagkonvention. 1996 års konvention är betydelsefull genom att den på ett tvingande sätt reglerar myndigheternas behörighet att ta upp exempelvis vårdnadsfrågor och genom att den behöriga myndighetens beslut skall erkännas och verkställas i de övriga konventionsstaterna. 1980 års Haagkonvention däremot inskränker sig till att vara en konvention om överflyttning, dvs. ett instrument för att i nödsituationer snarast möjligt återställa läget som det var innan det olovliga bortförandet eller kvarhållandet ägde rum. 1996 års Haagkonvention är också betydelsefull på så sätt att den vill hindra att en person genom att olovligt bortföra eller kvarhålla ett barn skall kunna skapa behörighet för myndigheter i ett annat land än det där barnet har sin invanda miljö. Enligt konventionen skall behörigheten i alla åtgärder rörande barn tillkomma myndigheterna i den stat där barnet har sitt hemvist. Om ett olovligt bortförande äger rum saknar sålunda den nya statens myndigheter behörighet att ta upp frågor rörande vårdnad och umgänge. Först när barnet fått hemvist i den nya staten och vissa andra i konventionen föreskrivna villkor är uppfyllda övergår behörigheten till myndigheterna i det nya landet. Till dess behörigheten på föreskrivet sätt har övergått till den nya statens myndigheter skall man i den staten erkänna och verkställa de beslut som har meddelats i barnets ursprungliga hemviststat.

I maj 1998 antog Europeiska unionens råd en konvention om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål. Den nya EU-konventionen innehåller bl.a. regler om myndigheters behörighet att i samband med äktenskapsmål ta upp vårdnadsfrågor och regler om erkännande och verkställighet av vårdnadsavgöranden meddelade i samband med ett äktenskapsmål i en EU-stat. Konventionen innehåller en särskild bestämmelse om bortförande av barn enligt vilken de behöriga myndigheterna skall utöva sin behörighet med beaktande av 1980 års Haagkonvention.

Av propositionen framgår att frågan om Sveriges ratificering av 1996 års Haagkonvention för närvarande bereds inom Regeringskansliet. Vidare framgår att det också pågår ett lagstiftningsprojekt som innebär en översyn av regelverket kring de internationella familjerättsfrågorna varvid en samlad lagstiftning med allmänt tillämpliga regler planeras. I projektet ingår också en översyn av regelsystemet vad gäller olovligt bortförande av barn. Även frågan om Sveriges ratificering av EU-konventionen om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål är, enligt vad som upplyses i propositionen, föremål för beredning.

Mot bakgrund av vad som nu redovisats kan utskottet med tillfredsställelse konstatera att det för närvarande pågår ett omfattande arbete i syfte att skapa så effektiva regelverk som möjligt både på internationell och nationell nivå i

syfte att bekämpa olovligt bortförande och kvarhållande av barn. Utskottet kan inte finna annat än att lagstiftningsarbetet ligger väl i linje med de åtaganden som Sverige gjort genom barnkonventionen.

I likhet med regeringen anser utskottet vidare att det är angeläget att det införs en möjlighet att få ekonomiskt bidrag ur allmänna medel för att underlätta återförandet av barn såväl till som från Sverige till en annan stat. Från lagutskottets utgångspunkter finns således inga erinringar mot att särskilda medel avsätts i budgetpropositionen för år 1999 för att täcka resekostnader för barnets återförande till hemviststaten.

Verkställighet av avgöranden om vårdnad m.m.

Frågor om verkställighet av allmän domstols avgörande i vårdnads-, boende- och umgänges mål eller av ett av socialnämnden godkänt avtal om vårdnad, boende och umgänge handläggs av förvaltningsdomstolarna, dvs. i första instans av länsrätt vars avgörande kan överklagas till kammarrätt och därefter, under vissa förutsättningar, till Regeringsrätten.

Bestämmelser om verkställighet finns i 21 kap. föräldrabalken. När länsrätten förordnar om verkställighet kan den förelägga vite, eller, under särskilda förutsättningar, besluta om polishämtning. Är det fråga om dom eller beslut om vårdnad, boende eller överlämnande av barn, får länsrätten besluta om hämtning av barnet, om verkställighet annars inte får ske eller om hämtning är nödvändig för att undvika att barnet lider allvarlig skada. Är det fråga om dom eller beslut om umgänge mellan barnet och en förälder som inte är vårdnadshavare, får länsrätten besluta om hämtning av barnet, om verkställighet annars inte kan ske och barnet har ett särskilt starkt behov av umgänge med föräldern (21 kap. 3 §).

Har barnet fyllt tolv år, får verkställighet inte ske mot dess vilja utom då länsrätten finner det nödvändigt med hänsyn till barnets bästa. Detsamma gäller, om barnet ännu inte fyllt tolv år men har nått en sådan mognad att dess vilja bör beaktas på motsvarande sätt (21 kap. 5 §).

Vidare kan länsrätt vägra verkställighet, om det är uppenbart att förhållandena ändrats sedan allmän domstol fattade sitt beslut och det av hänsyn till barnets bästa är påkallat att frågan om vårdnad och umgänge tas upp på nytt. Om länsrätten på nu angivna skäl vägrar verkställighet skall vårdnads- eller umgängesfrågan tas upp av allmän domstol, om den som har sökt om verkställighet, dennes motpart eller socialnämnden gör ansökan om detta. Däremot kan länsrätten inte själv påkalla att saken prövas i allmän domstol. Länsrätten får även i annat fall vägra verkställighet, om det finns risk som inte är ringa för att barnets kroppsliga eller själsliga hälsa skadas (21 kap. 6 §).

Våren 1998 beslutades en ändring i 21 kap. 1 § föräldrabalken, som trätt i kraft den 1 oktober 1998 (prop. 1997/98:7, bet. LU12). Ändringen innebär att en uttrycklig bestämmelse införts om att barnets bästa skall komma i främsta rummet vid verkställighet. Bestämmelsen är avsedd att gälla såväl vid prövning av om verkställighet skall vägras eller inte som vid själva verkställighetsförfarandet. Stadgandet är avsett att tydligare markera att barnets bästa alltid skall finnas med som en utgångspunkt för bedömningen.

I förevarande proposition konstaterar regeringen att principen om barnets bästa i verkställighetsmål betonats genom den nu redovisade ändringen av 21 kap. 1 §. En översyn av föräldrabalkens verkställighetsregler, som Barnkommittén föreslagit, är därför enligt regeringens bedömning för närvarande inte nödvändig. Detta innebär dock inte, framhåller regeringen, att det inte kan finnas skäl att göra en allmän översyn av 21 kap. föräldrabalken. Frågan behöver emellertid övervägas ytterligare och den nyligen beslutade vårdnadsreformen ges tid att verka.

Utskottet gör för sin del samma bedömning som regeringen och vill i sammanhanget peka på att regeringen redan hösten 1997 i proposition 1997/98:7 aviserat sin avsikt att utvärdera 1998 års ändringar i föräldrabalken.

Europarådskonventionen om utövande av barns rättigheter

Inom Europarådet har utarbetats en konvention rörande barns rättigheter, European Convention on the Exercise of Children's Rights. Konventionen öppnades för undertecknande den 25 januari 1996. Sverige har undertecknat konventionen.

Syftet med konventionen är att förbättra barns ställning i familjerättsprocesser. Konventionen är avsedd att vara ett komplement till FN:s barnkonvention och skall hjälpa länderna att genomföra barnkonventionen på ett riktigt sätt. Varje land skall i den nationella lagstiftningen välja ut minst tre områden på vilka Europarådets konvention skall vara tillämplig.

Bestämmelser som helt saknas i svensk rätt och som har en framträdande plats i konventionen är barns rätt att i mål som berör dem erhålla all relevant information och bli informerade om möjliga konsekvenser av egna önskemål och beslut (artikel 3, 6 och 10). Vidare skall enligt konventionen ett ombud eller en ställföreträdare förordnas för barnet i mål där det föreligger en intressekonflikt mellan föräldrarna och barnet och föräldrarna därför enligt nationell rätt inte kan representera barnet (artikel 4 och 9). Ombudet skall då ha vissa uppgifter (artikel 10). Med undantag för de angivna informationsbestämmelserna och bestämmelserna om ombud torde Sverige i dag uppfylla konventionen på i vart fall fyra områden, nämligen i fråga om vårdnad, boende, umgänge och adoption.

I motion 1998/99:So8 konstaterar Kenneth Johansson m.fl. (c) att man inom Regeringskansliet nu förbereder en departementpromemoria för att införliva konventionen med svensk rätt men att det kommer att dröja ytterligare några år innan konventionen kan ratificeras. Motionärerna anser att Sverige snarast skall ratificera Europarådskonventionen om utövande av barns rättigheter och att lagstiftningsarbetet därför måste påskyndas. I motionen yrkas ett tillkännagivande därom (yrkande 1).

Utskottet har ingen annan uppfattning än motionärerna om att Sverige bör ratificera Europarådskonventionen om utövande av barns rättigheter. Inom Justitiedepartementet pågår nu – mot bakgrund av hur svenska rättsregler och svensk rättspraxis på familjerättens och processrättens områden förhåller sig till konventionen – överväganden vilka lagstiftningsåtgärder som bör vidtas för att konventionen skall kunna ratificeras. Utskottet förutsätter att erforder-

liga lagförslag, efter sedvanligt beredningsförfarande, kan läggas fram utan onödig tidsutdräkt, och kan i vart fall för närvarande inte finna skäl till något särskilt tillkännagivande från riksdagens sida.

Med det anförda förordar lagutskottet att socialutskottet avstyrker bifall till motion 1998/99:So8 yrkande 1.

Stockholm den 26 januari 1999

På lagutskottets vägnar

Tanja Linderborg

I beslutet har deltagit: Tanja Linderborg (v), Rolf Åbjörnsson (kd), Marianne Carlström (s), Stig Rindborg (m), Rune Berglund (s), Karin Olsson (s), Henrik S Järrel (m), Marina Pettersson (s), Elizabeth Nyström (m), Roland Larsson (s), Christina Nenes (s), Tasso Stafilidis (v), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m), Anders Berglöv (s), Viviann Gerdin (c) och Ulf Nilsson (fp).

Avvikande mening

Europarådskonventionen om utövande av barns rättigheter

Viviann Gerdin (c) anser att den del av utskottets yttrande under rubriken Europarådskonventionen om utövande av barns rättigheter som börjar med "Utskottet har" och slutar med "yrkande 1" bort ha följande lydelse:

I likhet med motionärerna anser utskottet att det är angeläget att Sverige snarast möjligt ratificerar konventionen. För att så skall kunna ske måste det erforderliga lagstiftningsarbetet påskyndas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vad utskottet sålunda anför innebär att utskottet anser att motion 1998/99:So8 yrkande 1 bör bifallas.

Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige

Till socialutskottet

Socialutskottet har den 12 november 1998 beslutat att bereda bl.a. socialförsäkringsutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 1997/98:182 Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige jämte de med anledning av propositionen väckta motionerna 1998/99:So5–8.

Socialförsäkringsutskottet yttrar sig nedan om regeringens föreslagna strategi samt motionerna So5 yrkande 5, So7 yrkandena 10–12 och So8 yrkande 14.

Strategi för att förverkliga barnkonventionen

Propositionen

Regeringen anför att Sverige i huvudsak inte har några problem att leva upp till FN:s konvention om barnets rättigheter. Tvärtom går svensk lagstiftning i allmänhet väsentligt längre än vad konventionen kräver. Regeringen menar dock att konventionen också i Sverige har ett stort värde då den riktar uppmärksamheten på barnens situation och sätter press på beslutsfattare på olika nivåer.

Regeringen föreslår att riksdagen godkänner den av regeringen föreslagna strategin för att förverkliga barnkonventionen. Som delar i denna strategi framlägger regeringen en rad förslag. Regeringen anför att barnkonventionen skall vara ett aktivt instrument och genomsyra allt beslutsfattande inom Regeringskansliet som berör barn. Det föreslås att statligt anställda vars arbete har konsekvenser för barn och ungdomar skall erbjudas fortbildning för att kunna stärka sin barnkompetens och sina kunskaper om barnkonventionen. En annan del i strategin föreslås vara att det vid statliga beslut som berör barn skall göras barnkonsekvensanalyser. Dessutom skall barnperspektivet i lämplig omfattning finnas med i utredningsdirektiv. Vidare föreslår regeringen att Barnombudsmannens verksamhet och organisation skall ses över i syfte att stärka dess roll vid genomförandet av barnkonventionen i Sverige. En annan del i den föreslagna strategin är att barnstatistiken skall utvecklas. Regeringen föreslår slutligen att barns och ungdomars inflytande och delaktighet i samhälls- och trafikplanering skall utvecklas som en del i strategin för att förverkliga barnkonventionen.

Utskottets bedömning

Enligt utskottets mening är barnkonventionen ett viktigt instrument för att barns villkor skall förbättras. Genom ratificeringen har Sverige en folkrättslig förpliktelse att vidta alla lämpliga åtgärder för att genomföra konventionen. För att säkerställa barnets rättigheter enligt konventionen krävs, enligt vad som också anges i propositionen, en kombination av åtgärder. Lagstift-

ning är en åtgärd, men det handlar också om att ändra attityder, förhållnings-
sätt och arbetssätt i olika verksamheter och på olika nivåer i samhället. Ut-
skottet delar regeringens uppfattning att det är viktigt att ha en strategi för
detta arbete.

Barns situation kan i hög grad påverkas av beslut inom utskottets hela be-
redningsområde, t.ex. genom utformningen av det ekonomiska stödet till
barnfamiljer men även genom utformningen av socialförsäkringssystemet.
Även integrationspolitiken och reglerna om svenskt medborgarskap är vik-
tiga för de berörda barnen. Dessutom kan ett barns situation starkt påverkas i
utlänningsärenden.

Barnfamiljernas ekonomiska standard, en av många faktorer som har bety-
delse för barns villkor, har försämrats mellan åren 1991 och 1997. Enligt vad
som anges i budgetpropositionen för år 1999 bröts den nedåtgående trenden
under år 1997. Under år 1998 genomfördes förändringar inom det familjepo-
litiska området som beräknas leda till att barnfamiljernas ekonomiska stan-
dard förbättras något jämfört med hushåll utan barn. I budgetpropositionen
angav regeringen som prioriterat område att den ämnar följa och om möjligt
förbättra barnfamiljernas ekonomiska situation. Regeringen aviserade under
vissa förutsättningar ytterligare förbättringar fr.o.m. år 2000.

Även om situationen nu förbättrats är det, t.ex. vid besparingar i de offent-
liga utgifterna, särskilt viktigt att det av beslutsunderlaget framgår vilka
konsekvenser beslutet får för barnen. Utskottet välkomnar därför att en del i
den av regeringen nu föreslagna strategin skall vara att det vid statliga beslut
som berör barn skall göras barnkonsekvensanalyser. Möjligheterna att göra
bra analyser ökar dessutom om barnstatistiken, i enlighet med den föreslagna
strategin, utvecklas. Detta gäller även, vilket också ingår i strategin, om
barnperspektivet i lämplig omfattning finns med redan på utredningsstadiet.

Barns situation beror även på många andra faktorer. Utskottet vill här er-
inra om att Handikappombudsmannen i en rapport till regeringen i december
1998 har redovisat en undersökning om handläggningstider i ärenden och
mål om bl.a. vårdbidrag. Handikappombudsmannen, som anger att hand-
läggningstiderna i ärenden och mål som gäller barn inte får vara för långa för
att Sverige skall leva upp till bl.a. barnkonventionen, föreslår bl.a. att det i
lagen om allmän försäkring införs en bestämmelse om att mål och ärenden
om vårdbidrag skall handläggas skyndsamt. Rapporten bereds för närvarande
inom Regeringskansliet.

Även inom invandrar- och invandringsområdet är det enligt utskottet vik-
tigt med en strategi för att förverkliga barnkonventionen.

När det gäller barns situation i utlänningsärenden vill utskottet erinra om
att utlänningslagen, som en följd av Barnkommitténs översyn av svensk
lagstiftning i förhållande till barnkonventionen, fr.o.m. den 1 januari 1997
har kompletterats med en portalbestämmelse med innebörden att barnets
hälsa, utveckling och bästa i övrigt särskilt skall beaktas i fall som rör barn
(prop. 1996/97:25, bet. 1996/97:SfU5, rskr. 1996/97:80). Utan att barnets
bästa generellt tar över samhällsintresset att reglera invandringen skall por-
talbestämelsen ha en stark och meningsfull innebörd. Detta gäller såväl vid
en bedömning av om det finns humanitära skäl för uppehållstillstånd som i
hela asylprocessen. I lagen infördes dessutom en särskild bestämmelse om

att, såvida det inte är olämpligt, barnets inställning vid ansökan om uppehållstillstånd skall klarläggas. Utlänningslagen anpassades samtidigt till barnkonventionens åldersgräns för vem som anses som barn genom att åldersgränsen i uppsikts- och förvarsbestämmelserna höjdes från 16 till 18 år.

Utskottet vill framhålla vikten av att barnkonventionens bestämmelser får genomslag också i tillämpningen av utlänningslagen. Inom Utrikesdepartementet har under våren 1998 tillsatts en arbetsgrupp för att bl.a. utvärdera tillämpningen av den aktuella portalbestämmelsen. Arbetsgruppens arbete skall avslutas i maj 1999, och utskottet förutsätter att resultatet av detta arbete därefter noga övervägs.

Såvitt gäller utskottets beredningsområde gör utskottet sammanfattningsvis den bedömningen att den av regeringen föreslagna strategin håller en sådan ambitionsnivå och har en sådan bredd att den bör utgöra ett gott verktyg i det viktiga arbetet med att förverkliga barnkonventionen. Utskottet tillstyrker således propositionen.

Hälso- och sjukvård för asylsökande m.fl.

Gällande ordning

Sedan den 1 januari 1997 har landstingen tagit över ansvaret för de asylsökandes sjukvård. Statens ersättning till landstingen regleras enligt förordningen (1996:1357) om statlig ersättning för hälso- och sjukvård till asylsökande. Vad gäller asylsökande barn under 18 år skall dessa få samma hälso- och sjukvård samt tandvård som barn som är bosatta i Sverige.

Staten lämnar inte ersättning för vård som ges till utländska barn som håller sig undan verkställighet av beslut om avvisning eller utvisning, s.k. gömda barn. Ersättning lämnas inte heller för vård som ges till barn som sökt uppehållstillstånd och av särskilda skäl har medgivits rätt att vistas i landet medan ansökan prövas. Sjukvårdshuvudmännen är dock skyldiga att lämna akut sjukvård till alla, dvs. även gömda barn, som vistas inom sjukvårdsområdet.

Propositionen

Regeringen gör i propositionen (avsnitt 8.5) bedömningen att Socialstyrelsen bör få i uppdrag att belysa *det medicinska omhändertagandet för asylsökande barn*.

I propositionen anges att Statens invandrarverk den 2 oktober 1997 lämnade en första uppföljningsrapport om effekterna av överenskommelsen mellan staten och landstingen om asylsökandes hälso- och sjukvård. Av denna rapport framkom bl.a. en viss förbättring avseende sjukvårdens information och tillgänglighet för de asylsökande. Det framkom vidare att samtliga barnfamiljer som erbjudits hälsokontroll för barn hade accepterat erbjudandet. För att landstingen skall nå ut till samtliga familjer behöver det dock, anför regeringen, ske en förbättring av informationsutbytet mellan landstingen och Invandrarverket. De flesta landstingen hade inför övertagandet av ansvaret för de asylsökandes hälso- och sjukvård genomfört en viss personalutbildning. Under en övergångsperiod har särskilda vårdcentraler,

eller den sjukvårdsorganisation vid förläggningarna som redan fanns inrättad, använts för de asylsökandes sjukvård. Av propositionen framgår dock att vårdens organisation på sikt kommer att integreras i landstingens ordinarie sjukvård. Mot bakgrund av det anförda avser regeringen att ge Socialstyrelsen i uppdrag att belysa situationen för barnen efter det att landstingen tagit över ansvaret för de asylsökandes sjukvård.

Vad gäller s.k. *gömda barn*, dvs. utländska barn som hålls eller håller sig undan verkställighet av beslut om avvisning eller utvisning, anför regeringen i Allmänna utgångspunkter och överväganden (s. 12–13) att det är ett allvarligt problem att det finns barn som lever gömda och utanför samhället. Regeringen menar att staten inte är skyldig att tillförsäkra dessa barn samtliga rättigheter som barnkonventionen ger. Det skulle, menar regeringen, uppstå orimliga situationer om en myndighet åläggs att verkställa ett beslut om en avvisning eller utvisning av ett barn, samtidigt som en annan myndighet är skyldig att tillförsäkra detta barn samma rättigheter som barn som vistas lagligt i Sverige.

Regeringen anför att strävan i stället måste vara att i första hand motverka att barn göms i Sverige. Vidare måste myndigheterna begränsa skadeverkningarna för de barn som drabbas. För att minska problemet har en rad åtgärder vidtagits. Utlänningslagen har tillförts en portalbestämmelse av vilken bl.a. framgår att det i fall som berör barn särskilt skall beaktas vad barnets bästa kräver. Utlänningslagen har också tillförts en särskild bestämmelse som anger att det, om det inte är olämpligt, skall klarläggas vad barnet har att anföra i ärende om uppehållstillstånd. I propositionen anförts vidare att regeringen i maj 1998 beslöt att ge Socialstyrelsen och Statens invandrarverk i uppdrag att kartlägga hur många barn som hålls gömda för att undgå verkställighet av avvisnings- eller utvisningsbeslut, m.m.

Motionen

I motion So8 av Kenneth Johansson m.fl. (c) begärs i yrkande 14 ett tillkännagivande om de gömda barnen. Motionärerna menar att det bör göras en utredning eller kartläggning om förhållandena för de gömda barnen samt på vilket sätt de medicinska insatserna skall kunna säkras, trots att de lever i Sverige under avvisningshot.

Utskottets bedömning

Regeringen avser att ge Socialstyrelsen i uppdrag att belysa det medicinska omhändertagandet för asylsökande barn efter det att landstingen tagit över ansvaret för de asylsökandes hälso- och sjukvård. Utskottet delar regeringens bedömning att kunskapen om barnens situation bör förbättras. Utskottet vill vidare understryka att det är väsentligt att de familjer, och då inte minst barnen, som flytt från svåra omständigheter möts av ett professionellt medicinskt omhändertagande.

Vad gäller frågan om de gömda barnen konstaterar utskottet att motionärerna tar upp en mycket viktig, men även mycket svår, fråga. Å ena sidan finns behovet av att ge även gömda barn rätt till hälso- och sjukvård. Å andra

sidan kräver en reglerad invandring att det upprätthålls en skiljelinje mellan de som har och de som inte har rätt att stanna i landet. Dessa två angelägna frågor bryts här mot varandra. Med beaktande av det viktiga undantaget att även dessa barn har rätt till akut sjukvård har den sistnämnda principen fått företräde. Det handlar om Sveriges möjligheter att i ett längre perspektiv kunna upprätthålla en reglerad invandring. En sådan reglerad invandring syftar bl.a. till att trygga rätten för såväl barn som vuxna att kunna söka asyl i Sverige.

Regeringen anför att strävan måste vara att i första hand motverka att barn över huvud taget göms i Sverige. Utskottet delar denna bedömning och vill liksom i betänkande 1996/97:SfU5 s. 97 understryka betydelsen av väl motiverade beslut. Utskottet menar att sådana är väsentliga för att skapa förståelse för att ansökningar om uppehållstillstånd avslås, när sökandena inte har tillräckliga skäl att stanna kvar i landet. I betänkande 1996/97:SfU5 refererades vidare att såväl Flyktingpolitiska kommittén som Barnkommittén hade uppfattningen att det skulle ligga ett stort värde i en fortlöpande dialog mellan berörda myndigheter och involverade frivilligorganisationer. En öppenhet och flexibilitet i denna dialog skulle kunna förebygga och avveckla situationer där barn göms. En annan effekt skulle kunna vara ett undanröjande av eventuella uppfattningar att myndigheterna skulle ha bristande kunskaper om förhållandena i hemländerna eller vara okänsliga för utsatta människors situation.

Vad gäller motionsyrkandet rörande en utredning om förhållandena för de gömda barnen vill utskottet hänvisa till att Socialstyrelsen och Invandrarverket år 1994 utarbetade en rapport om de gömda barnens situation (SoS rapport 1994:8 Gömd – om barn som hålls gömda för att slippa avvisning). Vidare framgår det av propositionen att regeringen i maj 1998 gav Socialstyrelsen och Invandrarverket i uppdrag att kartlägga hur många barn som hålls gömda för att undgå verkställighet av avvisnings- eller utvisningsbeslut, m.m. Utskottet har erfarit att det i uppdraget bl.a. ingår att studera vad som orsakar att barn göms, samt om de nuvarande åtgärderna för att motverka att barn hålls gömda kan anses vara tillräckliga. Vidare skall de fysiska och psykiska konsekvenserna av att barn hålls gömda analyseras.

Utskottet anser att riksdagen i avvaktan på den nämnda kartläggningen inte bör göra några uttalanden i de frågor som tas upp i motion So8 yrkande 14. Socialutskottet bör därför avstyrka motionen.

Förskola och skola

Gällande ordning

Sedan den 1 januari 1995 är kommunerna skyldiga att tillhandahålla plats inom barnomsorgen till alla barn mellan 1 och 12 år vars föräldrar förvärvsarbetar eller studerar. Denna s.k. barnomsorgsgaranti omfattar dock inte asylsökande barn eller barn som av annat skäl söker uppehållstillstånd i Sverige. Asylsökande barn kan i vissa fall ha rätt till barnomsorg. Detta förutsätter dock att det är fråga om barn som behöver särskilt stöd.

Vad gäller grundutbildningen anges i skollagen (1985:1100) att denna skall vara kostnadsfri och tillgänglig för alla som är bosatta i landet. Därmed utesluts asylsökande barn samt barn som av annat skäl söker uppehållstillstånd. Genom grundskoleförordningen (1994:1194) och en särskild förordning om undervisning för asylsökande barn (SKOLFS 1993:21) ges dessa barn en begränsad rätt till utbildning. De skall tas emot i grundskolan i den kommun där de vistas. Antalet timmar är dock begränsat och det finns även ett tak för kostnaderna. Den ersättning som kommunerna får av staten motsvarar enligt Barnkommitténs huvudbetänkande (SOU 1997:116, s. 290) mellan 60 och 65 % av den genomsnittliga kostnaden för en elev i den svenska grundskolan.

Asylsökande ungdomar samt ungdomar som av andra skäl söker uppehållstillstånd och är mellan 16 och 18 år har inte heller samma rätt till utbildning som ungdomar bosatta i Sverige. De har dock rätt att delta i studieverksamhet som motsvarar gymnasieskolan. Ansvarig att erbjuda sådan utbildning är den förläggning vid vilken ungdomarna är registrerade. Förläggningen kan själv välja lösning, t.ex. att köpa in utbildning från en kommunal gymnasieskola.

Propositionen

Regeringen anför att även barn till asylsökande föräldrar som förvärvsarbetar bör erbjudas förskoleverksamhet. Regeringen anser vidare att det finns mycket som talar för att förskolan på sikt borde erbjudas alla barn. Det är dock, menar regeringen, inte möjligt att utan ökade resurser samtidigt införa en allmän förskola och behålla en god kvalitet.

Motionen

I motion So5 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd) begärs i yrkande 5 (delvis) ett tillkännagivande om att barn till asylsökande föräldrar skall vara berättigade till barnomsorg samt att barn som söker uppehållstillstånd skall ha samma rätt till utbildning som barn som är bosatta i Sverige.

Utskottets bedömning

Utskottet instämmer i regeringens bedömning att det finns mycket som talar för att förskolan på sikt borde kunna erbjudas alla barn. I det nuvarande ekonomiska läget saknas dock medel till en sådan reform. I övrigt vill utskottet påpeka att det redan i dag i regel anordnas barnverksamhet vid förläggningarna.

Frågan om asylsökande barn skall ha samma rätt till utbildning som barn som är bosatta i Sverige har även väckts i andra sammanhang. Utskottet beslutade den 19 november 1998 att remittera ett liknande motionsyrkande till Statens invandrarverk och Skolverket. Utskottet avser att behandla frågan under våren 1999, och riksdagen bör därför inte nu göra något uttalande. Syftet med motion So5 yrkande 5 får i denna del därmed anses tillgodosett.

Utlänningslagen

Motionerna

I motion So5 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd) begärs i yrkande 5 (delvis) ett tillkännagivande om att det behövs en uppföljning av hur utlänningslagens nya bestämmelser om barnets bästa tillämpas i praktiken.

I motion So7 av Ingrid Burman m.fl. (v) begärs en översyn av utlänningslagen för en generösare syn på familjeåterförningsärenden (yrkande 10) samt förslag till regler när det gäller asylsökande barn så att de efter två års väntan på besked får permanent uppehållstillstånd (yrkande 11).

Utskottets bedömning

I motion So5 yrkande 5 aktualiseras frågan om en uppföljning av utlänningslagens portalbestämmelse vad gäller ett särskilt beaktande av barns bästa. Utskottet har i detta yttrandes inledning konstaterat vikten av denna portalbestämmelse och av att dess effekter följs upp. Som nämnts har Utrikesdepartementet tillsatt en arbetsgrupp för att bl.a. utvärdera tillämpningen av portalbestämmelsen. Utskottet har erfårit att den nämnda arbetsgruppen getts ett förlängt mandat och skall avsluta sitt arbete i maj 1999. Syftet med motion So5 yrkande 5 får i denna del därmed anses tillgodosett.

Nuvarande bestämmelse om vilka personer som skall beaktas vid familjeåterförning fick sin utformning den 1 januari 1997. Utskottet anförde vid detta tillfälle (bet. 1996/97:SfU5 s. 53) att det var en stor fördel att familje- och anhörigbegreppen preciserades i lag med tydliga anvisningar om hur lagen skall tillämpas vid beviljande av uppehållstillstånd. Utskottet anförde vidare att det ansåg att lagförslaget, rörande den avgränsning av vilka andra anhöriga än medlemmar av kärnfamiljen som skall ha en principiell rätt till uppehållstillstånd, var väl avvägt. Det påpekades också att det finns möjligheter att göra undantag och ge uppehållstillstånd även till andra närstående när det finns skäl till det. Utskottet vidhåller denna uppfattning.

Rörande yrkandet att asylsökande barn efter två års väntan på besked skall få permanent uppehållstillstånd vill utskottet anföra följande: Det har i praktiken främst varit två omständigheter som föranlett myndigheterna att låta utlänningsärenden "vila". Den första är att myndigheterna i avvaktan på att situationen i ett land skall klarna skjutit upp prövningen av en viss asylgrupps ärenden. Den andra omständigheten är att Invandrarverket eller Utlänningsnämnden har lämnat över ett ärende till regeringen för avgörande. I avvaktan på regeringens vägledande avgörande har då myndigheterna avvaktat med att fatta beslut i ärenden med samma problematik. Utskottet anförde i sitt betänkande 1996/97:SfU5 (s. 81) att de då aktuella lagändringarna, bl.a. att regeringen i framtiden skulle handlägga ett mindre antal ärenden, innebar att det fortsättningsvis kommer att finnas mindre anledning och mindre utrymme för myndigheterna att avvakta med avgöranden när situationen eller

rättsläget är oklart. Utskottet kunde inte heller tillstyrka att uppehållstillstånd skulle kunna ges efter en viss tid utan att myndigheterna hunnit pröva ärendet. Utskottet finner inte något skäl att ändra sin bedömning.

Med hänvisning till det anförda anser utskottet att socialutskottet bör avstyrka motionerna So5 yrkande 5 i denna del samt So7 yrkandena 10 och 11.

Medborgarskap

Gällande ordning

I huvudsak förvärvas svenskt medborgarskap utifrån föräldrarnas medborgarskap, den s.k. härstamningsprincipen. Härutöver finns i princip två ytterligare sätt att förvärva svenskt medborgarskap. Det sker då antingen genom anmälan om långvarig hemvist, vilket berör utlänningar som fyllt 21 (i vissa fall 18) men inte 23 år, eller genom ansökan om medborgarskap (naturalisation), som kan göras från 18 års ålder. Ett beslut om naturalisation kan även omfatta sökandes minderåriga ogifta barn.

Motionerna

I motion So5 av Chatrine Pålsson m.fl. (kd) begärs i yrkande 5 (delvis) ett tillkännagivande om att det behövs en ändring i medborgarskapslagen i syfte att underlätta för statslösa barn att efter en viss tids hemvist i Sverige få svenskt medborgarskap.

I motion So7 av Ingrid Burman m.fl. (v) begärs i yrkande 12 förslag till en sådan ändring i lagen så att statslösa barn får svenskt medborgarskap året efter det att de fått permanent uppehållstillstånd.

Utskottets bedömning

Utskottet konstaterar att den svenska huvudprincipen om härstamning, dvs. att föräldrarnas medborgarskap är avgörande för barnets, innebär att barn kan riskera att sakna medborgarskap. Detta är fallet om föräldrarna är statslösa eller om det land som föräldrarna är medborgare i tillämpar principen att en stats medborgarskap förvärvas genom födelse inom den statens territorium.

I januari 1997 beslutade regeringen att tillsätta en parlamentarisk kommitté (dir. 1997:5) med uppgift att genomföra en allmän översyn av lagen om svenskt medborgarskap. 1997 års Medborgarskapskommitté har bl.a. som uppgift att överväga åtgärder för att underlätta för statslösa personer att bli svenska medborgare. Kommitténs arbete skall vara avslutat den 1 mars 1999.

Det är utskottets mening, vilket även anförts i bl.a. betänkandena 1996/97:SfU14 samt 1998/99:SfU3, att 1997 års Medborgarskapskommittés arbete och överväganden bör avvaktas. Utskottet anser därmed att socialutskottet bör avstyrka motionerna So5 yrkande 5 i denna del och So7 yrkande 12.

På socialförsäkringsutskottets vägnar

Berit Andnor

I beslutet har deltagit: Berit Andnor (s), Bo Könberg (fp), Margit Gennser (m), Anita Jönsson (s), Ulla Hoffmann (v), Rose-Marie Frebran (kd), Ulf Kristersson (m), Mariann Ytterberg (s), Gustaf von Essen (m), Lennart Klockare (s), Ronny Olander (s), Göran Lindblad (m), Kerstin-Maria Stalin (mp), Birgitta Carlsson (c), Mona Berglund Nilsson (s), Kenneth Lantz (kd) och Kalle Larsson (v).

Avvikande meningar

Strategi för att förverkliga barnkonventionen

1. Margit Gennser, Ulf Kristersson, Gustaf von Essen och Göran Lindblad (alla m) anser att den del av utskottets yttrande som börjar med "Enligt utskottets mening" och slutar med "utlänningsärenden" bort ha följande lydelse:

Enligt utskottets mening är barnkonventionen ett viktigt instrument för att barns villkor skall förbättras. Genom ratificeringen har Sverige en folkrättslig förpliktelse att vidta alla lämpliga åtgärder för att genomföra konventionen. För att säkerställa barnets rättigheter enligt konventionen krävs, enligt vad som också anges i propositionen, en kombination av åtgärder. Utskottet vill understryka att attityder inte ändras genom lagstiftning, vare sig det handlar om attityder till barns rättigheter enligt barnkonventionen eller om attityder i andra sammanhang.

Hälso- och sjukvård för asylsökande m.fl.

2. Kerstin-Maria Stalin (mp) och Birgitta Carlsson (c) anser att den del av utskottets yttrande som börjar med "Vad gäller motionsyrkandet" och slutar med "avstyrka motionen" bort ha följande lydelse:

Utskottet välkomnar att regeringen gett Socialstyrelsen och Invandrarverket i uppdrag att kartlägga hur många barn som hålls gömda för att undgå verkställighet av avvisnings- eller utvisningsbeslut. Utskottet har erfarit att det i uppdraget även ingår att bl.a. studera vad som orsakar att barn göms samt om de nuvarande åtgärderna för att motverka att barn hålls gömda kan anses vara tillräckliga. Vidare skall de fysiska och psykiska konsekvenserna av att barn hålls gömda analyseras. Utskottet anser att det bör tillsättas en utredning med uppgift att lägga fram förslag som skulle möjliggöra medicinska insatser även för gömda barn. Socialutskottet bör därför tillstyrka motion So8 yrkande 14.

3. Ulla Hoffmann (v), Kerstin-Maria Stalin (mp) och Kalle Larsson (v) anser att den del av utskottets yttrande som börjar med ”Nuvarande bestämmelse” och slutar med ”yrkande 10 och 11” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att bedömningen av ansökningar om familjeåterförening måste förändras. Barnfamiljer som splittrats på grund av krig har mycket svårt att återförenas i Sverige. Detta beror på att myndigheterna i många fall ställer alltför stora krav på att människor skall kunna bevisa släktskap. För att Sverige skall kunna leva upp till barnkonventionens krav på att ansökningar rörande familjeåterförening skall behandlas på ett positivt, humant och snabbt sätt måste barnets bästa tillmätas större betydelse.

I Sverige finns tusentals barn som väntar på besked om de skall få uppehållstillstånd eller inte. I många fall är väntetiderna oacceptabelt långa. Den utdragna tiden av ovisshet drabbar i synnerhet de barn som bär med sig svåra upplevelser av krig, våld och förföljelse. Utskottet anser därför att de asylsökande barn som väntat i två år på besked bör få permanent uppehållstillstånd.

Med hänvisning till det anförda anser utskottet att socialutskottet bör tillstyrka motion So7 yrkande 10 och 11.

Medborgarskap

4. Ulla Hoffmann (v), Kerstin-Maria Stalin (mp) och Kalle Larsson (v) anser att del av utskottets yttrande som börjar med ”Det är utskottets” och slutar med ”yrkande 12” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser, i enlighet med barnkonventionen, att varje barn har rätt till ett medborgarskap. Ett barn som är statslöst och bor i Sverige bör därför, oavsett föräldrarnas medborgarskap, ha rätt till ett svenskt medborgarskap. Lagen om svenskt medborgarskap bör därför ändras så att statslösa barn kan få svenskt medborgarskap ett år efter det att de fått permanent uppehållstillstånd. Utskottet anser därmed att socialutskottet bör tillstyrka motion So7 yrkande 12.

Frågor i anslutning till proposition om barnkonventionen

Till socialutskottet

Socialutskottet har den 12 november 1998 berett bl.a. utbildningsutskottet möjlighet att yttra sig över proposition 1997/98:182 Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige jämte motioner i de delar som har samband med – i det här fallet – utbildningsutskottets beredningsområde.

I propositionen begär regeringen att riksdagen skall godkänna den i avsnitt 4 av propositionen föreslagna strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter. Regeringens förslag berör inte direkt utbildningsutskottets verksamhetsområde. Med anledning av propositionen har emellertid väckts bl.a. tre motioner med yrkanden som berör utbildningsutskottets område. Det gäller 1998/99:So5 (kd) yrkande 4, 1998/99:So7 (v) yrkandena 8, 13, 14, 15 och 16 samt 1998/99:So8 (c) yrkande 9. Utskottet yttrar sig i det följande över dessa yrkanden.

Inledningsvis konstaterar utskottet att regeringen i det avsnitt av propositionen där förslaget till riksdagen utvecklas också redovisar sin bedömning i frågor som rör utbildningsutskottets verksamhetsområde. Regeringen anför sålunda att kunskaper om barnkonventionen bör ingå i grundutbildningen för personalkategorier som efter utbildningen kommer att i väsentlig omfattning arbeta med barn. Särskild fortbildning bör anordnas av arbetsgivare för personalkategorier som i dag saknar kunskap om barnkonventionen och som i sitt arbete möter barn. Regeringen avser att göra en översyn av utbildningarna för de yrkesgrupper som kommer att arbeta med barn för att följa upp kunskapsförmedlingen om barnkonventionen. Vidare bör Barnombudsmanen (BO) få i uppdrag att utarbeta program för fortbildning av redan verksam personal som arbetar med barn. BO tillförs särskilda medel för att i samråd med Kommunförbundet och Landstingsförbundet ta fram material och göra grundläggande utbildningsinsatser för att få i gång fortbildning om barnkonventionen i kommuner och landsting.

Utskottet, som med tillfredsställelse har noterat vad regeringen anför om barnkonventionen i vissa utbildningar och om fortbildning om konventionen, tar nu upp till behandling de motionsyrkanden som utskottet vill yttra sig över.

I motion 1998/99:So7 (v) yrkande 15 begärs ett uttalande av riksdagen om att *barnkonventionen bör få en tydlig plats i läroplanen*. Barn bör, anför motionärerna, studera och praktisera sina rättigheter redan från tidig ålder.

Utskottet erinrar om att det av läroplanerna för ungdomsskolan framgår att rektor har ett särskilt ansvar för att skolpersonalen får kännedom om de internationella överenskommelser som Sverige har förbundit sig att beakta i utbildningen. På regeringens uppdrag – i anslutning till att läroplanerna fastställdes – har Skolverket givit ut en bok som innehåller fyra internation-

ella överenskommelser, vilka ligger till grund för de nya läroplanerna. Häri ingår bl.a. FN:s konvention om barnets rättigheter. Boken, Överenskommet (Skolverket, Stockholm 1995), har skickats ut till alla lärare och rektorer för att användas som studiematerial i undervisningen. Utskottet utgår från att rektorerna tar sitt ansvar i nu berört hänseende och därmed gör det möjligt för barn att tidigt och i enlighet med vad motionärerna åsyftar lära känna sina rättigheter. Med hänvisning till det nu anförda bör socialutskottet kunna förutsätta att nu gällande bestämmelser tillgodoser motionärernas önskemål och därmed avstyrka bifall till yrkandet.

Skolhälsovården berörs i motion 1998/99:So5 (kd) yrkande 4. Motionärerna efterlyser nationella riktlinjer för den. Förhållandena och verksamhetens organisation skiftar från kommun till kommun. De av motionärerna önskade riktlinjerna bör även avse skolpsykologernas verksamhet.

Utskottet vill peka på att regeringen ägnar ett särskilt avsnitt i propositionen åt skolhälsovården (s. 61 f.). Regeringen framhåller att skolhälsovården är en viktig resurs och når nära nog samtliga barn i skolåldern. Enligt regeringens uppfattning har skolhälsovården en viktig roll i att tidigt upptäcka och förebygga olika problem. Utskottet delar denna uppfattning.

Efter det att propositionen lades fram har regeringen tillsatt en särskild utredare om elevvård–skolhälsovård. I direktiven för utredningen erinrar regeringen om att Barnkommittén har påpekat att de stora variationerna mellan kommuner i fråga om elevvården inte kan anses ligga i linje med barnkonventionens bestämmelser och anda (SOU 1997:116). Utredaren skall ha slutfört sitt arbete senast den 15 december 1999 (dir. 1998:59).

Mot bakgrund av pågående utredningsarbete bör socialutskottet inte föreslå riksdagen att vidta någon särskild åtgärd med anledning av förevarande yrkande.

Frågan om *romska barn* och deras möjlighet till en trygg uppväxtmiljö tas upp i motion 1998/99:So7 (v) yrkande 8. Enligt motionärerna bör riksdagen uttala sig för att det tas fram undervisningsmetoder som tar hänsyn till den romska kulturens muntliga karaktär. Det bör finnas romska lärare och assistenter.

Utskottet vill med anledning av yrkandet peka på att Skolverket har i uppdrag att undersöka hur situationen kan förbättras för romska elever, vilket uppdrag skall redovisas i mars 1999. Uppdraget har sin upprinnelse i att en särskild arbetsgrupp bestående av företrädare för bl.a. Nordiska zigenarrådet och olika departement för ett par år sedan lade fram rapporten *Romer i Sverige – tillsammans i förändring* (Ds 1997:49). Utskottet anser att socialutskottet med hänvisning till de redovisade omständigheterna bör avstyrka yrkandet.

I ett par av motionerna berörs *skolmiljön* och *elevernas skolsituation*. I motion 1998/99:So7 (v) begärs ett tillkännagivande av riksdagen om vad i motionen anförts om en trygg skolmiljö och utökat vuxenstöd. Det senare bör ges både i undervisningen och på rasterna. Barnens arbetsmiljö bör fungera fysiskt, psykosocialt och studiemässigt (yrk. 13). Enligt motion 1998/99:So8 (c) är det viktigt att regelbundet ta reda på hur barnen själva upplever skolan

och systematiskt arbeta för att alltför många barn från socialt mindre gynnade hem skall trivas i skolan och finna den meningsfull. Motionärerna vill att riksdagen skall uttala sig för att den nationella utvärderingen av skolan bör omfatta en systematisk redovisning av elevernas egna upplevelser av sin skolsituation (yrk. 9).

Utskottet vill först erinra om att en skärpning och ett förtydligande nyligen har gjorts i skollagen och läroplanerna för att komma till rätta med mobbning i skolan. Ändringen i skollagen beslutade riksdagen under föregående riksmöte efter förslag av regeringen i proposition 1997/98:6 Förskoleklass och andra skollagsfrågor. Vid sin behandling av förslaget ägnade utskottet stort arbete och utrymme åt de frågor som nu aktualiseras av motionärerna (bet. 1997/98:UbU5 s. 27–38, rskr. 107). Syftet med de tydligare centrala bestämmelser som införts efter riksdagens behandling av frågan var att dessa skulle utgöra stöd för det lokala arbetet mot mobbning. I sammanhanget behandlades även frågan om kvalitetssäkring av arbetsmiljön i skolan, dels mot bakgrund av vad regeringen anfört om bl.a. uppdrag till Skolverket att utarbeta kommentarmaterial för att stödja kommuner och skolor i deras arbete med värdegrundsfrågor, t.ex. med arbete mot mobbning, dels med anledning av motioner i ärendet som väckts med anledning av den då behandlade propositionen. Med det anförda vill utskottet hänvisa socialutskottet till den utförliga behandlingen av frågan som redovisas i det nämnda betänkandet 1997/98:UbU5.

Vidare vill utskottet informera socialutskottet om att regeringen, enligt vad utskottet har inhämtat, avser att under år 1999 ge Skolverket ett särskilt uppdrag att genom sina utbildningsinspektörer granska hur skolorna arbetar mot mobbning. Likaså har utskottet erfarit att år 1999 kommer att göras till ett värdegrundsår och att ett värdegrundsprojekt kommer att starta inom Utbildningsdepartementet. En projektgrupp kommer att ta initiativ till åtgärder för att stärka skolans arbete med värdegrunden. Som en referensgrupp kommer ett ungdomsråd att knytas till projektet bestående av ungdomar från gymnasieskolans årskurs 1.

Slutligen bör påpekas att Skolverket vart tredje år gör attitydundersökningar, varvid man mäter attityder till skolan hos ett riksrepresentativt urval av allmänhet, föräldrar, elever och lärare. Den senaste rapporten härom publicerades i december 1997 (Vem tror på skolan? Attityder till skolan 1997. Skolverkets rapport nr 144).

Utskottet föreslår att yrkande 13 i motion 1998/99:So7 och yrkande 9 i motion 1998/99:So8 skall avstyrkas.

Ett uttalande av riksdagen om *elevinflytande* begärs i motion 1998/99:So7 (v). Barn och ungdomar skall ha inflytande i frågor som rör dem själva, anför motionärerna. Deras unika kunskap om sin egen arbetsmiljö och egna förhållanden skall tas till vara (yrk. 14).

Utskottet vill med anledning av yrkandet anföra följande.

Skollagen (1985:1100) föreskriver att eleverna skall ha inflytande över hur deras utbildning utformas. Omfattningen och utformningen av elevernas inflytande skall anpassas efter deras ålder och mognad (4 kap. 2 §, avser grundskolan). Motsvarande bestämmelser finns i de kapitel i skollagen som

behandlar i det här sammanhanget relevanta skolformer, dvs. gymnasieskolan, sameskolan, särskolan och specialskolan. I grundskoleförordningen (SFS 1994:1194, ändr. 1997:599) föreskrivs att utformningen av elevinflytandet skall anges i skolornas arbetsplan (3 kap. 6 §). Numera ingår det uttryckligen i rektors särskilda ansvar att svara för att arbetsformerna utvecklas så att ett aktivt elevinflytande gynnas (Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94, och Läroplan för de frivilliga skolformerna, Lpf 94). I läroplanen för förskolan står det att alla som arbetar i förskolan skall verka för att det enskilda barnet utvecklar förmåga och vilja att ta ansvar och utöva inflytande i förskolan. Arbetslaget skall se till att alla barn får möjlighet att efter ökande förmåga påverka verksamhetens innehåll och arbets sätt och delta i utvärderingen av verksamheten (Läroplan för förskolan, Lpfö 98).

Inom ramen för Skolverkets utvecklingsprojekt Elevinflytande – arbets sätt och arbetsformer, ELEVSAM, har verket givit ut boken *Jag vill ha inflytande över allt* (Stockholm 1998) som sänts ut till samtliga skolor i Sverige (rektorer, lärare och skolförvaltningar). I boken erinras om att elevers inflytande och ansvar har lyfts fram i reformeringen av skolan. Det framhålls att elevinflytande i många fall är ett svårångat begrepp som fått stå för många olika initiativ och grepp i skolan. I boken undersöks begreppet elevinflytande, vad det är och skulle kunna vara. Boken diskuterar skolans maktstrukturer och skolans förhållande till tid, organisation, arbetsformer och kunskap, faktorer som styr elevers möjligheter till inflytande. Även skolans fysiska miljö och skoldemokratins relation till närsamhället tas upp.

Såväl gällande centrala bestämmelser som det pågående utvecklingsarbetet inom skolan motsvarar enligt utskottets uppfattning vad motionärerna begär. De nu behandlade yrkandena bör därför anses vara tillgodosedda och därmed avstyrkas av socialutskottet.

Slutligen behandlar utskottet yrkande 16 i motion 1998/99:So7 (v) om alla barns *rätt till förskola*. Motionärerna kräver att rätt till plats i förskolan bör föreligga oavsett om föräldrarna har arbete eller är arbetslösa.

Utskottet behandlade utförligt denna fråga vid flera tillfällen under föregående riksmöte (bet. 1997/98:UbU5, UbU16, UbU11y). Utskottet fann det oroande att rätten till barnomsorg har urholkats genom att kommunerna successivt skärpt reglerna för rätten till barnomsorg. Med hänvisning till att Skolverket noga följer utvecklingen och då utskottet utgått från att kommunerna tar sitt ansvar, ville utskottet inte förorda någon ändring i berört hänseende av gällande bestämmelser. Dessa återfinns numera i skollagen (1985:1100, ändr. 1997:1212) och föreskriver att förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg skall tillhandahållas i den omfattning det behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärvsarbete eller studier eller barnets eget behov (2 a kap. 6 §).

I budgetpropositionen för år 1999 tar regeringen upp frågan om förskola för barn till arbetslösa föräldrar och finner det orimligt att arbetslöshet i familjen i nära hälften av landets kommuner innebär att barnet mister platsen i barnomsorgen (prop. 1998/99:1 utg.omr. 16 s. 41 f.). Det är viktigt, anför

regeringen, att avgifterna inte hindrar några barn från att delta i förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen.

Utskottet anser – med hänvisning till det anförda – att socialutskottet inte skall föreslå riksdagen någon särskild åtgärd med anledning av förevarande yrkande.

Stockholm den 4 februari 1999

På utbildningsutskottets vägnar

Jan Björkman

I beslutet har deltagit: Jan Björkman (s), Britt-Marie Danestig (v), Eva Johansson (s), Inger Lundberg (s), Yvonne Andersson (kd), Lars Hjertén (m), Majléne Westerlund Panke (s), Tomas Högström (m), Torgny Danielsson (s), Lennart Gustavsson (v), Per Bill (m), Gunnar Goude (mp), Sofia Jonsson (c), Barbro Westerholm (fp), Anders Sjölund (m), Nils-Erik Söderqvist (s) och Ulla-Britt Hagström (kd).

Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620)

Härigenom föreskrivs att 22 § socialtjänstlagen (1980:620) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Utskottets förslag

22 §¹

Socialnämnden skall sörja för att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna tas emot i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende.

Socialnämnden ansvarar för att den som genom nämndens försorg har tagits emot i ett annat hem än det egna får god vård.

Vården bör utformas så att den främjar den enskildes samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön.

Vid placering av barn *bör* i första hand övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående. Enligt 1 § skall dock barnets bästa alltid beaktas.

Vid placering av barn *skall* i första hand övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående. Enligt 1 § skall dock barnets bästa alltid beaktas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1999.

---

¹ Senaste lydelse 1997:313

Sammanfattning.....	1
Propositionen.....	2
Motionerna	2
Motioner väckta med anledning av propositionen	2
Motioner väckta under allmänna motionstiden 1998	4
Yttranden m.m.	9
Utskottet	10
Propositionen i huvuddrag	10
En strategi för genomförandet av barnkonventionen	10
Konstitutionsutskottets yttrande	19
Lagutskottets yttrande	19
Socialförsäkringsutskottets yttrande.....	20
Socialutskottets bedömning.....	20
Barn med särskilda behov	22
Justitieutskottets yttrande	35
Socialutskottets bedömning.....	36
Omhändertagande av barn m.m.	38
Utskottets bedömning.....	43
Hälsa- och sjukvårdsfrågor	44
Utskottets bedömning.....	48
Folkhälsofrågor m.m.	49
Utskottets bedömning.....	52
Föräldrautbildning	53
Utskottets bedömning.....	54
Familjerådgivning m.m.	54
Utskottets bedömning.....	55
Skolfrågor	55
Utbildningsutskottets yttrande.....	59
Socialutskottets bedömning.....	60
Asylsökande barn m.m.	61
Socialförsäkringsutskottets yttrande.....	64
Socialutskottets bedömning.....	66
Övriga frågor.....	66
Utskottets bedömning.....	68
Hemställan	68
Reservationer	72
Särskilda yttranden	93
Bilaga 1: Konstitutionsutskottets yttrande 1998/99:KU2y	96
Bilaga 2: Justitieutskottets yttrande 1998/99:JuU2y	102
Bilaga 3: Lagutskottets yttrande 1998/99:LU1y	108
Bilaga 4: Socialförsäkringsutskottets yttrande 1998/99:SfU2y	116
Bilaga 5: Utbildningsutskottets yttrande 1998/99:UbU2y	126
Bilaga 6: Av utskottet framlagt lagförslag	131